

แบบเสนอโครงการขอรับการสนับสนุนการดำเนินงาน
เพื่อพัฒนาเชิงคุณธรรมของศูนย์ส่งเสริม
และพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม

เรื่อง

การพัฒนากิจกรรมแนะแนวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวก
ด้านคุณธรรมจริยธรรมรักไทยรักถิ่น สำหรับเยาวชนในจังหวัดยะลา

Creating Guidance Activities on Local – Thaimindedness Moral,
Positive Behavior Development for The Youth in Yala Province

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิตยา เรืองแป้น
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

พฤษภาคม 2548

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบทุนนิยมยุคใหม่ก่อเกิดอย่างเป็นขบวนการ ทำให้ระบบทุนนิยมมีการขยายไปทั่วโลก ซึ่งในประเทศไทยก็เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศเป็นครั้งแรก โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีอุตสาหกรรมและภาคบริการเป็นหลัก ส่วนในภาคการเกษตรนั้นก็ส่งเสริมให้ปลูกพืชเพื่อพาณิชย์ในลักษณะของพืชเชิงเดี่ยว มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ต้องพึ่งเทคนิคจากต่างประเทศเป็นหลัก

การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวข้างต้น มุ่งเน้นการพัฒนาให้ประเทศไทย เป็นประเทศอุตสาหกรรมที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จึงทำให้ค่านิยมในการบริโภค ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม จากที่เคยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกัน ครอบครัวย้ายครอบครัวอบอุ่นก็กลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ไม่ค่อยมีเวลาให้กับครอบครัว เพราะต้องประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้มาสนองตอบความต้องการของตน เพื่อตามกระแสสังคมให้ทัน

ที่ผ่านมาโลกระงมไปด้วยคำว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจ แล้วก็วัดความเจริญกันด้วยอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือรายได้ประชาชาติ คือ จีดีพี (Gross Domestic Product) จีดีพีพุ่งไปกับเรื่องจีดีพี วิดกกังวลกับเรื่องจีดีพี พยายามกับเรื่องจีดีพี หรือหายใจกันเป็นจีดีพี เรียกว่า จีดีพีเข้าไปอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์โลก โลกทั้งหมดจึงตกอยู่ใน โมหภูมิ เพราะเศรษฐกิจที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง เป็นสื่อของโลกจริตและความรุนแรง เงินสามารถเพิ่มจำนวนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โลกจริตของมนุษย์จึงเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเช่นเดียวกัน อันนำไปสู่การทำลายและเกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายสังคม ทำลายวัฒนธรรม ทำลายศาสนธรรม ทำให้เกิดความอยุติธรรมในสังคม การแย่งชิง และสงคราม

เพื่อเศรษฐกิจ มนุษย์สามารถทำการรุนแรงใด ๆ ก็ได้ เช่น ก่อสงครามเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจหรือพยายามรุกรานเข้าไปแย่งชิงทรัพยากร เช่น น้ำมันในประเทศอื่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจึงมีข้อจำกัด และนำไปสู่ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงได้ ตรงกันข้ามกับความเจริญเติบโตทางคุณธรรม ศีลธรรมและปัญญา ซึ่งไม่มีข้อจำกัด ยิ่งเติบโตยิ่งดี และนำไปสู่ความเจริญโดยรอบด้านอย่างสมดุล (ประเวศ วะสี ,2546)

ภายหลังจากที่ได้มีความพยายามพัฒนาประเทศ ในลักษณะของการนำความเจริญทางวัตถุเข้าไปสู่ชนบทในรูปของโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางกายภาพและทางด้านสังคม สิ่งที่เป็นผลตามมาอย่างชัดเจนในช่วงระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา พบว่า ถึงแม้ว่าความจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) ในเชิงปริมาณวัตถุที่อาจจะประเมินค่าออกมาเป็นตัวเงินได้ของประชาชนในชนบทจะหมดไปหรือน้อยลงไปมาก แต่ความจนโดยเปรียบเทียบ (Relative Poverty) ยังคงมีอยู่และยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะความเจริญที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานมิได้เข้าไปเพื่อสร้างรายได้ให้ชาวชนบทแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงแผนของการบริโภค (Pattern of consumption) ของชาวชนบทในลักษณะโน้มเอียงไปทางด้านการบริโภคตามแบบของคนในเมือง ในเมื่อชาวชนบทยกระดับการบริโภคสูงขึ้น ทางที่ยะยกระดับดังกล่าวเป็นจริงขึ้นมาได้จำเป็นต้องหารายได้เพิ่มมากขึ้น (อภิชาติ พันธเสน, 2541)

ด้วยเหตุดังกล่าวสังคมไทยจึงเกิดการบีบรัดทางสังคมทำให้แต่ละคนมุ่งแต่แสวงหา เพื่อสนองตอบความต้องการของตน เห็นแก่ประโยชน์ตน มีความเสียสละน้อยลง เห็นแก่ตัวมากขึ้น มีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน เน้นการสนองกระแสบริโภคนิยมที่มีเงินเป็นตัวตั้ง จนลืมวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยแต่โบราณที่เน้นความพอเพียง ความสมดุลกันทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ มีความเป็นอยู่แบบผสมผสาน การพึ่งตนเอง พึ่งพาอาศัยกัน เอื้ออาทรกัน ช่วยเหลือกัน มีคุณธรรมจริยธรรมต่อกัน จึงทำให้เกิดปัญหาวิกฤตคนในสังคมไทย ขาดศีลธรรมจริยธรรมมากขึ้น เช่นการเอาเปรียบกัน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเยาวชนติดกระแสบริโภคนิยมจับจ่ายใช้สอยฟุ่มเฟือย ก่อปัญหาหนี้สิน จึงต้องพยายามแสวงหาปัจจัยคือเงินเพื่อมาสนองตอบความต้องการของตนอย่างไม่ใส่ใจศีลธรรม ไม่ใส่ใจความถูกต้องและความรู้สึกของผู้อื่น ขอให้ตนได้มีได้เป็นอย่างไรที่ใจต้องการก็พอ จึงทำให้สังคมไทยเกิดปัญหาอาชญากรรม การทำร้ายร่างกาย การเอาเปรียบกันมากขึ้นในสังคมดังเช่นหลวงพ่อบุญทาสได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะพินาศ” ซึ่งสภาวะของสังคมไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเป็นเช่นนั้น เพราะคนในสังคมไทยขาดคุณธรรมจริยธรรมอย่างที่น่าจะเป็น

ในภาวะที่สังคมกำลังเผชิญกับวิกฤตทางด้านศีลธรรม คุณธรรม เพราะคนส่วนใหญ่ขาดศีลธรรมและ จริยธรรมนี้ ได้มีนวัตกรรมหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นทวนกระแสสังคม คือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เน้นให้คนรู้จักประหยัดอดออม สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน ให้ทุกภาคส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ โดยการใช้ความโลภของคนที่มีความอยากมีอยากเป็นเป็นพื้นฐานอยู่แล้วเข้ามาเป็นตัวช่วย ใช้แรงจูงใจโดยการใช้เงินเป็นเครื่องมือให้คนมารวมกลุ่มกันและทำกิจกรรมร่วมกัน ตลอดจนในกระบวนการทำงานของกลุ่ม มีกิจกรรมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่สมาชิกของกลุ่มอยู่อย่างสม่ำเสมอ โดยการประยุกต์สอดแทรกธรรมะสำหรับการดำเนินชีวิตให้แก่

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการบูรณาการหลักสูตรและคุณธรรมด้วย กระบวนการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ : โดยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาเฉพาะในอำเภอเมือง จังหวัดตราด สาเหตุสำคัญในการเลือกพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ศึกษา เพราะเป็นพื้นที่ต้นแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใน หลาย ๆ พื้นที่ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน และมีเสียงตอบรับจากผู้ที่มาศึกษาดูงานว่า กลุ่มมีความเข้มแข็งทั้ง ด้านคุณธรรมจริยธรรม สมาชิกมีความสามัคคีกัน อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขและตัวเงินก็เจริญเติบโต ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งค้านกับกระแสสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง ที่เงินและคุณธรรมไม่ไปด้วยกัน ผู้ศึกษา จึงเกิดคำถามในการศึกษาเรื่องนี้ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในอำเภอเมือง จังหวัดตราดนี้ มีกระบวนการ บูรณาการหลักสูตร จริยธรรม ในการพัฒนาคน ให้มีคุณธรรมศีลธรรมและพร้อมกับการดำเนิน การให้ ปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตคือเงินก็เจริญเติบโตควบคู่กันไปได้อย่างไร เพื่อจะถอดถอดนวัตกรรมทาง สังคมนี้เป็นองค์ความรู้ในขบวนการพัฒนาคนในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพการบูรณาการหลักสูตรและคุณธรรมในการพัฒนาคน ด้วยกระบวนการ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต
2. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการบูรณาการหลักสูตรและคุณธรรมในการพัฒนาคน ด้วย กระบวนการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ขอบเขตในการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเฉพาะกรณี (Case Study) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยมุ่งศึกษาสภาพการและกระบวนการในการบูรณาการหลักธรรม คุณธรรมและจริยธรรมในการพัฒนาคนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้ชี้นำหรือกระตุ้นให้ประชาชนเกิดกระบวนการคิดและวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ และพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านการเป็นอยู่แบบพอเพียง และการพัฒนาด้านจิตใจให้มีสุขภาพจิตที่ดี มีความหวังดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในชุมชน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมสันติสุขอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน และพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงเจาะจงที่จะศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตามแนวคิดของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต 157 หมู่บ้าน ในจังหวัดตราด โดยการสุ่มตัวอย่าง 10 กลุ่ม

2. ขอบเขตด้านแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กร
2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์/ธุรกิจชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคน

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หมายถึง การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านและร่วมกันสะสมทุน(เงิน)ของชาวบ้าน คนละเล็กคนละน้อย เพื่อเป็นทุนสร้างฐานเศรษฐกิจ เป็นหลักประกันชีวิตความเป็นอยู่ เป็นกองทุนกู้ยืมไปแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน โดยมีหลักการในการดำเนินงานที่มีเงินเป็นเครื่องมือในการรวมคน เพื่อพัฒนาคนให้มีธรรมมากขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ได้รับการส่งเสริมจากพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ภายในอำเภอเมือง จังหวัดตราด

การบูรณาการหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง วิธีการ กิจกรรมในการประยุกต์หลักธรรมะในทางพระพุทธศาสนา และกลวิธีในการสอดแทรกไปในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ ในระยะเวลาที่เหมาะสม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ในการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคน ด้วยกระบวนการกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต
2. ได้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาคนให้มีคุณธรรม จริยธรรมแก่องค์กรและกลุ่มอื่น

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักสูตร คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคน ของกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ จังหวัด ตราด ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้กรอบแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กร
2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์/ธุรกิจชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคน

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กร

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2529, น.95-101) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านว่า การพัฒนาที่มุ่งการพึ่งตนเองนั้น จะต้องมีเงื่อนไขหลายประการ และมีเงื่อนไขบางประการที่สัมพันธ์กับการรวมกลุ่ม คือ

การพัฒนาจะต้องเป็นกลุ่ม (Collective) ชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ และต้องมีการรวมตัวกันในรูปสหพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็ต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในหน่วยย่อย คือ ในหมู่บ้าน และหมู่บ้านเหล่านี้ สามารถที่จะร่วมกันเป็นสหพันธ์ กล่าวคือ ต้องพัฒนาให้เป็นเขต เขตควรจะมีศูนย์กลาง โรงเรียน และศูนย์วัฒนธรรมสามารถต่อรองกับสถาบันภายนอก เช่น พ่อค้า และรัฐ ได้อย่างมีพลัง น่าจะให้ความสำคัญกับงานนี้ด้วย เพื่อก่อให้เกิดเครือข่ายของหมู่บ้าน

กล่าวได้ว่า การรวมกันเป็นกลุ่ม มีความหมายกว้างและมีหลายลักษณะ หลายระดับตั้งแต่ระดับรูปแบบกลุ่ม หมู่บ้าน ตลอดจนรูปแบบสหพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายของหมู่บ้าน เกิดอำนาจต่อรองกับภายนอกได้ แนวทางการรวมกลุ่มจึงเป็นแนวทางที่สำคัญของการพัฒนาที่มุ่งสู่การพึ่งตนเอง

ความหมายขององค์กรชุมชน

ความหมายขององค์กรชุมชน มีนักพัฒนาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้มุมมองและความหมายที่หลากหลายกัน พอสรุปได้ดังนี้คือ

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ความหมายของ องค์กรชุมชนว่า หมายถึง การรวมตัวของประชาชนในหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบลในรูปของกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้ตามวัตถุประสงค์ของทางราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่ให้การสนับสนุน กลุ่มที่จัดตั้งอาจเป็นการจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ไม่มีกฎหมายรับรอง แต่อาจมีระเบียบของกลุ่มร่วมกันตั้งขึ้นมาเอง เพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและกลุ่มที่เป็นทางการ ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยมีกฎหมายรับรองจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นแล้วแต่กรณี

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530, น. 20-21) เสนอความหมายเกี่ยวกับองค์กรชุมชนที่จัดตั้งเป็นกลุ่มหรือเป็นองค์กรขึ้นมา เพื่อทำงานพัฒนานั้น เรียกว่า องค์กรเพื่อช่วยเหลือตนเองของชาวบ้าน องค์กรลักษณะนี้มีความสำคัญยิ่ง ในฐานะเป็นสถาบันที่ประสานเอาเป้าหมาย ทั้งที่จะปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่เสียเปรียบในสังคม พร้อมกับมีเป้าหมายที่จะดำเนินการให้ประชาชนในสวนนี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดวัตถุประสงค์ และในกระบวนการตัดสินใจ องค์กรดังกล่าวอาจเป็นกลุ่มสหกรณ์ หรือกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่รู้จักกันแพร่หลายที่สุด หรือจะอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ ตามแต่ความต้องการเพื่อจะแก้ไขปัญหาและสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป

จากความหมายที่กล่าวมา ลักษณะขององค์กรชุมชนอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ องค์กรชุมชนที่เป็นทางการ และองค์กรชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งทั้งสองแบบ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชน หรือประชาชนตั้งขึ้นมาเอง แต่องค์กรที่มีการจัดตั้ง กับองค์กรที่ประชาชนตั้งขึ้นมาเองนั้นมีความแตกต่างกัน เพราะองค์กรที่มีหน่วยงานจัดตั้งให้ นั้น มีบุคคลภายนอกเข้ามาเสนอแนะและเป็นพี่เลี้ยงในการจัดตั้ง ส่วนกลุ่มที่เกิดขึ้นจากที่ประชาชนรวมตัวตั้งขึ้นมาเอง ส่วนใหญ่จะเกิดจากปัญหาที่ประชาชนมีความเดือดร้อนคล้ายๆ กัน เมื่อถึงจุด ๆ หนึ่งจะมีแกนนำชาวบ้านลุกขึ้นมาชักชวนชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อฟันฝ่าปัญหานั้นไปให้ได้ จึงมีพลังและมีความยั่งยืนมากกว่า

พัฒนาการของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

กระบวนการพัฒนาของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนต่างๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยภาวะการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นภายในกลุ่มและเกิดจากปัจจัยภายนอกกลุ่มที่จะก่อให้เกิดกลุ่มหรือองค์กรประชาชนต่าง ๆ มีบทบาทเข้มแข็งสามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้

Tuckman (อ้างในนิภา สุวรรณแสง ตุมรสุนทร, 2542,น. 251) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของกลุ่มว่า ในกลุ่มปฏิบัติงาน (Task Groups) และกลุ่มพัฒนา (Growth Groups) จะมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการในกลุ่ม 4 ขั้น คือ

1. ขั้นจัดตั้ง (Forming Stage) เป็นการเริ่มก่อตัวของกลุ่ม กำหนดจุดมุ่งหมาย กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ และผู้นำกลุ่ม
2. ขั้นขัดแย้ง (Storming Stage) เป็นขั้นแสวงหาทิศทางและเป็นภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อของสมาชิก
3. ขั้นยินยอม (Norming Stage) เป็นขั้นเริ่มพัฒนาสร้างกลุ่มสร้างปทัสถานข้อตกลงร่วมกันของสมาชิก
4. ขั้นดำเนินการ (Performance Stage) เป็นขั้นแสดงพลังของกลุ่ม มีผลงานตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

เมื่อนักพัฒนาได้ส่งเสริมให้มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชนแล้ว สิ่งที่นักพัฒนาต้องคิดต่อก็คือ จะส่งเสริมและพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งได้อย่างไร ทั้งนี้ Robert (Susan Kenny, 1999, pp.190-191) กล่าวถึงวงจรชีวิตขององค์กรชุมชนว่ามี 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นก่อตัว สมาชิกตระหนักถึงความต้องการ ปัญหาและโอกาสของตน รวมตัวกันเป็นกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ
2. ขั้นก่อตั้งกลุ่ม กำหนดวัตถุประสงค์ โครงสร้าง ระเบียบกติกา การรับสมาชิก การแสวงหาทรัพยากร
3. ขั้นดำรงรักษากลุ่ม ดำเนินกิจกรรมหรือขยายกิจกรรม
4. ขั้นการประเมินผล

บัญญัติ อ่อนดำ (2533,น.84-90) ได้สรุปกระบวนการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มเกษตรกรรายย่อย จากประสบการณ์ของโครงการ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการทำงานพัฒนา ว่า กระบวนการเกิดกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยมี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมกลุ่ม (Pre Group Stage) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เกษตรกรตำบลเข้าไปสร้างความคุ้นเคย การยอมรับ และความไว้วางใจจากชุมชนและเกษตรกรรายย่อย

บทบาทหน้าที่ของเกษตรกรตำบลในขั้นเตรียมกลุ่มก็คือ การไปพูดคุยทำความคุ้นเคยกับเกษตรกรรายย่อยทุกครอบครัว เพื่อตั้งปัญหาและความต้องการของแต่ละครอบครัวออกมาให้ได้ เพราะในกระบวนการกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยเราต้องเอาปัญหาและความต้องการของเกษตรกรรายย่อยมาเป็น

สิ่งที่ต้องต่อยอดในขั้นตอนการเตรียมกลุ่มนี้คือ งานที่ทำในขั้นการเตรียมกลุ่ม ถือว่าเป็นงานวางพื้นฐาน (Group Work) หรือเป็นงานสร้างฐาน (Foundation) ของกลุ่ม จำเป็นที่เกษตรกรตำบลควรให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ถ้าหากฐานไม่แข็งแรงจะทำให้กลุ่มซึ่งเปรียบเสมือนบ้านจะไม่แข็งแรงทนทานต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning Group Stage) เป็นขั้นตอนที่ต่อจากขั้นตอนที่ 1 คือเมื่อเกษตรกรตำบลได้แบ่งกลุ่มเกษตรกรรายย่อยตามความต้องการที่เหมือนกันแล้ว เกษตรตำบลก็เตรียมจัดให้มีการประชุมกันระหว่างเกษตรกรรายย่อยที่มีความต้องการเหมือนกัน

ขั้นกลุ่มศึกษาเรียนรู้ จะมีการประชุมกันระหว่างสมาชิกหลายครั้ง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยี เพื่อทำกิจกรรมนั้น ๆ ได้ทุกด้าน มิฉะนั้นจะมีปัญหาในการทำกิจกรรมเกิดขึ้นภายหลัง

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นกลุ่มกิจกรรม (Activity Group Stage) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ต่อจากขั้นตอนกลุ่มศึกษาเรียนรู้ เมื่อเกษตรกรตำบลประเมินดูว่ากลุ่มศึกษาเรียนรู้มีความรู้ ทั้งทางวิชาการและเทคโนโลยีพอที่จะทำกิจกรรมร่วมกันได้แล้ว เกษตรตำบลก็จะดำเนินการให้เกิดกิจกรรมของกลุ่ม

ในขั้นกลุ่มกิจกรรมนี้ โครงการฯ ต้องการเพียงให้เกษตรกรรายย่อย ได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นหลัก ยังไม่คาดหวังให้กลุ่มมีโครงสร้างชัดเจนแต่อย่างใด เนื่องจากยังเป็นกลุ่มเล็กสมาชิกทุกคนสามารถร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนร่วมกันทำ ยังไม่มีหัวหน้าหรือประธานกลุ่มเป็นกิจจลัษณะ ใครถนัดด้านใดกลุ่มก็ให้ทำด้านนั้น ยังไม่มีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจน กลุ่มแบบนี้จึงเป็นกลุ่มธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในหมู่บ้านมาก่อน กล่าวคือเป็นกลุ่มที่มีลักษณะ เป็นกลุ่มกิจกรรมอย่างหนึ่ง เช่นการลงแขกในการทำงานต่าง ๆ โครงการฯ คาดหวังว่า กลุ่มกิจกรรมที่เริ่มต้นแบบนี้จะได้รับการพัฒนาต่อไป ทั้งนี้โดยต้องเพิ่มความรู้เรื่องการบริหารกลุ่มให้เกษตรกรตำบลก่อน และจากนั้นเกษตรกรตำบลจะได้เข้าไปกระตุ้น ให้กลุ่มเกษตรกรรายย่อยพัฒนาตัวเอง และกำหนดทิศทางการกลุ่มต่อไป ทั้งในด้านโครงสร้างของกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่ม

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการของกลุ่มในแต่ละขั้น ต้องการการสนับสนุนที่แตกต่างกัน ดังนั้นบทบาทของนักพัฒนาในการส่งเสริมกลุ่มหรือองค์กรในแต่ละขั้นควรจะเป็นดังนี้

ขั้นให้คำแนะนำเตรียมการ เป็นการปลุกจิตสำนึกให้ชาวบ้านรับรู้ปัญหา และหาทางแก้ไขร่วมกัน

การก่อตั้งกลุ่ม/องค์กร เริ่มจากกลุ่มคนที่มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน การรวมตัวกัน กำหนดวัตถุประสงค์ โครงสร้าง ระเบียบ กติกา การรับสมาชิก และการแสวงหาทรัพยากร

การดำเนินกิจกรรม การขยายกิจกรรม การขยายเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่ม/องค์กรชุมชน

การดำเนินการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชนในชนบทของหน่วยงานรัฐและเอกชน มักประสบปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ มากมาย ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาชุมชนไม่มีความก้าวหน้า ไม่สามารถแก้ปัญหาพื้นฐานของชนบทได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดตั้งกลุ่ม หรือองค์กรประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ไม่บรรลุผลสำเร็จ อาจกล่าวได้ว่าเกิดจาก

- โครงสร้างสังคมในท้องถิ่นชนบท
- พฤติกรรมทางสังคมของเกษตรกรและผู้นำ
- กฎหมายเกี่ยวกับสหกรณ์ ซึ่งใช้เป็นตัวกำหนดข้อบังคับโครงสร้างหน้าที่ของสมาคมสหกรณ์
- องค์ประกอบในด้านธุรกิจและด้านบริหารของสมาคมสหกรณ์
- อิทธิพลจากภายนอกซึ่งเกิดจากภาครัฐราชการภาคการเมือง และภาคเอกชน
- ข้อจำกัดทางด้านสาธารณูปโภคและข้อจำกัดทางด้านพื้นที่

ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้นำของประชาชนเป็นแกนสำคัญในการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรชุมชน จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ประเทศไทยมีปัญหาเรื่องผู้นำทั้งผู้นำท้องถิ่นและผู้นำฝ่ายราชการ ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ทำให้การจัดตั้งคณะพัฒนาองค์กรของชุมชนไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร (จิตติ มงคลชัยอรัญญา 2532,น.2) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ทำให้กลุ่มประสบปัญหา คือ

- การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ขาดความยุติธรรม
- การไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของกลุ่ม
- การเล่นพรรค เล่นพวก ขาดความยุติธรรม
- มีข่าวลือไม่ดี ไม่มีการสื่อสารที่ดี
- ขาดการประเมินผลงานร่วมกันของสมาชิก
- การจัดการไม่ดี

เมื่อพบว่ากลุ่มประสบปัญหา ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริง กลุ่มสามารถวิเคราะห์หาสาเหตุ โดยการประเมินผลร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม แล้วหาแนวทางแก้ไข กลุ่มก็สามารถจะขยายผลต่อไปได้ แต่ถ้าหากไม่มีการวิเคราะห์หาสาเหตุ หาแนวทางแก้ไข กลุ่มก็จะอยู่นิ่ง ๆ ไม่มีการดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่ม มีแต่ชื่อ หรือสลายตัวแตกกระสานซ่านเซ็นไม่สามารถรวมตัวกันได้อีก

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชน จึงมาจากระบบโครงสร้างสังคมของชนบท ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กระบวนการพัฒนาจัดตั้งองค์กรโดยเฉพาะในทางปฏิบัติ ปัญหาผู้นำจะเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ และปัญหาเรื่องการสื่อสารภายในกลุ่มหรือองค์กรที่จะทำให้สมาชิกกลุ่มและองค์กรมีความเข้าใจถึงอุดมการณ์และเป้าหมายกลุ่มของสมาชิก ก็เป็นตัวแปรและเป็นปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงาน และความมั่นคงของกลุ่มและองค์กรเช่นกัน ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรชุมชนเพื่อจะดำเนินกิจกรรมการสร้างทุนชุมชนหรือดำเนินธุรกิจชุมชนจึงมักจะประสบปัญหาดังกล่าวมา

2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์/ธุรกิจชุมชน

ในสังคมปัจจุบัน เงินทุนเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาหมู่บ้าน ถ้าไม่มีเงินทุนชาวบ้านก็ยากที่จะทำอะไรได้ ดังนั้นการสะสมเงินทุน การสร้างกองทุนสำหรับหมู่บ้านจึงจำเป็นต้องทำกัน เพื่อนำเงินไปพัฒนาหมู่บ้าน และแก้ไขปัญหาค่าความยากจน โดยการนำไปส่งเสริมอาชีพและช่วยเหลือด้านสวัสดิการต่าง ๆ

นอกจากนั้น การสร้างแหล่งเงินทุนขึ้นในหมู่บ้าน ไม่เพียงจะเป็นแหล่งกักเก็บไปประกอบอาชีพ มีการช่วยเหลือสวัสดิการที่ประกันความเจ็บไข้ได้ป่วย และการจัดตั้งร้านค้าชุมชนเท่านั้น การมีเงินทุนของหมู่บ้านยังก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม รวบรวมสินค้าจากชาวบ้าน เพื่อนำไปขายในตลาดหรือพ่อค้าซึ่งทำให้ได้ราคาสูงขึ้นกว่าที่ชาวบ้าน ต่างคนต่างนำไปขายเอง การรวมกลุ่มกันจะทำให้เกิดการต่อรอง ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการที่ชาวบ้านได้นำเงินมารวมเป็นกองทุนร่วมกันแล้ว เกิดความไว้วางใจกัน จึงต่อยอดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อกลุ่มคือการรวมกลุ่มกันต่อรองราคาสินค้ากับพ่อค้าคนกลาง

การสะสมทุน การมีแหล่งเงินทุนของหมู่บ้าน มีกระแสการเงินหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน คือความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในระบบที่ชาวบ้านยังถูกอิทธิพลจากเศรษฐกิจ หรือการใช้เงินตราครอบงำอยู่

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ เชื่อว่า การสะสมทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในความเจริญทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจ ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นักเศรษฐศาสตร์ได้ศึกษาบทบาทของทุนโดยละเอียดขึ้น ในเมื่อทุนเกิดจากการออมหรือการลดการบริโภคในปัจจุบัน เพื่อการผลิตที่สูงขึ้นในอนาคต ทุนจึงเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ เช่น สินค้าทุน (เครื่องจักร เครื่องยนต์ และสิ่งก่อสร้างทั้งหลาย) ทุนมนุษย์ (การศึกษาและการฝึกอบรม) และทุนทางการเงิน (ทรัพย์สินที่มีสภาพคล่อง Liquidity ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม)

วงจรถุนชุมชน 7 ประเภท

การสร้างทุนชุมชนนั้น ถ้ากล่าวถึงวิธีการหรือรูปแบบแล้วมีจำนวนมากมาย แต่เมื่อจัดหมวดหมู่รวบรวมวิธีการที่ใกล้เคียงกัน จะพบว่า การสร้างทุนในการเริ่มต้นทำธุรกิจและสร้างเป็นวงจรถุนมี 7 ประเภท (พิทยา ว่องกุล, 2542, น. 69-70)

1. กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นธนาคารหมู่บ้าน ที่สะสมทุนเป็นเงิน เอาประโยชน์จากดอกเบี้ย เรียกว่า ทุนเงินตรา
2. สหกรณ์ร้านค้า ศูนย์สาธิตการตลาด กองทุนน้ำมันในหมู่บ้าน เป็นธนาคารในหมู่บ้านที่สะสม หรือรวบรวมกลุ่มกันเพื่อทำธุรกิจการค้า เอาดอกผลกำไรจากการค้าโดยเฉพาะ เรียกว่า ทุนธุรกิจการค้า
3. กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มปลูกผัก กลุ่มเลี้ยงไหม ธนาคารข้าว หรือกลุ่มเกษตรกรด้านอื่น ๆ ซึ่งรวมตัวกันเพื่อการผลิตและจัดการ ขายพืชผล นำรายได้ส่วนหนึ่งมาสะสมสำหรับพัฒนากลุ่ม และให้สมาชิกกู้ยืมหรือช่วยด้านสวัสดิการ ธนาคารประเภทนี้มาจากการสะสม เรียกว่า ทุนชีวิต
4. กลุ่มปั่นหม้อ กลุ่มจักรสาน กลุ่มทอผ้า บรรดากลุ่มเหล่านี้มาจากอาชีพเฉพาะที่ใช้ฝีมือแรงงาน อันมีทุนแรงงานในการผลิต เมื่อจัดตั้งขึ้นมาแล้ว จักต้องแบ่งปันรายได้มาพัฒนากลุ่ม สะสมทุนให้สมาชิกใช้ประโยชน์ เรียกว่า ทุนแรงงาน
5. กลุ่มฅาปนกิจ กลุ่มสวัสดิการหมู่บ้าน การจัดกลุ่มประเภทนี้จุดมุ่งหมายสะสมเงินเพื่อเอาดอกเบี้ยมาใช้ประโยชน์ในการรักษาพยาบาล ช่วยเหลือสมาชิกยามเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต แบ่งเบาความทุกข์ยากลำบาก เรียกทุนประเภทนี้ว่า ทุนสวัสดิการชีวิต
6. กลุ่มลงแขก กลุ่มแชร์แรงงาน กลุ่มแรงงานรับจ้าง สมาชิกทุกคนจะต้องหมุนเวียนกันไปทำงานในไร่นาของแต่ละคนจนครบ ผลที่เกิดขึ้น คือการใช้แรงงานเพิ่มผลผลิตให้กันและกัน ทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ทุนชนิดนี้เรียกว่า ทุนรวมแรงงาน

7. กลุ่มที่รวมกันแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรระดมทุนกันทำอุตสาหกรรมขนาดย่อย หรือระดับครัวเรือน ซึ่งมีระบบการทำธุรกิจชุมชนร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการผลิต การรวบรวมผลผลิต หรือระบบการกระจายกันผลิต แต่บริหารการตลาดโดยกลุ่ม เช่น กลุ่มผลิตน้ำผลไม้ชุมชน เป็นต้น โดยมีหลักการนำเอาดอกผลที่ได้มาพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มให้มั่นคง ทุนประเภทนี้เรียกว่า ทุนอุตสาหกรรมชุมชน

จะเห็นได้ว่า วงจรทุนที่เกิดขึ้นมาได้แบบนี้ องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือการรวมกลุ่ม/องค์กรชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมสร้างทุน ให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นฐานการพัฒนาต่อไป

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

แนวความคิดในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแนวความคิดที่ดัดแปลงผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร เครดิตยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร ซึ่งสามารถแยกออกได้ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2543, น. 13-14)

แนวความคิดที่ 1 เป็นการรวมคนในหมู่บ้านมาช่วยเหลือกัน เพราะสภาพความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านนั้น คนจนก็อยู่อย่างนั้น และคนรวยก็รวยมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำอย่างไรจึงจะให้คนรวยได้มีโอกาสช่วยเหลือคนจน การรวมคนจึงควรเริ่มจากคนจนที่สุดแล้วดึงคนฐานะดีมาช่วย ดังนั้นหมู่บ้านที่มีฐานะยากจนหรือหมู่บ้านที่มีคนจนมาก ยิ่งควรจะต้องตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อยกฐานะคนยากคนจนเหล่านั้นให้ดีขึ้น แนวคิดนี้จึงอยู่บนฐานความเชื่อที่ว่า “จนเงินแต่ไม่จนน้ำใจ”

แนวความคิดที่ 2 คนชนบทขาดแคลนเงินทุน เพราะการพัฒนาอาชีพที่จะให้เกิดผลดีนั้นจะต้องอาศัยวิชาการสมัยใหม่เข้าช่วย การจัดหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ดี ๆ การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนบำรุงรักษา เป็นสิ่งจำเป็น คนจนในชนบทถูกปิดล้อมด้วยวงจรแห่งความยากจน จึงขาดแคลนเงินทุน การหาเงินเพื่อมาลงทุนยังเป็นสิ่งจำเป็น แต่เป็นไปด้วยความยากลำบาก การกู้เงินจากธนาคารจากเพื่อนฝูง พี่น้อง นายทุน เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง หรือต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน คนจนไม่สามารถหาหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ได้ การหันมาช่วยตนเองโดยการรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปใช้ทำทุนน่าจะเป็นทางออกที่ดีกว่า

แนวความคิดที่ 3 การทำงานด้วยความขยันอย่างฉลาด เมื่อคนจนสามารถรวมกันออมเงินจนมีทุนเป็นของตนเองแล้ว ผู้ที่กู้ไปลงทุนในการประกอบอาชีพต้องระลึกรู้เสมอว่า เงินเหล่านั้นได้มาจากเพื่อนฝูง ญาติมิตร ที่ให้น้ำใจ จึงควรนำไปใช้แบบประหยัด เพราะเท่ากับประหยัดทั้งเงินตัวเอง ประหยัดทั้งเงินเพื่อนฝูงที่กู้เขามา ประหยัดในการลงทุนและทำงานด้วยความขยันอย่างฉลาด คือต้องรู้ว่าจะนำ

แนวความคิดที่ 4 ลดต้นทุนการกินการอยู่ในครอบครัว เพราะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มุ่งให้คนในหมู่บ้านช่วยเหลือกัน การลดต้นทุนการกินการอยู่จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่สมาชิกกลุ่มต้องทำ วิธีการของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ในการลดต้นทุนการกินการอยู่ในครอบครัว คือ การจัดตั้ง “ศูนย์สาธิตการตลาด” เพื่อให้สมาชิกได้ซื้อของราคาถูก มีคุณภาพดีมาใช้ในครอบครัว เพราะปัจจุบันประชาชนในหมู่บ้านถูกเอารัดเอาเปรียบมากจากพ่อค้า การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงมีความจำเป็น สินค้าประเภทอาหารการกิน ปัจจัยในการผลิตและเครื่องใช้ในการเกษตร เช่น จอบ เสียม ปุ๋ย ต้องจัดหามาขาย เพื่อลดต้นทุนการกินการอยู่ในครอบครัวแก่สมาชิก เพราะถ้าสามารถลดต้นทุนการกินการอยู่ในครอบครัวได้ ก็จะมีเงินออมมากขึ้น เมื่อมีเงินออมมากขึ้นก็ใช้เงินอมนั้นเป็นทุนในการประกอบอาชีพได้มากขึ้น

หลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการรวมคนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลุ่มบุคคลที่จะมาร่วมกันดังกล่าว จึงต้องเป็นคนที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว และเนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการเงิน ถ้าฟังการรู้จักกันเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ จึงจำเป็นที่ต้องเข้าใจในหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตด้วย คือ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม 5 ประการ คือ

1. ความซื่อสัตย์
2. ความเสียสละ
3. ความรับผิดชอบ
4. ความเห็นอกเห็นใจ และ
5. ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ซึ่งคุณธรรมทั้ง 5 ประการนี้จะส่งผลให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลไปสู่การเป็นอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี (กรมการพัฒนาชุมชน, 2543, น. 15-16)

นอกจากหลักการที่กล่าวมาแล้ว หลักการในการส่งเสริมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ (ประชาสังคม ลำดับที่ 10, น. 8) ที่ทำให้ประสบความสำเร็จ จนทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราดเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ คือ

- การประสานวิถีชีวิตของ 3 สถาบัน คือ ศาสนา ชุมชน และครอบครัวเข้าด้วยกัน
- การเจาะกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในชุมชนคือ “วัด” กลุ่มทำบุญซึ่งอนุমানได้ว่าเป็น “คนดี”

- การเรียนรู้จากการลงมือทำทันที กล่าวคือ ตั้งกลุ่มแล้วให้กู้และออมในวันแรกเลย
 - การผูกเชื่อมโยงบุญ ใจ และเงินออมเข้าด้วยกันกับสัจจะ และกฎเกณฑ์ประชาธิปไตยของกลุ่ม
 - การปรับสร้าง “วิธีคิดใหม่” ด้วยการให้สวัสดิการแก่ปัจเจก เพื่อฝึกฝนความเสียสละและควบคุมพฤติกรรมสมาชิกร่วมกัน
 - ระบบ 5 ปี 4 รุ่น ปีได้รับสมาชิก เพื่อเพิ่มกองทุนสวัสดิการ
- กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต สร้างให้เกิดทุนชุมชนทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม เพื่อสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชน เป็นการนำชุมชนไปสู่เป้าหมายแห่งการพึ่งตนเองที่ยั่งยืน คือ

1. การแก้ปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่จะลุกลามไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่น ๆ โดยการให้ชุมชนมีเงินออมเป็นของตนเอง ที่เกิดจากความประหยัด และความซื่อสัตย์
2. ให้ชุมชนรู้จักการพึ่งตนเองในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านทุน การจัดการ โดยตั้งอยู่บนฐานของหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่า “อดตาทิ อดตโน นาโถ”
3. การแก้ปัญหาความแตกร้าง การทะเลาะวิวาทของคนในชุมชน ให้หวนกลับมาสู่ความสามัคคี ตระหนักถึงการแก้ปัญหาชุมชนร่วมกัน
4. เป็นการสร้างพลังต่อรองให้แก่ชุมชน ให้หลุดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค่านายทุน โดยอาศัยพลังชุมชนในการจัดการทุน และธุรกิจชุมชน
5. สร้างความภาคภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรีให้หวนคืนสู่ชุมชน
6. ให้คุณธรรม ความรัก ความสามัคคี และการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนากลับมาสู่ชุมชน

เหล่านี้เป็นความสำเร็จที่เกิดจากหลักการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชน ของพระสงฆ์โดยผ่านกระบวนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯ ที่ผสมผสานกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และหลักการพัฒนาเข้าด้วยกัน จนสามารถเชื่อมโยง คุณธรรม ความสามารถ ทรัพยากร เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

ระบบการทำงานที่ผ่านมารัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องต่างๆ เกือบทั้งหมด ประชาชนจะมีหน้าที่เป็นผู้รับมาโดยตลอด ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมใดๆกับการทำงานของภาครัฐ รูปแบบของการ

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไปจะมีความหมายกว้าง คือการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุม การใช้และกระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพ ทางเศรษฐกิจและสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้ จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน (ปาริชาติ วัลย์เสถียร. 2543 ,น.135)

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของบุคคล

วันรัตน์ จงวุฒิเวศน์ (อ้างถึงในชินรัตน์ สมสืบ. 2539 ,น.21) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยการกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพคือ ถูกจังหวะและเหมาะสมทั้งการกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของการร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

อภิชัย พันธเสน. (2539, น. 165) การมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ อำนาจในการตัดสินใจที่เน้นในเรื่องอำนาจและการควบคุมโดยการมีกิจกรรมร่วมกันของประชาชนที่ไม่เคยมีส่วนเกี่ยวข้องในทางปฏิบัติ คำว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลจากการต่อสู้ในทางรูปธรรมและการขัดแย้งทางสังคม หรือโดยความพยายามที่จะปรับความหมายให้ใกล้เคียงกับสภาพสังคมที่เป็นจริง กระบวนการดังกล่าวจึงมีแนวโน้มไปในลักษณะแนวประชาชน หรือการเรียกร้องในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยและมีการปลดปล่อยอิสระภาพมากขึ้น

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (อ้างถึงในอภิชัย พันธเสน. 2539, น.4) ได้ให้ความแตกต่างระหว่างการร่วมมือและการมีส่วนร่วม โดยระบุว่าการมีส่วนร่วมจะต้องคู่กับความรู้สึกเป็นเจ้าของ คนอื่นที่เข้ามาช่วยนั้น ถือว่าเป็นการให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุก

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่มีความสำนึกร่วมกัน ในความรู้สึกเป็นเจ้าของ ส่งผลให้ประชาชนได้มีโอกาสได้เข้าไปร่วมคิด ตัดสินใจในการกระทำใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตนในทุกขั้นตอน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน เนื่องจากเป็นเรื่องของประชาชน ผู้ที่รู้ดีที่สุดคือประชาชน จึงได้ทุกอย่างมาตรงกับความต้องการ

กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักวิชาการ หรือนักพัฒนาจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผน ดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผล

เดวิท แมทิวส์ (จิรัฐติ เสนาคำ (แปล) . 2540 : 15 - 18) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

1. การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนขบคิดปัญหา ไม่เพียงแต่จากแง่มุมของผลประโยชน์ของตนเท่านั้น แต่รวมถึงผลประโยชน์ของคนอื่นด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกในชะตากรรมร่วม และเป็นขั้นตอนแรกของการกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชน และร่วมแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับชุมชนของตน

2. การสร้างทางเลือกให้กับชุมชน โดยผ่านการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ เป็นกระบวนการตัดสินใจที่ใกล้ชิดกับการปฏิบัติ แม้การสนทนาจะยังไม่ตกลงเห็นพ้องต้องกัน แต่เป็นการสร้างแนวกว้างๆ และเผยให้เห็นเป้าหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสำนึกความเป็นไปได้ของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นตัวช่วยเสริมสร้างพลังรวมหมู่ในการดำเนินกิจกรรมตามที่ตัดสินใจ

3. การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมดำเนินพลังรวมหมู่ของประชาชน มีความหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก เกิดจากกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ นำมาซึ่งการกำหนดแนวทางทั่วไปของการดำเนินกิจกรรมเผยให้เห็นผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกันของผู้เข้าร่วม และเป้าหมายที่อาจร่วมกันได้ กิจกรรมสาธารณะเกิดจากเป้าหมายที่ร่วมกันของผู้คนจึงก่อให้เกิดการรวมพลังเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน

4. การประเมินกิจกรรมโดยสาธารณะ คือการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน โดยให้ชาวบ้านตัดสินใจว่าความพยายาม และกิจกรรมที่ดำเนินการใดมีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนประเมินและปรับเปลี่ยนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ในทางปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้น ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้นการตัดสินใจ (Decision making) จึงเป็นส่วนสำคัญที่นักพัฒนา จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เพราะประชาชนเป็นฝ่ายกำหนดความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ปธาน สุวรรณมงคล,(2527, น.82) ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไปนั้น ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร เข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติ โดยเสียสละทรัพยากรต่างๆ เช่นแรงงาน วัสดุ เงินหรือร่วมมือในองค์การหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาและร่วมในการประเมินผลโครงการลักษณะของการมีส่วนร่วมมีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า (2545,น.380 - 381) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพการของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณะชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้น ๆ ได้อยู่เสมอ
2. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้นสามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะดูสิ้นเปลืองและเสียเวลามากกว่าที่จะตัดสินใจได้ แต่ว่าเมื่อตัดสินใจแล้วและนำมาสู่การปฏิบัติอาจจะเป็นวิธีการที่ประหยัดกว่าด้วยซ้ำ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำไปอย่างรวดเร็วและดูเหมือนจะไม่สิ้นเปลือง อาจจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า ถ้าการ

3. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างความมั่นคงและยืดหยุ่น มีการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทาง การมีส่วนร่วมนี้ยังก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี ลดความขัดแย้งทางการเมือง และก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

4. ความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้นและครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วยอมรับความต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้ ไม่เพียงแต่จะมีความสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติ แต่กลุ่มและปัจเจกชนอาจจะกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในการปฏิบัติ

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า หรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ความขัดแย้งในโครงการอาจนำไปสู่ การเป็นปฏิปักษ์อันยากที่จะแก้ไข กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขาและความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ยาวิเศษ มันไม่อาจที่จะลดหรือกำจัดความขัดแย้งในทุก ๆ กรณีได้

6. ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม โดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรม และการดำรงอยู่ของความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจ ก่อให้เกิดความขัดแย้งก็จะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใส และน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน และซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วม โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้น ๆ

ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นปัญหาด้านนโยบายของรัฐ ปัญหาด้านโครงสร้างสังคมไทย ปัญหาด้านเงินทุน ฯลฯ ในส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของภาครัฐและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การครอบงำโดยรัฐบาลและกลุ่มบุคคลต่างๆ ในลักษณะที่เรียกว่า การ

นอกจากปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น ยังมีปัญหาของการมีส่วนร่วมอีกหลายแง่มุมดังที่ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ปรัชญา เวสารัชช, 2528, น.20) ได้พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจถูกจำกัดโดย ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย เช่น ความเกรงใจ มีผลทำให้คนบางกลุ่มในชุมชนเป็นต้นว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ที่มีฐานะดี ได้รับเลือกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ และชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านก็เนื่องจากความเกรงใจ เมื่อผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือนายอำเภอขอร้องให้ร่วม

นอกจากนี้ ลักษณะประการหนึ่ง ซึ่งจำกัดการมีส่วนร่วมได้แก่ การไม่แสดงความเห็น ซึ่งอาจเกิดจากความเกรงใจหรือความกลัวก็ได้ ภาพสะท้อนประการหนึ่งซึ่งเป็นปัญหา ของการมีส่วนร่วม คือ ลักษณะการครอบงำโดยกลุ่มคนหรือบุคคล ซึ่งไม่ส่งเสริมหรือไม่ให้ความสนใจการมีส่วนร่วมของบุคคลส่วนใหญ่ อีกแง่มุมหนึ่งของการครอบงำจากรัฐบาลในการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ แม้รัฐบาลจะยอมให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่การมีส่วนร่วมนั้นเป็นไปเพื่อกิจกรรมตามแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะกำหนด

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปัญหาของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ยังคงมีอยู่มากในปัจจุบัน อาจจะเป็นเพราะว่าประชาชนจะเคยชินกับการเป็นผู้รับมากกว่า ที่จะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาเรื่องการครอบงำและการจำกัดการเข้ามามีส่วนร่วมนี้ อาจทำได้โดย การให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องกับประชาชน รวมทั้งการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นให้มีคุณภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะผู้นำถือได้ว่าเป็นแรงกระตุ้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนได้ดี ปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนรักท้องถิ่นและเข้าร่วมกิจกรรม เริ่มตั้งแต่ร่วมในเรื่องใกล้ตัวก่อน เช่น การเข้าร่วมประชุมประชาคมภายในหมู่บ้าน เมื่อเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมได้ ผู้คนในชุมชน จะรู้สึกว่เรื่องทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของส่วนรวม ที่จะต้องเข้าไปร่วมในการรับรู้

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธ

การพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวทำให้เกิดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างคนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมมีสูงขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรม มาสู่ภาคอุตสาหกรรม จนก่อให้เกิดสภาพของชุมชนในชนบทล่มสลาย การพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลักนี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านจริยธรรมและ

1. พัฒนากาย มีการพัฒนาทางกายภาพ ได้แก่ มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ขาดอาหาร มีเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค มีสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่ดี
2. พัฒนาศีล มีการพัฒนาด้านระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมายอันเป็นกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ให้ความสงบสุข เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สามารถขจัดข้อขัดแย้งและจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างยุติธรรม โดยเฉพาะเป็นกติกาที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้คนที่เรียกว่า เป็นการพัฒนาทางสังคม
3. พัฒนาจิต มีการพัฒนาจิตใจ ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตใจให้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทั้ง 3 ด้าน คือ คุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิต
 - คุณภาพจิต เป็นจิตที่มีพื้นฐานที่ดี อันได้แก่ มีเมตตา ความรัก ความเป็นมิตร ความปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น มีความกรุณา มีใจเสียสละแบ่งปัน มีน้ำใจเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี
 - สมรรถภาพจิต เป็นจิตที่มีความสามารถ เนื่องจากถูกฝึกให้มีสติความพากเพียรสูงส่ง มีความอดทน มีสมาธิแน่นแน่ มีสัจจะเอาจริงเอาจัง มีความเด็ดเดี่ยวต่อปณิธานและอุดมการณ์ในใจ
 - สุขภาพจิต เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจเป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว
4. พัฒนาปัญญา มีการพัฒนาปัญญา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในศิลป์และศาสตร์ต่าง ๆ อย่างไม่มีอคติ มีความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิต ความเป็นจริงรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร คือโลกและชีวิต ถึงขั้นทำจิตให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์
 - พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) ได้เสนอแนวคิดเรื่องธรรมิกสังคม เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน สมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทาง เพื่อขจัดความเห็นแก่ตัว เช่น พ่อค้าก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการค้าขายอย่างสุจริต ไม่เอาเปรียบลูกค้า และไม่หลอกลวงลูกค้า ผู้ปกครองก็ปกครองตามหน้าที่ของตน โดยให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน และไม่เอาเปรียบประชาชน เป็นต้น

ยว่า

ทุกข์ คือ การที่ชาวบ้านมีหนี้สิน ความยากจน เกิดอบายมุข ฟุ่มเฟือย โดนกดขี่ขูดรีด
สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ เพราะไม่ได้เก็บรักษาทรัพย์ การเสียดเปรียบนายทุน การโดนเอาไรด์
เอาเปรียบในชีวิตประจำวัน

นิโรธ คือ ทางดับทุกข์ โดยจะมีการบริหารจัดการชีวิต และชุมชนให้มีความสุขขึ้น มีจิตใจที่
สูงขึ้นโดยใช้หลักกรรมฐาน เป็นตัวพื้นฐาน ที่ทำให้จิตใจยอมรับต่อปัญหา และสามารถต่อสู้กับปัญหาได้

มรรค คือ วิธีการ โดยมีกิจกรรม คือสหบาลข่าว ร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ทั้ง 3 กิจกรรม
นำไปสู่มรรค ควบคู่กับกิจกรรมอื่น ๆ

นอกจากนี้หลวงพ่อนานยังค่อย ๆ สอนคนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และใช้วิธีการซึมซับตามธรรมชาติของ
คนแต่ละระดับ บางคนรับได้เร็วบางคนรับได้ช้า จึงต้องอดทน ไม่ใจร้อน เน้นให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง รู้จัก
ปัญหา รู้จักลดอบายมุข อยากพึ่งตนเอง จนนำไปสู่การเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนา

ปรีชา เปี่ยมพงศาสน์ กล่าวว่า เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางความคิด และความอับจนของการ
พัฒนาตนตามแบบจำลองของตะวันตก ผลักดันให้หลายกลุ่มหวนไปหาปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งพุทธปรัชญาในบางประเทศ เช่น สรรโวทัย ที่ศรีลังกา ได้มีการนำเอาแนวคิดบางอย่างของพุทธ
ปรัชญามาประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลายมิติ คือ

1. การพัฒนาต้องอาศัยวัฒนธรรมพื้นฐานของตนเอง “สรรโวทัย” ของศรีลังกา เน้นหลักการ
พึ่งตนเอง โดยนำเอาพุทธปรัชญามาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนในชนบท
2. การพัฒนาโดยการปฏิวัติวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิเสธรูปแบบวัฒนธรรมแบบทุนนิยม เช่น
การบูชาวัตถุ การลุ่มหลงในความเจริญเทคโนโลยี และอุตสาหกรรม รวมทั้งวัฒนธรรมแห่งการบริโภคนิยม
ๆ ไป เป็นต้น วัฒนธรรมแบบนี้ทำให้มนุษย์หลงลืมความหมายของชีวิตอย่างสิ้นเชิง
3. ความหลากหลายของภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรมพื้นบ้านจะเป็นพื้นฐานสำคัญ
ของการพัฒนาที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตน
4. สิ่งที่เราได้จากความหมายใหม่ของการพัฒนาแบบพุทธ คือ “จริยธรรมในการพัฒนา”

จริยธรรมเป็นเรื่องที่จะบอกเราว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีงาม อะไรเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย นอกจากนี้จริยธรรมยังบอกเราอีกด้วยว่าอะไรควรทำ และเราควรทำอย่างไร เพื่อที่จะให้สังคมและชีวิตของมนุษย์อยู่ในสภาพที่ดีงาม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์นี้ ถึงแม้จะมีได้เป็นการแก้ปัญหาในยุคหลังสังคมอุตสาหกรรมได้อย่างสิ้นเชิง แต่ก็ยังเป็นทางออก หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาในระดับหนึ่ง คือ การพัฒนาที่มีรากฐานทางด้านวัฒนธรรม เพื่อที่จะได้ปรับตัวให้รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมในปัจจุบัน การพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์นี้ จึงเป็นการพัฒนาที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของการพัฒนาที่เน้นทางด้านวัตถุโดยขาดการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งการพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์นี้จะต้องพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลและสัมพันธ์กัน ดังที่ทางคณะสงฆ์อกระเบียบบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมที่มีทั้งการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ

หลักการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์

การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์นักพัฒนาได้ให้ความหมายหรือแนวความคิดต่างๆกันออกไป แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วมีลักษณะร่วมกันอยู่คือ หลักการพัฒนามี 2 แนวทางใหญ่ คือ การพัฒนาที่เน้นด้านจิตใจแนวทางหนึ่ง และการพัฒนาที่เน้นด้านวัตถุอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นขั้นตอนดังนี้

การพัฒนาด้านจิตใจ ควรจะดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอนดังนี้

- 1) เริ่มจากกลุ่มคน
- 2) ส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนมาก กล่าวคือ

1.1 ตัวเราผู้อื่น.....กลุ่ม.....ชุมชน ลักษณะนี้เป็นการเริ่มต้นที่ตัวเองเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นแบบอย่างอันดีต่อผู้อื่น เมื่อเราสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่นได้แล้ว จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น ซึ่งเมื่อเราสามารถพัฒนาได้ในระดับนี้แล้ว ไม่ควรจะหยุดยั้งแต่เพียงเท่านั้น ควรจะดำเนินการต่อเนื่องไป และต้องพัฒนาสืบต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อให้เกิดสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิมในทุกๆระยะประการหนึ่ง และเพื่อการขยายกลุ่มให้กว้างขวางขึ้น จนให้มีสภาพการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งชุมชนอีกประการหนึ่ง

1.2 ให้การพัฒนาต่อบุคคลอื่น โดยเริ่มทดลองในกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนจึงอาจเริ่มจากเพียง 7 ครอบครัว หรือน้อย หรือมากกว่านี้ ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ แต่การพัฒนาลักษณะนี้จะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เมื่อเริ่มจากการพัฒนาในกลุ่มดังกล่าวประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านใน

) การพัฒนาโดยการฝึกอบรม โดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิตต่าง ๆ ให้ประชาชน (ผู้ใหญ่) อ่านและทำความเข้าใจ ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ก็ต้องคอยกระตุ้นและชี้แนะไปตามโอกาส อันสมควร

3) ใช้วิธีการสอนเด็กเพื่อการพัฒนาผู้ใหญ่ โดยการเปิดสอนหรือให้การอบรมแก่เด็กเล็ก ทั้งเด็กก่อนวัยเรียนและเด็กในวัยเรียน เพื่อให้เด็กรู้จักประพฤติดี และเป็นแบบอย่างความประพฤติสำหรับพ่อแม่ พี่ น้อง นอกจากนี้ก็จะพยายามกระตุ้นฝากเด็กเหล่านั้น ให้นำคำพูดของพระสงฆ์กลับไปเตือนผู้ปกครองที่ประพฤติไม่ถูกต้องสมควร ซึ่งอาจจะนำไปบอกกล่าวว่าความประพฤติเช่นไรที่ควรหรือไม่ควรทำ จุดมุ่งหมายของการใช้เด็กเป็นสื่อนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ตัวเด็ก เพื่อให้เติบโตเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต การนำไปสอนผู้ปกครองหรือพี่น้อง นับเป็นเป้าหมายรองลงมา

4) ให้การอบรมแก่ประชาชนทั้งโดยการเรียกเข้ามาร่วมฟังการบรรยายธรรมะและรวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ และเตือนประชาชนให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ อยู่ในกรอบของศีลธรรม และพยายามสอดแทรกธรรมไปในเรื่องต่าง ๆ ตามโอกาสอันควร

5) ทุกวันพระจะมีการแสดงพระธรรมเทศนา แก่ประชาชนที่มาพร้อมกันทำบุญที่วัด โดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย และควรแสดงธรรมในลักษณะที่ง่ายต่อความเข้าใจ

6) ใช้นโยบายและมาตรการให้ ลด ละ เลิก จากอบายมุขต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งกระทำโดย

6.1 ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจทางศาสนา เพื่อรวบรวมปัจจัยที่ญาติโยมบริจาคทำบุญในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ โดยกรรมการจะเป็นผู้นำเงินมาจัดสรรดำเนินการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีที่เหมาะสม มีให้ไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายไปในทางอบายมุข เช่น การเลี้ยงเหล้า เป็นต้น และถ้าหากมีเงินทองเหลือก็มอบให้เจ้าของงานเก็บไว้

6.2 วิธีผูกจิตผูกไมตรีกับชาวบ้าน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาใด ๆ ก็ตามที่มีการนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีกรรมควรจะมีการสอบถามถึงสภาพการจัดงานเสียก่อนว่ามีอบายมุขต่าง ๆ หรือไม่ ถ้ามีจะไม่รับนิมนต์ หรือถ้าลวงว่าไม่มีแต่กลับมีครั้งต่อไปจะไม่รับนิมนต์อีก

6.3 สร้างเงื่อนไขในการมารับบริการหรือสงเคราะห์จากทางวัด เช่นผู้ที่จะมาขอเยี่ยมข่าวจาก หนาคารข่าว หรือจะมาขอใช้ควายจากหนาคารควายต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีหรือสามารถให้ สัญญาได้ว่าประพฤติดี

6.4 ในช่วงเข้าพรรษา ขอให้ประชาชนตั้งสัจจะต่อพระรัตนตรัยว่าจะลด ละ เลิกอบายมุขต่าง ๆ ในช่วง 3 เดือน

การพัฒนาด้านวัตถุ

การพัฒนาด้านวัตถุในที่นี้ มิใช่หมายถึงเฉพาะการสร้างอาคารเรียน สร้างถนน สร้างศาลา ฯลฯ แต่หมายถึงการพัฒนาที่มุ่งเป้าหมายไปสู่ประโยชน์สุขของชาวบ้านและชุมชน หรือที่เรียกว่าการพัฒนา ไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นการพัฒนาด้านวัตถุจึงครอบคลุมในหลาย ๆ ลักษณะดังนี้

1) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาต่าง เช่น กองทุนเงินกู้ หนาคารข่าว หนาคารยา หนาคารควาย เป็นต้น

2) การจัดตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกฝนการมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อการพัฒนาตนเอง เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

การพัฒนาควบคู่ระหว่างด้านวัตถุและจิตใจ

พระสงฆ์นักพัฒนามีแนวคิดพื้นฐานว่า งานพัฒนาชนบท ควรจะต้องเกี่ยวเนื่องและควบคู่กันไป ทั้งงานพัฒนาแก้ปัญหาให้แก่ประชาชนในชนบท เพื่อให้ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสภาพความพออยู่พอกิน เพื่อลดปัญหาความยากจน ของชุมชน สภาพความเจริญหรือ หากมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีโดยให้รู้จักใช้ความเจริญ และเงินทองที่มีเพื่อการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและ สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานของแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัว

พระอัครา ปญญาโร วัดสว่างไสงแสง จ.ขอนแก่น ท่านได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ไว้อย่าง น่าสนใจว่า

ในสภาพของการพัฒนาชนบทปัจจุบันนั้น การมุ่งพัฒนาแต่เพียงวัตถุด้านเดียวไม่เพียงพอแก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตควรจะต้องดำเนินการพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ต้องพยายาม เสริมสร้างและปลูกฝังให้ประชาชนมีความเข้าใจในแนวทางการพัฒนาชนบทที่ถูกต้อง เหมาะสมกับ สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการแก้ไข ปัญหาปากท้องหรือปัญหาทุกข์ยากขาดแคลนต่าง ๆ ของตนและครอบครัวไปตามสภาพปัญหาและ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

หลักธรรมอันเป็นฐานและยุทธวิธีในการสร้างทุนของชุมชน

1. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เน้นให้พุทธบริษัทรู้จักหาและรู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็นใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ก. ขั้นหาและรักษาสมบัติ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบันหรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ

1) อุกุฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริตฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จัก ใช้จ่ายปัญญาสอดส่องตรวจตรา หาวิธีการที่เหมาะสมที่สุด จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

3) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือรู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย เลี่ยงเสวนาศึกษาเอาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณธรรม ผู้มีความสามารถผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

4) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่ให้พอดีกับรายได้ หรือให้สมกับรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยให้รายได้เหนือรายจ่าย (พระไตรปิฎก อัง. อัฐก. น.23/144/289) หรือที่เรียกกันว่า หัวใจเศรษฐกิจ 4 ประการ คือ (อุ อา กะ สะ)

(1) อุ = อุกุฐานสัมปทา เพิ่มพูนความขยัน

(2) อา = อารักขสัมปทา แข่งขันกันประหยัด

(3) กะ = กัลยาณมิตตตา ฝึกหัดทำความดี

(4) สะ = สมชีวิตา สามัคคีร่วมชาติ

ข. ขั้นแจกจัดสรรทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว ให้รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค 4 คือ (พระไตรปิฎก ที.ปา.11/197/202)

1) เอเกน โภเค ภูณเชยฺย 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงดูแลและทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

2) ทวีหี กมฺมํ ปโยชเย 2 ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบการงาน

3) จตุตถญฺจ นิธาเปยฺย อีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

ค. ชั้นจับจ่ายกินใช้ พึงเข้าใจและค้ำนึ่งไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหารักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้ นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมาใด ๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้วพึงปฏิบัติต่อทรัพย์ตามหลักโภควิภาค คือ แบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน จัดสรร 1 ส่วน เพื่อใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงดูและทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม จัดสรร 2 ส่วน นำไปใช้ในการลงทุนประกอบกิจการ และเหลืออีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น

2. หลักธรรมอันเป็นฐานแห่งการพัฒนาที่จะส่งเสริมให้เกิดการสะสมทุน คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึง การมีทรัพย์มีเงินใช้ มีรายได้ มีปัจจัย 4 พอแก่การดำรงชีวิต เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้คนค้ำนึ่งถึงความเป็นอยู่ก่อนอื่น ปากท้องมาก่อน ดังนั้นนโยบายการพัฒนาของพระสงฆ์ เช่น พระเทพกวี จึงวางไว้ว่า “เศรษฐกิจและจิตใจ ต้องไปด้วยกัน” พระครูมงคลวรวัฒน์ ที่ว่า “เศรษฐกิจและจิตใจต้องแก้ไขพร้อมกัน” ฯลฯ การเน้นให้ปัจเจกชนแต่ละคนมี พรหมวิหารธรรม คือ ความรักความห่วงใยช่วยเหลือผู้อื่น การเบิกบานในการทำงาน ไม่อิจฉาผู้อื่น และมีความยุติธรรม ตลอดจนการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อกันในสังคม จะต้องเป็นหลัก สังคหวัตถุ 4 คือ (มหาจุฬาริชาการ : พุทธศาสตร์กับการพัฒนา, น. 41-12)

- 1) ทาน การแบ่งปันช่วยเหลือกัน
- 2) ปิยวาจา รู้จักพูดกันด้วยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน
- 3) อุตถจริยา บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และคิดสร้างสรรค์
- 4) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมสุขร่วมทุกข์กับชุมชนที่เราอยู่

3. การมองปัญหาสังคมนั้น พระสงฆ์จะใช้การมองโดยระบบความคิดแบบอริยสังค และอิทัปปัจจยตา คือ

- 1) ทุกข์ ดูว่าปัญหานั้นคืออะไร
- 2) สมุทัย หาสาเหตุว่ามาจากไหน
- 3) นิโรธ วางเป้าหมายว่า จะแก้ปัญหาค่าไหน
- 4) มรรค วิธีดำเนินงานว่าจะใช้วิธีการหรือแนวทาง ขั้นตอนอย่างไร จึงจะบรรลู่ถึงเป้าหมายที่วางไว้ได้

4. มรรควิธีนั้น พระสงฆ์นิยมทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือไม่วัตถุนิยมเกินไป และไม่จิตนิยมเกินไป แต่เน้นที่ความสมดุลระหว่างวัตถุกับจิตใจ ความสัมพันธ์ระหว่างกายและใจ กินและอยู่แต่พอดีที่ช่วยเหลือเจือจานสังคม

5. การรณรงค์เพื่อพัฒนานั้น เน้นพุทธวิธี 2 แบบ คือ

- แบบปหานะ เจริญสงบ คือให้ละ เช่นละกิเลส ละอบายมุข

- แบบภาวนา เจริญบวก คือ ให้เจริญคุณธรรมความดีต่าง ๆ เช่น ความสามัคคี ความ

บริสุทธิ์ ความมีปัญญา ความเมตตา ความอดทน ความขยัน ความประหยัด ความเสียสละ ฯลฯ

ปัจจุบันนักพัฒนาทั้งหลายทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชน ได้ยอมรับแล้วว่า รูปแบบการพัฒนาที่ถูกต่อนั้น คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน และในหมู่บ้านเรามีภูมิปัญญาชาวบ้าน พระสงฆ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาเหล่านั้น พระสงฆ์ก็มีพระบวรการเรียนรู้งานพัฒนาจากการให้แบบสงเคราะห์อย่างเดียว

(Donation) ก็มาสู่การร่วมมือกันแบบมีส่วนร่วม (Participation) และปัจจุบันมาถึงขั้นการพัฒนาองค์กรประชาชน (People Organization) บทเรียนจากพระสงฆ์นักพัฒนา เช่น หลวงพ่อนาน วัดสามัคคี บ้านท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พระสมุห์เฉลิม วัดบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง พระครูใบฎีกาขุฑิล อมรปญโญ วัดอาศรมธรรมทายาท ต.มิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา พระครูมงคลวรวัฒน์ วัดเทพมงคล ตำบลบึง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พระครูสมุห์วิเชียร คุณธมฺโม วัดเจติย์แม่ครัว ต.แม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ หรือแม้กระทั่งของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ทำให้มั่นใจได้ว่า พระสงฆ์ช่วยประชาชนได้จริง และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันปลอดภัยของประชาชน พระสงฆ์เหล่านี้ได้สอนให้รู้ว่า ท่านมีพระบวรการเรียนรู้ของท่าน ท่านมีศักยภาพในตนเอง ท่านมีเทคนิค มีรูปแบบการทำงานของท่าน และท่านพยายามทำงานกันเป็นเครือข่าย พระสงฆ์เหล่านี้ท่านมีอุดมการณ์ในการทำงานพัฒนา จึงเป็นไปตามหลักการขององค์กรชุมชนอย่างแท้จริง ด้วยการสร้างจิตสำนึกของชุมชนที่ไม่มีวันหมดสิ้น นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเรื่องการพึ่งตนเองและสันโดษกลับมาสู่สังคมไทย เพื่อการพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี

5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคน

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาเพียงด้านเดียวคือ ด้านเศรษฐกิจ จากผลของการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ และการพัฒนาประเทศในระยะยาว คนไทยและสังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนในสังคม คือ การย่อหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย การเอาวัดเอาเปรียบส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ฝังมาของคนไทยเริ่มจางหายไปพร้อมกับ การล่มสลายของสถาบันครอบครัว ชุมชน และวัฒนธรรมของท้องถิ่น การพัฒนาประเทศได้เริ่มมองเห็น

สมพร เทพสิทธิ์า (2542, น.14) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาว่า หมายถึง “การพัฒนาคนเพื่อคนและโดยคน” กล่าวคือ การพัฒนาคนจะต้องมุ่งพัฒนาคนไทยทุกคนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ ทั้งร่างกาย จิตใจและสติปัญญา เพื่อให้เป็นทั้งคนดี คนเก่ง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์และให้คนไทยทุกคนมีสิทธิมีโอกาสในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ รวมทั้งมีส่วนร่วมเข้าร่วมการพัฒนาประเทศทุกชั้นตอนอย่างแท้จริง ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมติดตาม ประเมินผล ร่วมปรับปรุงแนวคิดและวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาประเทศมีประสิทธิภาพ มีความยั่งยืน มีการกระจายความเจริญอย่างทั่วถึง เป็นธรรม ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

นันทิยาและณรงค์ หุตานูวัตร (2546, น.32 -33) กล่าวว่า การพัฒนาคนในกลุ่มเกษตรกรว่า หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความเข้าใจปัญหา สาเหตุของปัญหา สถานการณ์และสภาพแวดล้อม สามารถกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา และตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดจนดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จ ในกระบวนการนี้จะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของการแก้ไขปัญหาของครอบครัว และชุมชน ตลอดจนรวมถึงการพัฒนาศักยภาพของการคิดริเริ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประการสำคัญของการพัฒนาคนทั้งคุณธรรมและความรู้ หรือความสามารถของบุคคล ทั้งนี้ความรู้ นั้น ๆ ควรเป็นความรู้ที่ตอบสนองความต้องการของเขา สามารถปรับใช้ในงานและช่วยให้เกิดการตัดสินใจที่ดี ส่วนคุณธรรมควรเป็นการตระหนักถึง ผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์

พระธรรมปิฎก (2544, น. 229) ได้กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์มิใช่เพียงเพื่อให้เขามาอยู่ร่วมด้วยดีกับสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่มนุษย์ที่พัฒนาดีแล้วนั้น จะเข้าถึงความจริงของธรรมชาติและสามารถนำเอาความรู้ในความจริงของธรรมชาติมาจัดตั้งวางระบบในสังคม ให้หมู่มนุษย์อยู่อย่างประสานสอดคล้องกับกฎธรรมชาติในทางที่อำนวยผลดีมากที่สุดแก่มนุษย์ทั้งหลายด้วย การพัฒนาที่เขาคอนเป็นศูนย์กลางนั้น มีความหมายสำคัญที่พึงสังเกต 3 อย่างดังนี้ (1) การพัฒนานั้นให้ความสำคัญสูงสุดแก่

สำหรับรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาคน ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 (สมพร เทพสิทธา, น. 21 - 23) ได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางไว้ดังนี้ (1) การพัฒนา ศักยภาพของคนทั่วไป เพื่อการพัฒนาคนไทยอย่างเต็มศักยภาพตั้งแต่ ปฏิสนธิจนตลอดชีวิต โดยให้ ความสำคัญเป็นพิเศษต่อสตรี ให้เป็นคนดีมีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่านิยมอันดีงาม รวมทั้ง เป็นผู้ที่มีสติปัญญา รู้จักคิด วิเคราะห์ คิดเป็น - ทำเป็น ควบคู่กับการคิดชอบ - ทำชอบ ตลอดจนมี สุขภาพพลานามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้คนมีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการประกอบ อาชีพ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนเป็นคนที่มีเหตุผล มีวิสัยทัศน์ที่ กว้างไกลคือ “คิดกว้าง มองไกล และใฝ่ก้าวหน้า” รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน ซึ่งจะ เป็นการพัฒนาในเชิงรุก หรือเชิงป้องกัน สำหรับยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของคน ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาประชากร, แนวทางการพัฒนาจิตใจ, แนวทางการพัฒนาสติปัญญา ทักษะ ฝีมือ การมีงานทำ, และแนวทางการพัฒนาสุขภาพและพลานามัย (2) การพัฒนาประชากร กลุ่มด้อยโอกาส เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ด้อยโอกาสในสังคมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและ สติปัญญา ให้สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างสมศักดิ์ศรี สามารถพึ่งตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมมากยิ่งขึ้น โดยจะเน้นกลุ่มเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก เด็กยากจนที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่อ สตรีที่ตกเป็นเหยื่อธุรกิจทางเพศและสตรีที่ถูกเลือกปฏิบัติ คนพิการ ผู้สูงอายุที่ยากจนไม่มีญาติหรือผู้เลี้ยงดู ผู้ยากจนทั้งในชนบทและในเมือง ผู้ถูกคุมประพฤติ

พระธรรมปิฎก (2544, น. 243) ได้กล่าวถึงระบบการพัฒนามนุษย์ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ (1) ด้านพฤติกรรมและการใช้ชีวิต ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นระดับที่ปรากฏตัวของการแก้ปัญหา ได้แก่ วินัย การทำมาหาเลี้ยงชีพ และวิธีปฏิบัติในการผลิต เศรษฐกิจ บริโภค แบ่งปันและอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม (2) ด้านจิตใจ ได้แก่ ความรู้สึก แรงจูงใจและสภาพจิตใจ เช่น ความสุข ความพอใจ ความสดชื่นเบิกบาน พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจและสภาพจิตใจที่ดีงาม รวมทั้งความสุข (3) ด้านปัญญาหรือปรีชาญาณ คือความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ รวมทั้งแนวความคิด ทักษะคิดและค่านิยม องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้ มีความสัมพันธ์อาศัยกันและส่งผลต่อกัน เป็นปัจจัยแก่กันในกระบวนการพัฒนา จึงต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้ง 3 ด้าน ให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคน จึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผล และคนที่มีการพัฒนาอย่างนี้ก็จะกลายเป็นปัจจัยตัวกระทำในระบบสัมพันธ์ใหญ่ให้เป็นที่ไปในแนวทางที่ดีที่เกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดี นอกจากนี้แล้วกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนแยกได้เป็น 2 ตอนคือ (1) การพัฒนาคน โดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบคือ ครบทั้ง พฤติกรรม จิตใจและปัญญา (2) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป

จากความหมายและแนวทางการพัฒนาเพื่อให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประเทศสามารถสรุปได้ว่า “คน” มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก เพราะผู้กระทำทุกอย่างให้เกิดการพัฒนาหรือไม่พัฒนานั้นความสำคัญอยู่ที่ “คน” ที่ผ่านมามุ่งพัฒนาด้านร่างกายและสติปัญญาความรู้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคน ของกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ จังหวัด
 ตราด

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/
 องค์กร แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์/ธุรกิจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม แนวคิด
 เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธ โดยเฉพาะหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมที่พระสงฆ์และแกนนำกลุ่มประยุกต์
 เข้ามาในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคน โดยการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ
 ได้แก่ ตำราวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม โดยการปฏิบัติงาน
 ในพื้นที่ของผู้วิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ 10 กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง
 จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้ง 6 ปีขึ้นไป และมีเจ้าอาวาสในพื้นที่เป็นประธานที่ปรึกษากลุ่ม โดยผู้วิจัย
 ได้ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถาม
 ประกอบการสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลักซึ่งจะใช้ข้อมูลเชิงปริมาณสนับสนุน ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ประเภท คือ

1. แบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไป และหลักฐานที่มีการบูรณาการในกระบวนการกลุ่มสัจจะของพระสงฆ์
2. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคม การดำรงชีวิตของสมาชิกกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงของชุมชน หลังจากมีกลุ่มสัจจะฯได้ระยะหนึ่ง
3. การสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้เข้าไปพูดคุยกับคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ และสมาชิกกลุ่มในสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงเย็น เช่นตามคุ้มบ้าน และร้านค้าต่าง ๆ เพื่อสอบถามข้อมูล ความรู้สึกของสมาชิกกลุ่ม และศึกษาวิถีชีวิต สังเกตพฤติกรรมในเรื่องจริยธรรม คุณธรรม ของสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมและจดบันทึก ในส่วนของข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่ผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์ด้วยการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจัดระเบียบ แบ่งเป็นหมวดหมู่ตามกรอบประเด็นของการศึกษา ใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอผลการศึกษาโดยการพรรณนาความตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การนำเสนอผลและการเขียนรายงาน

การนำเสนอผลการศึกษาและการเขียนรายงานเป็นการพรรณนาประกอบตารางและวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นความสัมพันธ์ โดยอ้างอิงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประกอบกับข้อมูลที่ได้จากภาคสนามนำเสนอ ตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์

สำหรับผลการศึกษาเรื่อง “การบูรณาการหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคน ของกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ จังหวัดตราด” ผู้ศึกษานำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นและลักษณะทั่วไปของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด โดยเนื้อหาประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำและความเป็นมาของการเกิดกลุ่ม ระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม ระบบและโครงสร้างการบริหารของกลุ่ม ระเบียบการรับสมาชิก จำนวนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของจังหวัดตราด

ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับหลักธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ

ส่วนที่ 3 กระบวนการ และเทคนิค วิธีการ จังหวะ เวลา ที่เหมาะสม เพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่มสัจจะฯ คือการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม อยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชน อย่างสมัครสมานสามัคคี นำไปสู่สันติสุขหรือสุขภาวะที่ดีของชุมชน

ส่วนที่ 4 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกกลุ่ม และ หมู่บ้านที่มีกลุ่มสัจจะ และ พลวัตรหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นปัจเจกและในสังคมภาพรวมของการอยู่ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มสัจจะฯ เช่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีความสมัครสมานสามัคคีกัน การมีสวัสดิการเป็นเงื่อนไขในการพัฒนาพฤติกรรมสมาชิกกลุ่ม

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้อภิปรายสรุปผลการศึกษา ในประเด็นหลักเชื่อมโยงกับทฤษฎีตาม วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นและความเป็นมาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ จังหวัดตราด

พระดำรัสขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อความผาสุกของคนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” พระดำรัสนี้เป็นความปรารถนาที่จะให้พระสงฆ์มีความอนุเคราะห์ชุมชนหรือช่วยเหลือประชาชนทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งหมายถึงความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะการนำหลักธรรมคำสอนของพระองค์ไปใช้ในการแก้ไข ปัญหาที่เรียกว่า เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 10 หน้าที่ 46 ที.มหา., 2539)

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นที่จังหวัดตราด เมื่อปี 2533 เป็นบุตรคนที่ 3 ในจำนวน 6 คน ของนายจอย และนางชม สัมมา เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2496 ที่บ้านเกาะขวาง ต. ห้วยแร้ง อ.เมือง จ.ตราด ออกบรรพชาเป็นสามเณรหลังเรียนจบภาคบังคับ และเมื่ออายุครบ 20 ปีในปี 2516 ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดบางปรี้อ อันเป็นวันในถิ่นกำเนิด ได้ศึกษาพระธรรมวินัยตามประเพณีนิยมในพระพุทธศาสนา จนสอบได้นักธรรมชั้นเอก

ในปี 2518 พระอาจารย์สุบิน ได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ซึ่งเป็นโครงการที่ต้องการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นโครงการที่คณะสงฆ์และส่วนราชการร่วมกันจัดตั้งขึ้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระสงฆ์ต้องออกปฏิบัติภารกิจ คือ เทศน์สอนตามหมู่บ้านในชนบท เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาความยากจน นับได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นแห่งแนวคิดที่จะนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความยากจนให้เป็นรูปธรรม ถึงแม้ว่าความเป็นจริงจะเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ และภายหลังจากที่ท่านกลับมาจากการปฏิบัติภารกิจตามหมู่บ้าน ท่านได้ตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า “จบโครงการนี้แล้ว สถานการณ์ก็คงจะเหมือนเดิมคือ ถึงแม้ว่า พระจะเทศน์อย่างไร แต่พอโครงการนี้จบไปแล้วชาวบ้านก็คงจะจนเหมือนเดิม” จากนั้นได้จัดตั้งไปศึกษาสภาพความเป็นจริงด้วยตนเองยังพื้นที่ต่าง ๆ ในหลายท้องที่ แต่ที่ท่านสนใจและจำพรรษาอยู่นานคือจังหวัดภาคใต้ เนื่องจากเห็นว่าน่าศึกษา เพราะมีวิถีชีวิตผิดแผกไปจากถิ่นที่ท่านถือกำเนิด อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม

ปี พ.ศ. 2523 พระอาจารย์สุบิน ได้ไปปฏิบัติธรรมอยู่ที่ถ้ำเขาดาน อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเขตของผู้ก่อการร้าย มีการเรียกค่าคุ้มครอง มีการยิงกัน เมื่อปฏิบัติธรรมและ

พระอาจารย์สุบิน ก็จะไปสรุปให้ชาวบ้านที่ระดมสมองฟังว่า การแก้ปัญหาโดยการกู้ยืมเงินผู้อื่นมาลงทุนนั้น ไม่น่าจะเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เพราะเพียงแค่เริ่มคิดก็เป็นทุกข์ เริ่มจะก่อหนี้เริ่มสร้างปัญหา ยังเป็นแนวคิดที่ไม่น่าจะถูกต้อง เพราะการที่จะคิดแก้ปัญหา ต้องไม่เป็นการไปก่อปัญหาใหม่

ดังนั้นการคิดแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ต้องคิดพึ่งตนเองให้ได้ โดยการที่ชาวบ้านทดลองระดมทุนด้วยตนเอง เดือนละ 10 บาท นำมารวมกันให้เป็นกลุ่ม ไม่ต้องรีบให้มีกลุ่มใหญ่ นำเงินมารวมกันบ้านละ 10 บาท ร้อยหลังคาเรือนก็ได้ 1,000 บาท รวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์ก่อน แล้วจึงค่อยลงมือทำตามโครงการที่คิดไว้ ซึ่งหากทำอย่างนี้เมื่อเกิดปัญหาขึ้นชาวบ้านจะสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองเพราะได้ร่วมกันดำเนินการมาแต่ต้น ซึ่งเรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และยังชักชวนให้ผู้อื่นเข้ามาร่วมด้วยได้

ต่อมาพระอาจารย์สุบินได้ไปจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดสงขลา ได้พบเห็นชาวบ้านประสบปัญหาอิทธิพลท้องถิ่น ถูกกลั่นแกล้งและถูกทำร้าย ถูกเรียกค่าคุ้มครอง ได้เห็นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ชาวบ้านรวมตัวกัน

หลังจากนั้นท่านได้มาพิจารณาว่า จะต้องมาทำให้เป็นรูปธรรมให้ได้ โดยการเทศน์ให้เป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรมที่ชาวบ้านมีประโยชน์ร่วมกันนั่นคือการออมทรัพย์เพราะถ้าชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกันอาจเป็นตัวดึงดูดให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกันได้ เวลานี้สังคมชนบทต่างคนต่างอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็แก้ไขปัญหาไม่ได้ ภาวะการเสียเปรียบภาคเมืองมีมากขึ้นเป็นลำดับ ถ้ายังใช้วิธีการสอนแบบเดิม ก็คงไม่มีอะไรเกิดขึ้น ดังนั้นต้องพยายามชี้ปัญหาของชุมชนคือการที่ชาวบ้านขาดความสามัคคีกัน ให้ชาวบ้านได้เห็นความจำเป็นที่จะต้องรวมตัวกัน และชี้ให้เห็นปัญหาความยากจน ความเสียเปรียบ ที่เกิดจากความไม่เข้มแข็งของชุมชน ไม่สามารถสร้างพลังต่อเองได้ และความจำเป็นที่ต้องมีการสะสมทรัพย์ เพื่อเป็นเงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน และชี้ให้ชาวบ้านได้เห็นเป็นรูปธรรมว่า คนมั่งมีฐานะดีเขาสามารถรวมตัวกันตั้งบริษัท แต่ชาวบ้านที่ยากจนกลับต่างคนต่างอยู่ไม่สามารถต่อสู้อะไรได้มีแต่จะจนลง ในอนาคตก็จะมีไม่มีที่อยู่ ทรัพย์สินที่มีอยู่ คือ ที่ดินและบ้านอาจจะถูกยึดกลายเป็นคนไร้ที่พึ่ง ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานก็จะไหลสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ ผู้ที่อยู่ในวัยชราก็ต้องพึ่งการประชาสงเคราะห์ เพราะฉะนั้น การสอนธรรมะที่เป็นรูปธรรมคือให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีน้ำใจต่อกัน และพยายามพึ่งตนเอง สอนให้เป็นเป็นรูปธรรมผสมผสานวิธีการออมทรัพย์ที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์กลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ โดยนำพาชาวบ้านตั้งกลุ่มออมทรัพย์น่าจะเป็นวิธีการที่ถูกต้อง

ในปี 2533 พระอาจารย์สุบิน ได้เดินทางกลับมายังภูมิลำเนา จังหวัดตราดและได้เริ่มจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นเป็นครั้งแรก ให้ชื่อว่า “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2533 ด้วยการรวมตัวของชาวบ้านหมู่ 1 ต.ห้วยแร้ง อ.เมือง จ.ตราด โดยมีสมาชิกเข้าร่วมในรุ่นแรกประมาณ 250 คน และมีเงินสะสมแรกเข้า 2,740 บาท ท่านได้นำแนวคิดและวิธีการที่ได้สั่งสมมาจากประสบการณ์ที่เรียนรู้และที่ลงมือปฏิบัติจริงมาใช้นับแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน (31 สิงหาคม 2548) ได้ขยายไปเกือบทั้งจังหวัดตราด รวม 160 กลุ่ม มีสมาชิกทั้งหมด 50,119 คน มีเงินทุนรวมคือหุ้นสะสม 237,114,980 บาท และเงินสวัสดิการรวม 66,033,453 บาท

วิธีดำเนินการ

หลักการสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่มสังคมจะสะท้อนทฤษฎี คือ “การมีส่วนร่วม” หรือการสร้างความรู้สึก “เป็นเจ้าของร่วมกัน” หลักการนี้จะนำไปปฏิบัติในวิธีการด้านต่าง ๆ คือ 1) ด้านการรวมกลุ่มและขยายกลุ่ม 2) ด้านการจัดองค์กรและเครือข่าย 3) ด้านวิธีการประชุม 4) ด้านการจัดการทางการเงินและบัญชี 5) ด้านการจัดสวัสดิการ

1) ด้านการรวมกลุ่มและขยายกลุ่ม

วิธีการรวมสมาชิกของกลุ่มสังคม คือ การ “รวมคน รวมใจ สร้างวินัยในตนเอง” โดยใช้กระบวนการ “ร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมแก้ปัญหา ร่วมพัฒนา ใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาชนบทไทย” โดยได้เขียนเป็นอุดมการณ์ไว้ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนนำไปปฏิบัติคือ

“จะทำการสิ่งใดต้องใจมั่น รวมแรงแข็งขันไม่หวั่นไหว

เลิกเป็นคนเห็นแก่ตัวเร่งกล้วยภัย แยกกันตายรวมกันอยู่คิดดูเอา”

แนวคิดนี้เริ่มจากการที่พระอาจารย์สุบิน ได้พบว่า ในหลายหมู่บ้านที่ท่านไปเทศสั่งสอน ชาวบ้านยังเห็นแก่ประโยชน์เป็นที่ตั้ง แข่งขันและเอาวัดเอาเปรียบกัน เพื่อให้ตนได้ประโยชน์สูงสุด ทำให้ชุมชนแตกแยก เพียงการเทศน์อย่างเดียวคงจะแก้ปัญหาไม่ได้ จึงเกิดแนวคิดที่ว่า ถ้าชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะทำให้เขาอยู่ร่วมกันได้ และจะช่วยกันปกป้องรักษาผลประโยชน์ของชุมชน อันเป็นส่วนรวมไว้ด้วย จึงนำความคิดมาทำให้เป็นรูปธรรม โดยใช้ “เงิน” เป็นเครื่องมือ ให้ชาวบ้านเก็บออมเงินร่วมกัน บริหารเงินด้วยกัน และได้รับประโยชน์ด้วยกัน โดยสมาชิกจะมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมครั้งแรก เกิดขึ้นหลังจากชี้แจงหลักการและเงื่อนไขการจัดตั้งกลุ่มสังคมแล้ว ใครมั่นใจและต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ก็สมัครเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งจะมีการเปิดรับสมัครเพียงวันเดียวในแต่ละปี มีการอธิบายวิธีการและกรอกข้อความในข้อตกลง ผู้สมัครเป็นสมาชิกต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 10 บาท อันเป็นการมีส่วนร่วมในครั้งแรก ทั้งทางจิตวิญญาณ (มั่นใจแล้วจึงเข้าร่วม) และทางกายภาพ (ร่วมจ่ายเงิน) เงื่อนไขสำคัญในการคัดเลือกผู้เข้าร่วม คือ ต้อง “คัดเลือกบุคคลที่เชื่อมั่น” จริง ๆ เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ผู้ที่ยังลังเลก็ให้รอดูไปก่อน เมื่อมั่นใจแล้วจึงค่อยมาสมัคร

การมีส่วนร่วมครั้งที่สอง คือ การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินการ มีจำนวนตั้งแต่ 5-30 คน แล้วแต่ขนาดของกลุ่ม ตามมติที่ประชุม กรรมการดำรงตำแหน่งวาระละ 1 ปี ห้ามผูกขาด เพื่อกระจายการมีส่วนร่วมไปในวงกว้าง แต่คนดีก็มีสิทธิ์ได้รับเลือกใหม่ได้

การมีส่วนร่วมครั้งที่สาม คือ การกล่าวคำปฏิญาณร่วมกันต่อหน้าพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งรวมทั้งคำสาบานตนว่า จะไม่คิดคดโกง หากผิดคำสัตย์ปฏิญาณก็ขอให้เป็นบ้า และถึงซึ่งความฉิบหาย

การมีส่วนร่วมถัดจากนั้น คือการมีส่วนร่วมโดยตลอดในฐานะสมาชิกกลุ่ม เช่น การกำหนดให้สมาชิกต้องมาส่งเงินด้วยตนเองในวันประชุม (วันออมเงิน/วันส่งสัจจะ) ถ้าไม่สามารถมาส่งเงินได้จะถูกปรับ ค่าเสียสัจจะ เพื่อปรับพฤติกรรมคนให้มีสัจจะ โดยนำเงินค่าปรับเข้ากองทุนสวัสดิการ ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกได้มาพบปะแลกเปลี่ยนสาระทุกข์สุขดิบกัน เป็นอุบายเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ปัญหาของเพื่อนบ้านและของหมู่บ้าน/ชุมชนทุกๆเดือน คณะกรรมการกลุ่มจะทำงานเพียงเดือนละ 1 วัน คือในวันส่งสัจจะ คณะกรรมการกลุ่มจะดำเนินงานเกี่ยวกับการฝากเงิน การกู้เงิน การผ่อนส่งชำระหนี้ และจัดสรรเงินเพื่อสวัสดิการ ทั้งหมดต้องทำให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งวัน เพื่อไม่ให้เสียเวลาทำกินมากเกินไป

การมีส่วนร่วมในวันประชุมใหญ่สิ้นปี (วันปันผล) ซึ่งจะจัดขึ้นในวันครบรอบ 1 ปี ในการก่อตั้งกลุ่ม ซึ่งสมาชิกจะเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งคณะกรรมการ และร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไข ร่วมกำหนดหลักการและกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ของกลุ่ม โดยแต่ละครอบครัวจะส่งตัวแทนเข้าประชุมอย่างน้อย 1 คน เพื่อการเข้ามามีส่วนรับรู้และนำกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ที่ร่วมกันร่างขึ้นไปปฏิบัติ

การมีส่วนร่วมในวันมงคลเสวนา คือ การที่สมาชิกของกลุ่มสัจจะฯที่มีอยู่ทั้งหมดในจังหวัดเข้ามามีส่วนในการทำบุญประจำปี โดยแต่ละกลุ่มจะนำอาหารหวานคาวมาทำบุญ และในงานนี้แต่ละกลุ่มจะมีการนำองค์ความรู้ หรือประสบการณ์ที่กลุ่มของตนได้พัฒนาต่อยอด เช่นการจัดตั้งกองทุนแก๊ส การจัดสวัสดิการแบบใหม่ การรวมกลุ่มกันซื้อสินค้า เป็นต้น และมีแนวโน้มว่าจะประสบผลดี มาจัดซุ้มนิทรรศการตอบข้อซักถามสมาชิกกลุ่มที่มาร่วมงานในวันนั้น และจะมีการปาฐกถาพิเศษของบุคคลผู้มีความรู้ในแขนงต่าง ๆ เพื่อเป็นมุมมองในการพัฒนากลุ่มสัจจะ ฯ ในงานนี้พระอาจารย์สุบินและแกนนำกลุ่มสัจจะฯ ในระดับจังหวัด (คณะกรรมการอุดมการณ์) จะเปิดเวทีเสวนาแบบเวทีชาวบ้าน ให้สมาชิกทุกคนที่มาจากกลุ่มต่าง ๆ ได้ซักถามข้อสงสัยในกฎกติกา หรือการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม หลังจากนั้นสมาชิกทุกคนร่วมรับประทานอาหาร และในงานนี้แต่ละกลุ่มจะนำสิ่งของซึ่งเป็นผลผลิตที่มีอยู่ในชุมชนของตน มาเปิดท้ายขายของในราคาถูก เพื่อเป็นการแบ่งปันความสุขแก่สมาชิกกลุ่มด้วยกัน ทุกคนจะมีความสุขทางใจเพราะได้ให้ความสุขแก่คนอื่น โดยการจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ ในราคาต่ำกว่าทุน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การรวมและขยายกลุ่มสัจจะฯ ไม่ได้ต้องการให้กลุ่มมี “จำนวน” มากและขยายไปอย่างรวดเร็ว แต่ต้องการคัดสรรเฉพาะคนที่มี “คุณภาพ” คือมีวินัย ไม่เห็นแก่ตัว เข้าร่วมกลุ่มโดยการกล่าวคำปฏิญาณสาบานตน เพื่อให้คนรู้สึก “ผิด” หากไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม และแนวทางหรือหลักการสำคัญของกลุ่มสัจจะฯ จะเน้นการบวกรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนมาก เพราะต้องการปลูกจิตสำนึกความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชน และเป็นการเพิ่มศักยภาพให้แก่สมาชิกในชุมชน ตามปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ที่ต้องการให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มโครงการ หรือกิจกรรมในหมู่บ้าน และพยายามพัฒนาศักยภาพของคนภายในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

2) การรับสมัครสมาชิก

การเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะฯ มีกฎเกณฑ์ในการรับ ดังนี้

ประการแรก ผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องเป็นคนในชุมชน หรือในหมู่บ้านที่กลุ่มตั้งอยู่เท่านั้น เพื่อการควบคุมและตรวจสอบได้ โดยจะต้องฝากเงินทุกเดือนเป็นประจำอย่างน้อยรายละ 10 บาท แต่ไม่เกิน 100 บาท ทั้งนี้เพื่อสร้างวินัยให้กับสมาชิกและไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีกำลังทรัพย์มากได้เปรียบ ดังพระอาจารย์สุบินได้อธิบายว่า

อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าอนอนคอยโชคความสาธุ จงใช้ความเพียรอันบริสุทธิ์ ดุจแมลงผึ้งที่เอามาไปแตะเกษรดอกไม้ที่ละน้อย ๆ แต่ขยันแต่ะ ขยันบินนำมาเก็บไว้ที่รังหลาย ๆ รอบ ก็ทำให้ได้น้ำผึ้งเป็นขวดเป็นไห ร้อยก็มาจากหนึ่ง ล้านก็มาจากหนึ่ง นี่คือความจริงของธรรมชาติ (พระอาจารย์สุบิน, บรรยาย)

ประการที่สอง ทุกคนในครอบครัวสามารถจะเป็นสมาชิกได้ เป็นการสร้างค่านิยมการออมและการใช้จ่ายทรัพย์ให้กับคนในครอบครัว ดังคำพูดที่ว่า “ฝึกลูกให้รู้จักสะสมทรัพย์ พ่อแม่รู้จักใช้ทรัพย์ เพราะถ้าคิดจะโกงเงินที่กูดูไป จะได้ว่ารู้ว่าการโกงเงินของลูก ของหลาน”

ประการที่สาม สมาชิกทุกคนมีสิทธิขอกู้เงินสะสมได้ในวันแรกที่เริ่มสะสมทรัพย์ ซึ่งจะต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการก่อน เพื่อเปิดโอกาสแก่สมาชิกที่มีความจำเป็น เช่น เจ็บป่วยหรือได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้กูดูไปก่อน ในกรณีสมาชิกลาออกหรือพ้นจากสมาชิกภาพก่อนจะครบวาระ 1 ปี จะไม่ได้รับเงินปันผลจากกลุ่ม

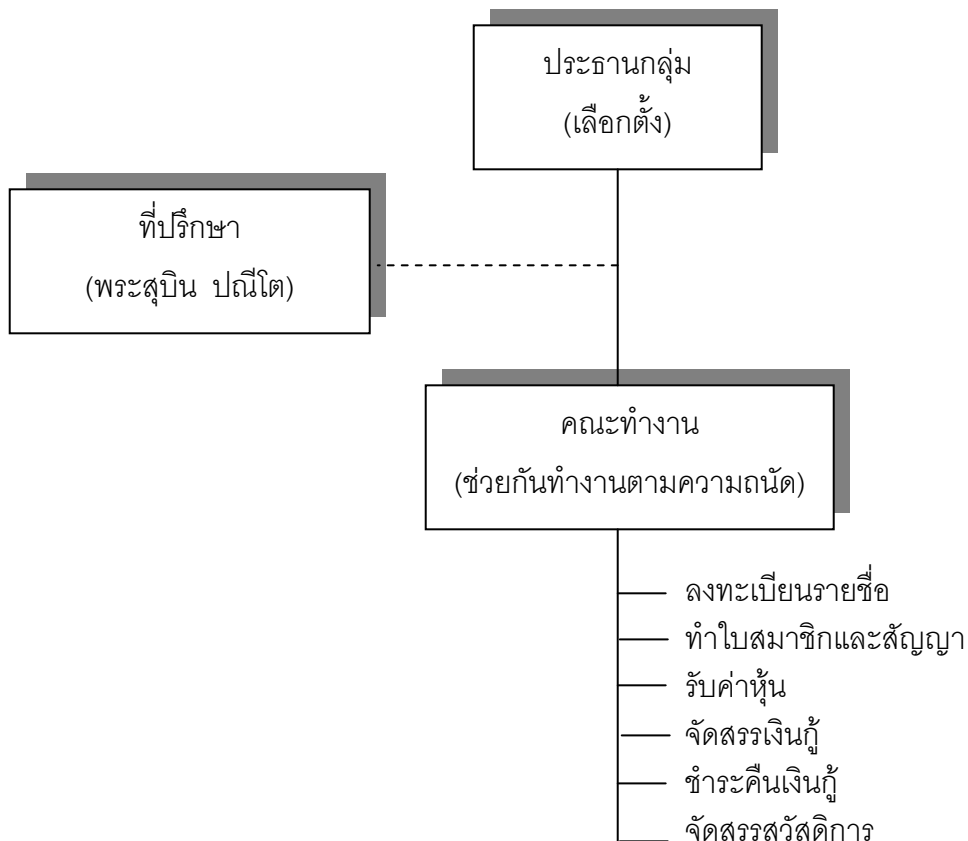
ประการที่ 4 ระบบ 5 ปี 4 รุ่น แล้วปิดรับสมัคร หมายความว่า จะเปิดรับสมัครเพียง 4 รุ่น แล้วหยุดรับไประยะหนึ่ง อาจจะปิด 3-4 ปี แล้วแต่กลุ่มจะกำหนด ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม และเป็นแรงกระตุ้นให้คนในชุมชนรับสมัครเป็นสมาชิก ก่อนที่จะปิดรับเสียก่อน และกฎเกณฑ์ของกลุ่มอีกประการ คือ การกำหนดให้สมาชิกรุ่นแรกหรือสมาชิกที่สมัครในปีแรกมีสิทธิรับเงินสวัสดิการได้

3) ด้านการจัดองค์กรและเครือข่าย

รูปแบบการจัดองค์กรเปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัว ทั้งด้านขนาดและบทบาทหน้าที่ ที่ขยายขึ้นดังนี้

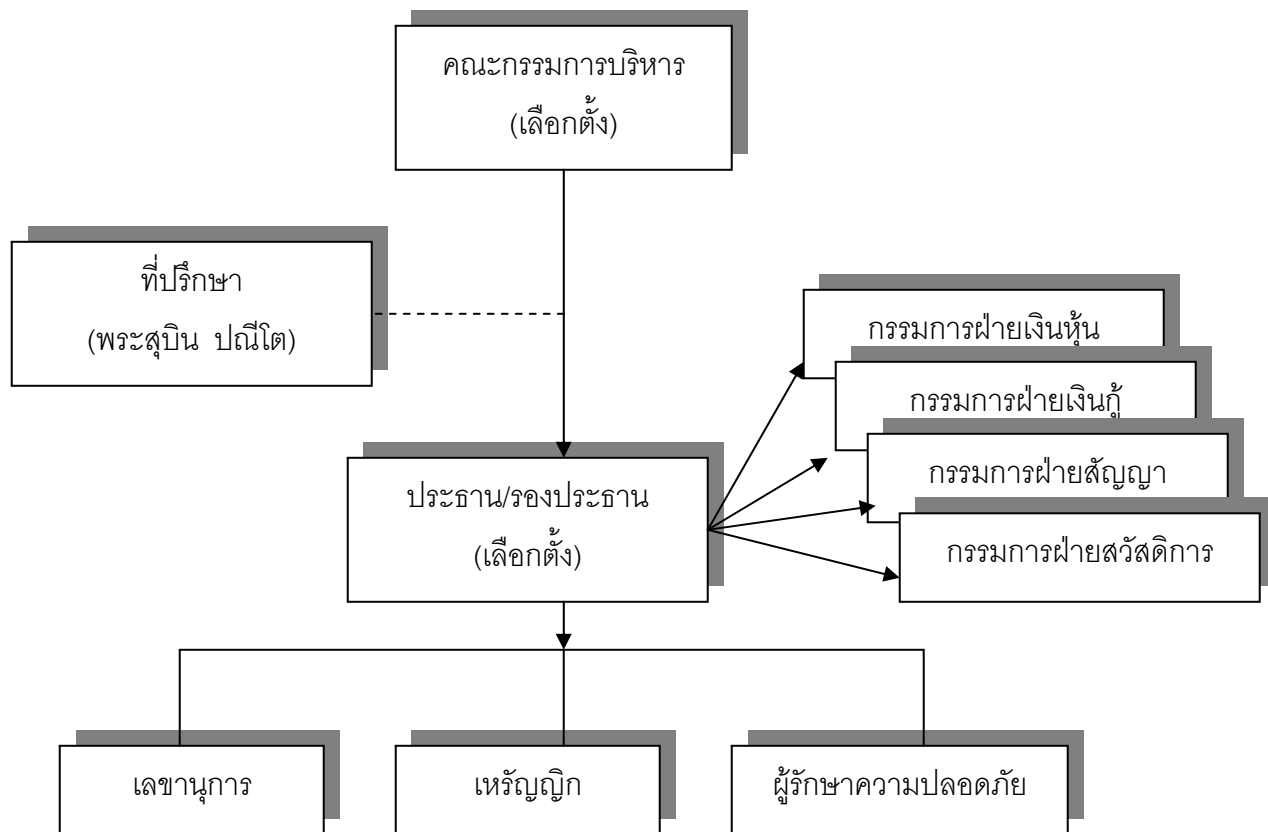
ช่วงเริ่มแรก (2533-2540) สมาชิกยังน้อย จึงไม่ได้แบ่งงานและผู้รับผิดชอบชัดเจน คือช่วยกันทำตามความถนัด

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างองค์กรระดับกลุ่ม (หมู่บ้าน) เมื่อเริ่มแรกก่อตั้ง

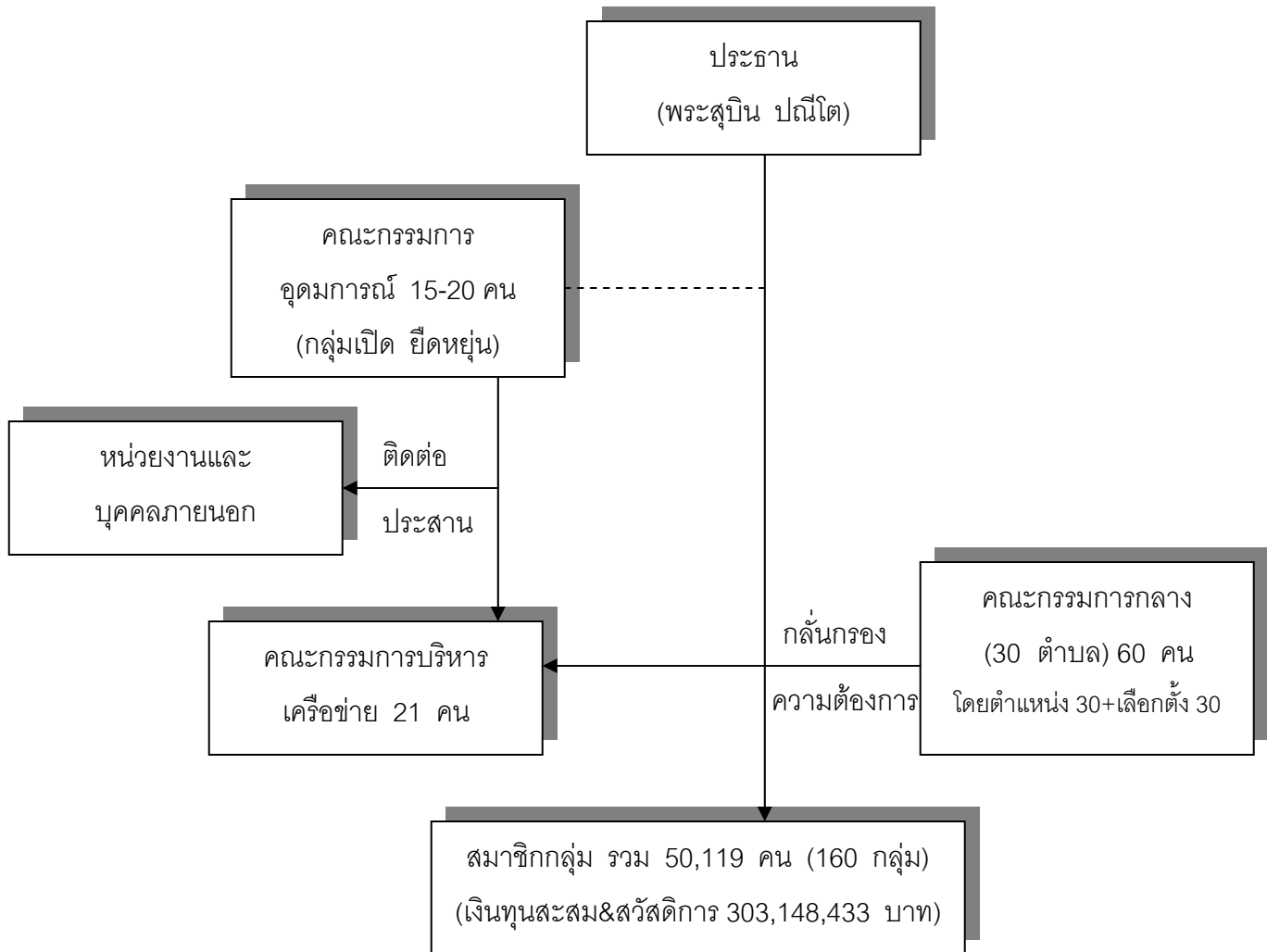
ช่วงขยายตัว เมื่อสมาชิกเพิ่มขึ้น จำเป็นต้องมีการแบ่งงานและผู้รับผิดชอบตามงานอย่างชัดเจนขึ้น โดยแบ่งเป็นกรรมการ 4 ฝ่าย ใช้วิธีการเลือกตั้งโดยสมาชิกกลุ่ม มีวาระ 1 ปี และมีเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน 3 คน คือ เลขานุการการประชุม เหนรัญญิก และผู้รักษาความปลอดภัย ส่วนใหญ่มักได้แก่

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างองค์กรระดับกลุ่ม (หมู่บ้าน) เมื่อกลุ่มขยายตัว

ระดับเครือข่าย (จังหวัดตราด) เมื่อจำนวนกลุ่มเพิ่มขึ้นและสมาชิกแต่ละกลุ่มมีจำนวนมาก จึงมีการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ ของจังหวัดตราด เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมในโครงสร้างการบริหาร และเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของพระอาจารย์สุบิน เพื่อประสานงานระหว่างกลุ่ม และประสานงานกับบุคคลและองค์กรภายนอก เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ

แผนภูมิที่ 3 โครงสร้างองค์กรระดับเครือข่าย (จังหวัดตราด)

โครงสร้างองค์กรระดับกลุ่มที่ขยายตัวขึ้นเป็นองค์กรระดับเครือข่ายประกอบด้วย ประธานกลุ่ม สัจจะแต่ละกลุ่มจำนวน 160 คน และประธาน รองประธานเครือข่ายระดับตำบล ตำบลละ 2 คน สำหรับกรรมการบริหารเครือข่ายมี 21 คน เป็นกรรมการซึ่งมีการเลือกตั้งจากสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในวัน มงคลเสนา กรรมการในระดับเครือข่ายมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี

คณะกรรมการอุดมการณ์ เกิดขึ้นในปี 2541 เป็นคณะทำงานชุดพิเศษ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายสาขา ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งศรัทธาในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ และ

4) ด้านวิธีการประชุม

จากประสบการณ์การไปเทศนาธรรมในสถานที่ต่างๆ พระอาจารย์สุบินพิจารณาเห็นว่า การเทศนาสอนหลักธรรมให้ชาวบ้านปฏิบัติเป็นการสื่อสารทางเดียว ซึ่งไม่น่าจะได้ผล โดยเฉพาะเมื่อชาวบ้านกำลังมีความเดือนร้อนจึงได้เปิดให้มีการปุจฉา วิสัชนา (การถามและตอบปัญหา) รูปแบบการสื่อสารหลายทาง โดยให้ชาวบ้านบอกเล่าปัญหาที่เผชิญอยู่ อันเป็นการระบายความทุกข์ร้อนไปได้ระดับหนึ่ง เมื่อมีผู้เห็นอกเห็นใจรับฟัง จากนั้นให้ตั้งสติช่วยกันคิดหาทางแก้ไขร่วมกันโดย

ใช้ชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง คือ ชาวบ้านเป็นผู้บอกเล่าปัญหา ร่วมกันสรุปปัญหา ร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหาและร่วมกันนำแนวทางแก้ไขปัญหานั้นไปปฏิบัติ

ใช้ทุกข์เป็นประเด็น เพราะทุกข์หรือปัญหาของเขาอมเป็นสิ่งที่เขาสนใจมากที่สุด

ใช้ความจริงเป็นหลัก ปัญหาที่ดี วิธีแก้ที่ดี เป็นเรื่องที่เป็นจริง จึงเป็นสิ่งที่คนเผชิญอยู่ และต้องการแก้ และเมื่อแก้ได้ก็จะติดเป็นนิสัย “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น” เผชิญอยู่และต้องการแก้ในทุกอย่างที่เผชิญ ด้วยวิธีการประชุมเช่นนี้ พบว่ามีข้อดีเหนือวิธีการพบปะ และร่วมฟังเทศน์ฟังธรรมแบบดั้งเดิม อย่างน้อย 5 ประการ คือ

- ชาวบ้านได้ระบายความทุกข์ได้เพื่อนที่มีปัญหาคคล้ายคลึงกัน ช่วยกันสรุปปัญหาให้ชัดเจน (Problem identification) และแม้ผู้ที่ไม่มีปัญหาก็กเข้าใจ และเห็นใจกลายเป็นกัลยาณมิตรไปด้วยเป็นที่พึ่งแก่กันและกัน เป็นการสงเคราะห์และเห็นใจกัน สร้างจิตที่อ่อนโยนให้เกิดขึ้น
- ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดหาทางออกในหลายแง่มุม (Solution alternatives) ก่อนที่จะสรุปไปสู่ทางออกที่ดีที่สุด หรือที่เป็นไปได้จริงตามสภาพที่เป็นอยู่ (The best practical solution)
- ชาวบ้านได้เรียนรู้หลักการแห่งธรรมะ โดยการประยุกต์สู่การปฏิบัติได้จริง ซึ่งด้วยวิธีการเช่นนี้จะช่วยให้ธรรมะเกาะติดแนบแน่นกับชีวิตไปตลอดโดยไม่ต้องท่องจำ เพราะได้ซึมซับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตเสียแล้ว
- พระภิกษุเองก็ได้เรียนรู้ว่า อะไรเป็นหลักการที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เป็นจริง และอะไรคือหลักการที่เหมาะสม ควรเพิ่มเติมหลักการอะไรเข้าไปอีก เพื่อเสริมพลังหรือเพื่อให้

- ได้พบความจริงที่ว่า ทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีหลากหลาย ผูกพัน เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน การคิดแก้ปัญหาใดเพียงด้านเดียว ก็จะไม่ช่วยให้พ้นทุกข์ได้ และบางทีอาจจะไปเพิ่มทุกข์ (ปัญหา) ในด้านอื่นๆ อีก เมื่อปัญหาหลากหลายเช่นนี้จึงต้องมองปัญหาแบบ “องค์รวม” และ “หลายระดับ” คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่คน และแก่ชุมชนในที่แห่งนั้นอาจกระทบต่อสังคมใหญ่ ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องเป็น “องค์รวม” และเชื่อมโยงต่อกันตามระดับอีกด้วย

5) ด้านการจัดการทางการเงินและบัญชี

ด้านการจัดการการเงินและบัญชีของกลุ่มสังจະฯ เน้น “ความง่าย” 4 ประการ ในเรื่อง การทำ การดู การตรวจ และการนำไปใช้

ง่ายต่อการทำ คือ สามารถจัดทำโดยกลุ่มได้เอง หลังจากได้รับการแนะนำหรือการฝึกอบรมที่จัดให้แล้ว

ง่ายต่อการดู คือ สมาชิกแต่ละคนสามารถดูได้เข้าใจว่า ตนจ่ายค่าหุ้นไปเท่าใด ส่งคืนเงินกู้เท่าไร ได้ผลประโยชน์เท่าใด เพื่อจะได้เห็นพัฒนาการของการออมที่เริ่มจากเงินหุ้นๆละ 10 บาท และผลที่มีต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน

ง่ายต่อการตรวจสอบ คือ ใคร ๆ ไม่ว่าจะสมาชิกหรือบุคคลภายนอกก็สามารถตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มได้โดยดูจากบัญชีที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ นับเป็นการสร้างความโปร่งใส ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของธรรมรัฐที่เริ่มจากกลุ่มรากหญ้า

ง่ายต่อการนำไปใช้ เมื่อเข้าใจและสามารถทำบัญชีกลุ่มสังจະฯ แล้ว ชาวบ้านก็ย่อมจะทำบัญชีเรื่องอื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หรือการลงทุนด้านอาชีพได้ โดยการประยุกต์วิธีการทำอย่างง่าย ๆ นี้มาใช้

แม้กลุ่มจะขยายใหญ่ขึ้น ทั้งจำนวนสมาชิกและยอดเงิน แต่กลุ่มก็ยังคงจะรักษาวิธีการทำบัญชีอย่างง่ายและทำด้วยมือเอาไว้ ด้วยถือว่าเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ และเป็นการพึ่งตนเองในเบื้องต้น ไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูงมาช่วย เช่น คอมพิวเตอร์ และยังสามารถเปิดดูสมุดได้ตลอดเวลา ซึ่งถ้าใช้คอมพิวเตอร์ทุกอย่างจะอยู่ในเครื่อง มีผู้รู้เรื่องเพียงไม่กี่คน ชาวบ้านที่ไม่รู้วิธีการก็จะดูและตรวจสอบไม่ได้

สำหรับการทำบัญชี จะมีบัญชี 4 เล่ม คือ บัญชีเงินหุ้น บัญชีเงินกู้ บัญชีคุม (งบดุล) และบัญชีสวัสดิการ ซึ่งสามารถนำมากระทบยอด เพื่อสรุปเป็นรายรับรายจ่ายและยอดคงเหลือของทุกเดือนได้ โดยจะต้องทำให้เสร็จภายในวันส่งสัจจะฯ แต่ละเดือน

ส่วนการแนะนำและตรวจสอบบัญชี ในระยะแรกพระอาจารย์สุบินและคณะจะเดินทางไปให้คำแนะนำและตรวจสอบ ซึ่งเป็นการไปเยี่ยมให้กำลังใจ และให้คำปรึกษาในทุกๆ เรื่องไปด้วยในโอกาสเดียวกัน หมุนเวียนกันไปทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงในช่วงเวลา 3-4 เดือน ส่วนการสอบบัญชีจะทำในช่วงเข้าพรรษา โดยให้กลุ่มต่าง ๆ นำมาให้ตรวจสอบที่วัดไผ่ล้อม ซึ่งพระอาจารย์สุบิน จำพรรษาอยู่ แต่เมื่อจำนวนกลุ่มมากขึ้น ท่านไม่สามารถไปได้ด้วยตนเองทุกกลุ่ม จึงมีการจัดกลุ่มเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีชุมชน หมุนเวียนกันไปให้การอบรม เรื่องการทำบัญชี การให้คำปรึกษาแนะนำและตรวจสอบบัญชี จัดแบ่งเป็นตำบล ซึ่งจะมีคณะกรรมการในระดับตำบลเป็นผู้อำนวยความสะดวกและร่วมดูแล

กิจกรรมด้านการเงินการบัญชี แบ่งเป็น 3 ด้านคือ การออม การกู้ และการแบ่งปันผลประโยชน์
 การออม เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ถือหุ้น ๆ ละ 10 บาท สมาชิกจะต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น แต่ไม่เกิน 10 หุ้น โดยจะเพิ่มหรือลดหุ้นได้ในวันสิ้นปีเท่านั้น และสมาชิกต้องตั้งสัจจะว่าจะส่งเงินหุ้น (ออม) ทุกเดือนตามจำนวนหุ้นและตรงเวลาในวันทำการกลุ่ม ถ้าไม่สามารถมาส่งได้ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทางกลุ่มจะทำการปรับค่าเสียสัจจะ แล้วแต่กลุ่มจะกำหนดกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการปรับบัญชีละ 10 บาท ในครอบครัวมีบัญชีก็ปรับตามจำนวนบัญชี และสมาชิกที่ขาดส่งต้องส่งหุ้นย้อนหลังให้ครบถ้วน เป็นการสร้างเงื่อนไขเพื่อบังคับให้สมาชิกมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อกลุ่ม

การกู้ สมาชิกรุ่นแรกสามารถก็ได้ในวันแรกของการออม สำหรับรุ่นต่อไปจะต้องรอให้ครบสามเดือนก่อน ตามข้อตกลงของกลุ่มผู้กู้จะต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 ราย (วงเงินในการกู้ได้นั้น ขึ้นอยู่กับมติของกลุ่ม ถ้าเงินหมุนเวียนในกลุ่มน้อย วงเงินกู้ก็จะน้อย แต่ถ้าเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มมาก วงเงินกู้ของสมาชิกแต่ละคนก็จะมากตามไปด้วย แต่มติของกลุ่มจะมีว่า เพดานวงเงินกู้สูงสุดควรจะมีเท่าไร) มีกำหนดส่งภายใน 10 เดือน หรือแล้วแต่กลุ่มกำหนด (ถ้าวงเงินกู้มาก ก็จะขยายเวลาในการส่งออกไปเพื่อไม่ให้สมาชิกต้องลำบากในการส่ง) และต้องเสียค่าบำรุงตามที่กลุ่มกำหนด สมาชิกต้องผ่อนชำระเงินกู้เป็นรายเดือนและค่าบำรุงพร้อมกับการส่งเงินหุ้น (ออม) ในวันทำการกลุ่ม โดยทางกลุ่มจะมีเกณฑ์ในการปล่อยกู้ เพราะการที่คนในชุมชนได้นำเงินมารวมกันและให้คนที่กำลังเดือนร้อนกู้เอาไปใช้ก่อน เป็นการช่วยเหลือให้คนเหล่านั้นได้มีโอกาสลืมตาอ้าปากขึ้นมาอีกครั้ง นับเป็นการทำบุญหรือการสงเคราะห์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการปล่อยกู้นี้จะพิจารณาสมาชิกที่มีความเดือนร้อนมากที่สุด ด้วยการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนไว้ 3 กรณี ที่จะต้องได้รับเงินกู้ก่อน คือ

ลำดับแรก สมาชิกที่เจ็บป่วย จำเป็นต้องนำเงินไปรักษาก่อน
 ลำดับที่สอง สมาชิกที่เป็นหนี้รายทุน ที่ต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราที่สูง
 ลำดับที่สาม สมาชิกที่ต้องรับภาระเกี่ยวกับการศึกษา ค่าเทอมของบุตรหลาน
 เงินที่เหลือจากสามลำดับนี้แล้วจึงจะให้สมาชิกทั่วไปได้กู้ เป็นการฝึกให้สมาชิกมีความ
 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันแก่เพื่อนร่วมชุมชน ให้มีความเกื้อกูลซึ่งกัน

การแบ่งปันผลประโยชน์ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การแบ่งเงินปันผล และสวัสดิการ การแบ่งเงิน
 ปันผลแบ่งตามจำนวนหุ้น โดยแบ่งปันผลให้สมาชิก 50 % อีก 50 % ส่งเข้ากองทุนสวัสดิการ

การจัดสวัสดิการ เป็นจุดเน้นที่เด่นชัดของกลุ่มสัจจะฯ มีการนำเงินมาเป็นเครื่องมือสร้าง
 สวัสดิการชีวิตให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นแรงจูงใจให้สมาชิกได้สบายใจ และรู้สึกมีที่พึ่งในเวลาจำเป็น เช่น
 เจ็บป่วย มีเงินช่วยเหลือ ซึ่งเป็นเงินที่ได้จากเงินค่าบำรุง และค่าปรับจากการเสียสัจจะของสมาชิกเอง
 จัดสรรเป็นกำไรของกลุ่ม คือนำสมาชิกในรูปของ

- ค่ารักษาพยาบาล
- สวัสดิการฌาปนกิจ
- เงินปันผล
- ทุนการศึกษาแก่เด็ก
- การพัฒนาหมู่บ้าน
- การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
- การเสียด่าน ค่าไฟ ให้แก่สมาชิกที่ไม่ได้ใช้สิทธิการเบิกสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลเลย
ตลอดทั้งปี

อนึ่งการจัดสวัสดิการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ นี้ มีเงื่อนไขในการจ่ายเงินสวัสดิการช่วย
 เหลือสมาชิก ที่เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิก ให้เป็นผู้มีคุณธรรมและประพฤติ
 ตัวดีขึ้นได้ด้วย นั่นคือ ทางกลุ่มมีเงื่อนไขว่า ถ้าสมาชิกคนใดป่วย หรือบาดเจ็บเข้านอนในโรงพยาบาล
 เพราะมีเหตุเป็นสาเหตุ ทางกลุ่มจะไม่จ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือ และทางกลุ่มมีเงินสวัสดิการที่จะ
 นำมาช่วยเป็นทุนการศึกษาแก่บุตรหลานของสมาชิกกลุ่มด้วย แต่ก็มีเงื่อนไขว่า ถ้าครอบครัวใด มี
 ผู้ปกครองที่กินเหล้าและยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ทางกลุ่มจะตัดสิทธิบุตรหลานบ้านนั้นจากการมีสิทธิรับ
 ทุนการศึกษาจากกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมมาก
 ขึ้นได้เป็นอย่างดี เพราะนำประโยชน์ที่จะได้มาเป็นเงื่อนไข

ส่วนที่ 2 หลักธรรมที่มีการสอดแทรกและประยุกต์ใช้ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและสอบถามแกนนำและสมาชิกกลุ่มสัจจะฯ แล้ว ทำให้ได้รับข้อมูลว่า ในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะฯ นั้น มีหลักธรรมและคุณธรรมหลายประการที่มีการสอดแทรกและพยายามประยุกต์ใช้ในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรม มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ให้มีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งตนเองได้ และรู้จักพอเพียง ยินดีและพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และรู้จักวางแผนการดำเนินชีวิตและการใช้เงิน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาคนในกลุ่มสัจจะฯ มีจุดประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) พัฒนาคนให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด เน้นอนามัยส่วนบุคคล และอนามัยสิ่งแวดล้อม 2) พัฒนาคนให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เน้นการงานพื้นฐานอาชีพ 3) พัฒนาคนให้มีประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งการจะไปให้ถึงวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการได้นั้น จะต้องพัฒนาคนให้มีลักษณะ 7 ประการ คือ

- 1) พัฒนาคนให้พึ่งตนเองได้ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว
- 2) พัฒนาคนให้มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ
- 3) พัฒนาคนให้มีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน
- 4) พัฒนาคนให้รู้จักคิด วิचारณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- 5) พัฒนาคนให้มีขันติธรรม อดทนต่อคำวิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า
- 6) พัฒนาคนให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น
- 7) พัฒนาคนให้สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และเป็นผู้ตามที่ดี

(ครูชบ ยอดแก้ว, 2545)

หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม ที่พระสงฆ์และแกนนำกลุ่มสัจจะฯ นำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการ กลุ่มสัจจะฯ นั้น สามารถจัดหมวดหมู่ได้ 3 หมวด คือ

- 1) หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ก่อนการก่อตั้งกลุ่ม
- 2) หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ระหว่างดำเนินการ
- 3) หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้หลังจากที่ก่อตั้งกลุ่มแล้ว

หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ก่อนการก่อตั้งกลุ่ม

1) อริยสัจ 4 หรือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ

- 1) ทุกข์ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ
- 2) สมุทัย เหตุเกิดทุกข์ หรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ
- 3) นิโรธ ความดับทุกข์ หรือความดับ หรือการแก้ปัญหาเรื่องความไม่สบายกายไม่สบายใจเสียได้
- 4) มรรค หนทางหรือแนวทางในการดับทุกข์หรือความไม่สบายกายไม่สบายใจ

วิธีการที่พระสงฆ์นำหลักธรรม คือ อริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้หรือ นำมาเป็นหลักในการแก้ (วิเคราะห์) ปัญหา เพื่อหาทิศทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน (ชาวบ้าน) มีวิธีการดังนี้คือ

1) การกระตุ้นให้ชุมชน (บุคคล) ได้ตระหนักถึงปัญหาที่ชุมชน (บุคคล) กำลังประสบอยู่ เช่น ความยากจน และปัญหาความไม่เข้มแข็งของชุมชน (ทุกข์อริยสัจ) โดยพระอาจารย์สุบิน จะใช้โอกาสในช่วงวันพระที่มีคนมาทำบุญที่วัดอยู่แล้ว ชวนชาวบ้านพูดคุย กระตุ้นให้ชาวบ้านมองเห็นปัญหาที่ตนเองและชุมชนประสบอยู่ โดยเริ่มตั้งแต่ปัญหาความยากจน การขาดเงินทุน การเป็นหนี้เป็นสิน และปัญหาชุมชนต่าง ๆ เช่น การขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันของคนในชุมชน คนแก่อยู่บ้านเพียงลำพัง เด็กติดยาเสพติด และหนี้เรียนเป็นต้น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดมีอยู่ในชุมชน แต่ที่ผ่าน ๆ มา การรับรู้ปัญหาต่าง ๆ ชาวบ้านจะรับรู้กันเป็นแบบปัจเจก หรือไม่ก็มีการนัดประชุมของทางการ ซึ่งเป็น การตั้งใจไปเพื่อจะฟัง คือเขามาพูดให้ชาวบ้านฟัง จึงเป็นการรับรู้ปัญหาเท่านั้น แต่การที่พระอาจารย์สุบินเข้าไปพูดคุยเรื่องปัญหาชุมชน กับชาวบ้านนี้ เป็นการพูดคุยแบบเป็นการสนทนา ประกอบกับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน เป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบไปด้วยเมตตาและแนบแน่นกัน มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ประกอบกับพระสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้ที่จะแก้ปัญหาสังคมได้ แต่การจะแก้ปัญหาได้อยู่ที่ชาวบ้าน จึงเป็นการสนทนาแบบที่ชาวบ้านไม่กดดันและไม่ต้องเกร็ง ชาวบ้านทุกคน จะพูดคุยกันแบบเป็นกันเอง พระอาจารย์สุบินจะชวนชาวบ้านคุยไปเรื่อย ๆ และมีการตั้งประเด็นคำถาม ทิ้งช่วงให้ชาวบ้านได้คิด เป็นระยะ ๆ เพื่อเป็นการปลุกหรือกระตุ้นให้ชาวบ้านได้คิด และพยายามชี้ให้เห็นว่า ถึงเวลาแล้วหรือยังที่พวกเราต้องลุกขึ้นมาช่วยตนเอง เพราะไม่มีใครจะช่วยให้เราได้ เราเคยรอคอยการช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกมาแล้ว แต่ก็ยังไม่มีใครช่วยเราได้ น่าจะถึงเวลาที่เราจะต้องช่วยตนเองแล้วละ

นี่คือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ระบายความทุกข์ คือปัญหาที่เขาประสบอยู่ และรับฟังปัญหา เพื่อสร้างความคุ้นเคยความไว้วางใจให้เกิดขึ้น แล้วชี้ให้ชาวบ้านได้เห็นว่ เมื่อเรามีปัญหาหรือมีทุกข์อย่างนี้แล้ว เราจะรอให้คนอื่นมาช่วยเราอย่างเดียวหรือ เราไม่คิดช่วยตัวเองบ้างหรือ เป็นการกระตุ้นและท้าทายให้ชาวบ้านได้รู้สึกว่ ถึงเวลาที่จะต้องช่วยกันคิดหาทางออกหรือทางแก้ปัญหาลแล้ว

2) การกระตุ้น ชวนให้ชุมชน (บุคคล) ได้เห็น วิเคราะห์ ระดมสมองเพื่อหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงที่ชุมชน (บุคคล) ประสบอยู่ และการเชื่อมโยงของปัญหา (สมมุติอริยสัจ) เมื่อผ่านขั้นตอนการรวมกลุ่มสนทนาแบบเป็นกันเองและร่วมกันค้นหาว่าปัญหาที่ชุมชน/บุคคลกำลังประสบอยู่นั้นคืออะไร ได้ปัญหาคือเรื่องการเป็นหนี้สิน การพึ่งตนเองไม่ได้ การต้องไปกู้เงินจากภายนอกและต้องจ่ายดอกเบี้ยให้กับบุคคลภายนอก เป็นตัวตั้งแล้ว ก็ชวนชาวบ้านคิดต่อว่ สาเหตุของการเป็นหนี้เป็นสินมาจากอะไร ทำไมเราต้องคิดไปกู้เงินจากภายนอกด้วย และทำไมเราจึงต้องไปจ่ายดอกเบี้ยให้คนนอกชุมชนด้วย ซึ่งคำถามเหล่านี้พระอาจารย์สุบิน จะตั้งเป็นประเด็นคำถามในช่วงและจังหวะต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมกันคิด และท่านก็จะร่วมคิดกับชาวบ้าน โดยพยายามสอดแทรกแง่คิด โดยมุ่งหวังให้ชาวบ้านพยายามคิดถึงการช่วยตัวเอง การพึ่งตนเองและช่วยกันเองในชุมชนให้มาก ๆ ก่อนที่จะคิดไปพึ่งคนอื่นหรือบุคคลภายนอกชุมชน ซึ่งจะมีการยกตัวอย่างบริษัทห้างร้านใหญ่ ๆ ให้ชาวบ้านฟังว่ ที่เขาตั้งบริษัทได้นั้นไม่ใช่เขาตั้งกันคนเดียวนะ เขาร่วมหุ้นกัน รวมตัวกัน จึงตั้งบริษัทได้ ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ก็เหมือนกัน เขาไม่ได้เป็นเจ้าของคนเดียว เขามีหุ้นส่วนกัน แต่คนในหมู่บ้านเราเป็นอย่างไร ต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน และดีไม่ดียังแก่งแย่งกันอีก ดังนั้นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ มันมาจากการที่เราไม่ได้ร่วมมือกัน เราไม่ได้ช่วยกันหรือไม่ เพราะถ้าเราช่วยกัน เราจะมีพลังมากขึ้น เป็นการทิ้งโจทย์ให้ชาวบ้านได้ช้คิด

ด้วยกระบวนการดังกล่าวนี้ เป็นการประยุกต์หลักธรรมเพื่อวิเคราะห์ปัญหา คือสมมุติอริยสัจ มาเป็นแนวทางในการคิดค้นหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ประกอบกับพยายามนำหลักการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน ที่ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ค้นหาปัญหาและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา เพื่อให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของความคิด เขาจะได้ภูมิใจในตัวเอง เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาชุมชน

3) การกระตุ้นให้เห็นผลที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มและชุมชน หลังจากการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการกลุ่ม มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและมีเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป (นิโรธ) เมื่อชาวบ้านได้ช้คิดถึงต้นตอของปัญหาแล้ว ก็ชวนคิดถึงประโยชน์ของการที่เราหันหน้ามาช่วยกันว่จะมีอะไรบ้าง เช่นจะทำให้เราไม่ต้องไปกู้เงินจากภายนอก เราไม่ต้องเสีย

4) การให้ชุมชนร่วมกันระดมสมอง กำหนดวิธีการแก้ปัญหาโดยการสร้างศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการกลุ่มต่างๆ ซึ่งเป็นการ รวมกลุ่ม รวมทุน และรวมความคิด ในการแก้ไขปัญหา (มรรคอรียสัจ) เป็นการชวนประชาชนหาทางแก้ปัญหาให้กับตนเอง ซึ่งก็ตรงกับมรรคในอรียสัจ 4 ซึ่งแปลว่า หนทางแห่งการดับทุกข์คือการบรรลุโลกุตระธรรม แต่มรรคในที่นี้หมายถึงหนทางแห่งการดับทุกข์ที่เป็นโลกียธรรม โดยการระดมสมองชวนประชาชนคิดหาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหของตนเอง คือการเป็นหนี้สิน ซึ่งจะมีการยกตัวอย่างการช่วยเหลือกัน การรวมกลุ่มกันจึงจะไปรอด จึงจะแก้ปัญหาได้

ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการในขั้นแรกของการประยุกต์หลักธรรมคืออรียสัจ 4 มาใช้ในการชักชวนประชาชนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็นและทำเป็น ซึ่งเป็นการปลุกให้ประชาชนได้ตื่น ได้มองเห็นปัญหาของตนที่แท้จริงว่ามาจากอะไร และมีแนวทางในการแก้ปัญหานั้น ๆ อย่างไม่

2) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ

คำว่า “สัมมาทิฐิ” ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ “สัมมา” และคำว่า “ทิฐิ” คำว่า “สัมมา” หมายถึง โดยชอบ ดี ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ จริงแท้ คำว่า “ทิฐิ” หมายถึง ความเห็น หมายถึงรวมถึง ความเชื่อ ลัทธิตฤษฎี ความเข้าใจ หลักการที่เห็นสม ข้อที่ถูกต้อง ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกว่า “ค่านิยม” รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศน์ในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกว่า โลกทัศน์ ทิฐินี้มีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก ในกรรมบทท่านจัดทิฐิเป็นมโนกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่สำคัญมีผลมากมายร้ายแรงที่สุดยิ่งกว่ากายกรรมและวจีกรรม เพราะเป็นตัวบ้นดาลหรือสั่งการ กายกรรมและวจีกรรมอยู่เบื้องหลังอีกชั้นหนึ่ง ทิฐิสามารถนำชีวิต สังคม หรือมนุษยชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามรุ่งเรือง หลุดพ้นหรือนำไปสู่ความเสื่อม ความพินาศก็ได้

เมื่อคำว่า สัมมา รวมกับคำว่า ทิฏฐิ จึงมีความหมายว่า ความเห็นชอบ เห็นถูกต้อง มีความเห็นว่ามีเหตุ ผลจึงเกิดขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างมีเหตุมันจึงเกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อต้องการจะแก้อะไรก็ต้องแก้ที่เหตุ เมื่อแก้ที่เหตุ และเป็นเหตุดีแล้ว ผลย่อมดีด้วย

ตามปกติมนุษย์ปุถุชน เมื่อประสบสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรืออยู่ในสถานการณ์อย่างหนึ่งอย่างใด มักจะแปลความหมาย ให้ความหมายต่อตนเอง ตัดสินใจสิ่งนั้นหรือเหตุการณ์นั้น แสดงออกซึ่งพฤติกรรมและการกระทำต่าง ๆ ตามโลกทัศน์ของแต่ละคนมี ด้วยเหตุนี้มนุษย์แต่ละคนจึงแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่แตกต่างกันตามโลกทัศน์ ของแต่ละบุคคล โลกทัศน์นี้คือ ทิฏฐินั่นเอง (พุทธปรัชญาเพื่อพลังชุมชน , อุทิศ จิตเงิน, 2544)

วิธีการสร้างสัมมาทิฏฐิร่วมในชุมชน

ประชาชนในชุมชนหมู่บ้านก็เช่นเดียวกัน ต่างคนต่างก็มีโลกทัศน์ ประสบการณ์ ที่หลากหลาย มีแนวความคิดที่แตกต่าง เพราะฉะนั้นการที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนมีความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดเป็นความเห็นร่วมหรือทิฏฐิร่วม เพื่อสร้างพลังให้แก่อุ่มหรือหมู่บ้านนั้น ต้องใช้เวลา ใช้เหตุผล และต้องมีการยกตัวอย่างให้เห็นประจักษ์ จนเกิดการยอมรับจากประชาชนก่อน ซึ่งพระอาจารย์สุบิน ท่านจะต้องใช้ความอดทนในการเป็นผู้ฟังความคิดเห็นของชาวบ้านมาก จะไม่พยายามกล่าวความคิดเห็นของคนอื่น เพื่อให้เขาได้แสดงออกได้ระบายความทุกข์ความลำบากออกมา และมีการตั้งประเด็นคำถาม เสนอทางออกในวงสนทนาเป็นระยะ ๆ ในโอกาสและจังหวะที่เหมาะสม เพื่อให้คนที่ยังมีความเห็นที่แตกต่าง ได้ถูกคิดและคิดตามได้ทัน และนำเหตุผลมาหักล้างกัน ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว ต้องมีความอดทนมาก และต้องใช้เวลามาก จนกว่าจะทำให้คนที่มีความเห็นที่แตกต่างส่วนใหญ่ยอมรับในเหตุผล ซึ่งไม่จำเป็นต้องทุกคน ผู้ที่ยังมีเหตุผลส่วนตัวอยู่มากก็ปล่อยให้ไปก่อน โดยพระอาจารย์สุบิน ท่านยึดหลักหรือจำแนกบุคคลเหมือนกับบัว 4 เหล่า ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนเอาไว้ว่า ในโลกนี้มีบุคคล 4 จำพวก คือ 1) อุกคตัตถุญญ ผู้ที่เรียนรู้ได้เร็ว มีสัมมาทิฏฐิเร็ว แนะนำเพียงเล็กน้อยก็เรียนรู้ได้เปรียบเสมือนดอกบัวที่โผล่พ้นน้ำแล้ว พอได้รับแสงพระอาทิตย์ในรุ่งเช้าก็พร้อมจะบานในทันที 2) วิปจิตถุญญ ผู้ที่พร้อมจะเรียนรู้ เมื่อได้รับการแนะนำเพียงเล็กน้อย หรือฟังเหตุผลแล้วเปิดใจยอมรับได้เร็วเปรียบเสมือน ดอกบัวที่ปริ่มน้ำ ใช้เวลาอีกวันสองวัน ก็โผล่พ้นน้ำ พร้อมจะบานได้ 3) เนยยะ ผู้ที่ยังพอแนะนำได้ คือต้องให้เวลาในการถกเถียง ในการให้เหตุผล ต้องอดทน พุดให้ฟัง อธิบายให้ฟังซ้ำ ๆ หลายครั้ง จึงจะเกิดความเข้าใจได้ เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่กลางน้ำ อาศัยเวลาสักหน่อยก็พร้อมที่จะโผล่พ้นน้ำและบานได้ 4) ปทปรมะ คนที่เรียนรู้ได้ยาก หรือไม่ยอมรับฟังใครง่าย คัดค้านไว้ก่อน โมหะคือ

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ กระบวนการที่จะสร้างให้คนมีสัมมาทิฐิร่วมหรือความเห็นชอบร่วมกันนี้ ต้องอดทนและใช้เวลามาก และต้องมีการตั้งประเด็นคำถามที่พยายามให้เขาได้ใช้ความคิด คิดตาม และเห็นตาม แต่ถ้าเกิดความเห็นชอบร่วมกันของประชาชนในหมู่บ้านขึ้นมาแล้ว จะมีพลังในการขับเคลื่อนงาน หรือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มาก

3) ปฏิจจสมุปบาท หรือ อิทปิัจจยตา

เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยการเกิดขึ้นแห่งสรรพสิ่งต่าง ๆ ความเป็นเหตุเป็นปัจจัยของกันและกัน ความที่สิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน สิ่งทั้งหลายในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดดเดี่ยวโดยตัวของมันเองได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้ว่า

“...เพราะเหตุดังนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ.... ”

หมายความว่า สิ่งหนึ่ง เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดสิ่งนั้น และสิ่งนั้นก็เป็เหตุปัจจัยให้เกิดสิ่งต่อ ๆ ไป การที่นำหลักธรรมคือปฏิจจสมุปบาท มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มสังฆะฯ นั้น พระสงฆ์จะใช้หลักธรรมข้อนี้เป็นเครื่องชี้ให้ญาติโยมได้เห็นว่ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มันมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกัน เป็นปัจจัยหรือเป็นเหตุเป็นผลกัน อาศัยกันและกันจึงเกิดขึ้นได้ ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นได้ด้วยความเป็นอันเดียวโดด ๆ ได้ พระสงฆ์จะนำหลักธรรมข้อนี้ มาช่วยวิเคราะห์ปัญหาของบุคคล และชุมชน ให้ญาติโยมได้เห็นจริงว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่นี้เกิดจากสาเหตุอะไรและส่งผลให้เกิดปัญหาอะไร ตามมา ทำให้ญาติโยมได้มองเห็นปัญหาต่างๆ เป็นองค์รวม และเข้าใจสถานการณ์ของชุมชนได้ และจะเริ่มสืบค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาก่อนที่จะแก้ไขปัญหา เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นการแก้ปัญหานี้แล้ว ไปก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ทำให้ชุมชนมีความรอบคอบในการแก้ปัญหา

เทคนิคและวิธีการในการประยุกต์หลักธรรมข้อนี้ พระสงฆ์ใช้วิธีการสนทนาแบบเป็นกันเอง และพยายามเน้นให้ญาติโยมมีส่วนร่วม และตั้งประเด็นคำถามเป็นระยะๆ ในจังหวะที่เหมาะสม เพื่อให้ญาติโยมคิดตามอยู่เสมอ และให้ญาติโยมได้ใช้ความคิดอยู่ตลอดเวลา

4) ความสามัคคี

ความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่มีปรากฏอยู่ในหมวดธรรมในพระพุทธศาสนาหลายแห่ง และเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและดำรงอยู่ของมวลมนุษยชาติมาก ทั้งในในอาณาเขตที่เล็กคือครอบครัว หมู่คณะ ชุมชน หมู่บ้าน ฯลฯ และในอาณาเขตที่ใหญ่ เช่น ประเทศ โลก เป็นต้น เพราะความสามัคคีทำให้เกิดพลัง ไม่เกิดความขัดแย้ง ทำให้ไม่เกิดสงคราม (สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี ความพร้อมเพียง ของหมู่คณะ นำความสุขมาให้)

พระสงฆ์จะดำเนินการตามหลักธรรมอริยสัจ 4 ก่อน คือการชี้ให้เห็นปัญหาของการแตกความสามัคคี ว่า เวลาที่สังคมชนบทต่างคนต่างอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็แก้ไขปัญหาไม่ได้ ภาวะการเสียเปรียบภาคเมืองมีมากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้นต้องชี้ให้เห็นปัญหาของการขาดความสามัคคี คนมั่งมีฐานะดีเขาสามารถรวมตัวกันตั้งบริษัท ชาวบ้านยากจนต่างคนต่างอยู่ไม่สามารถต่อสู้อะไรได้มีแต่จะจนลง ในอนาคตก็จะมีที่อยู่ที่ ทรัพย์สินอันได้แก่ ที่ดินและบ้านอาจจะถูกยึดกลายเป็นคนไร้ที่พึ่ง ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานก็จะไหลสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ ผู้ที่อยู่ในวัยชราก็ต้องพึ่งกรมประชาสงเคราะห์ แนะนำให้ชาวบ้านเห็นความจำเป็นที่จะต้องรวมตัวกันและชี้ให้เห็นปัญหาความยากจน ความเสียเปรียบ ที่เกิดจากความไม่เข้มแข็งของชุมชน ไม่สามารถสร้างพลังสำรองได้ สิ่งเหล่านี้ถ้าชุมชนรวมตัวกันได้ ก็จะทำให้หมู่บ้านน่าอยู่ และความจำเป็นที่จะต้องมีการสะสมทรัพย์ เพื่อเป็นเงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน

เทคนิคในการนำเสนอเรื่องความสามัคคีพระสงฆ์จะใช้การสื่อสารที่เข้าใจง่าย เช่นการยกอุทาหรณ์ใกล้ตัวมาให้ญาติโยมได้คิด และการยกนิทานชาดกที่มีคติธรรมเรื่องความสามัคคีมาอธิบายให้ญาติโยมฟัง ที่เห็นได้ชัดและยกตัวอย่างบ่อยคือ นิทานเรื่องนี้ผู้มีทั้งห้า และเรื่องเสือหนึ่งตัวกับวัวร้อยตัว

นิทานเรื่อง นีวมือทั้งห้า โดยเปรียบเทียบนี้ 5 นิ้ว ว่านิ้วไหนสำคัญกว่ากัน ชาวบ้านก็จะตอบว่า นิ้วโป้งบ้าง นิ้วชี้บ้าง ฯลฯ แล้วท่านก็จะอธิบายไปแต่ละนิ้วว่า ที่จริงไม่มีนิ้วไหนสำคัญกว่ากัน ที่บอกว่า นิ้วโป้งใหญ่จะทำอะไรก็ต้องแปะโป้ง บ้างก็บอกว่า นิ้วชี้เป็นใหญ่ อยากรจะได้อะไร ก็ต้องชี้เอา บ้างก็บอกว่า นิ้วกลางเป็นใหญ่ เพราะเวลาอยากรู้อะไรสักอย่าง ก็ต้องให้นิ้วกลางล้วง บ้างก็บอกว่า นิ้วนางเป็นใหญ่ เพราะได้ของมีค่า เช่น แหวนเพชร ก็ต้องมาใส่ที่นิ้วนาง บ้างก็บอกว่า นิ้วก้อยถึงจะเล็ก ๆ แต่ก็ใหญ่ได้ เช่น เวลาจะแคะจมูกก็ต้องพึ่งนิ้วก้อย หรือเวลาจะกราบ นิ้วก้อยนำก็ตามเป็นกระบวน ที่จริงไม่มีนิ้วไหนใหญ่ ทุกนิ้วมีความสำคัญทั้งหมด ถ้ามีนิ้วแต่เพียงนิ้วเดียวก็ไม่สามารถจับช้อนกินข้าวได้ แล้ว

นิทานเรื่อง เสือหนึ่งตัวกับจิ้งจอกตัว โดยพูดถึง จิ้งจอกตัวที่หากินอยู่ทุ่งหญ้าและมีเสืออยู่ตัวหนึ่งอาศัยอยู่ที่ทุ่งหญ้านั้น ทุกๆวันที่เสือเกิดความหิวก็จะออกมาจากที่ซ่อน แล้วจับจิ้งจอกไปที่ละตัว ซึ่งจิ้งจอกเมื่อเห็นเสือออกมาก็จะวิ่งไปตัวละทิศตัวละทาง เพราะธรรมชาติของจิ้งจอกแต่ละตัวนั้นไม่เท่ากันอยู่แล้ว บางตัวมีกำลังดีก็สามารถวิ่งได้เร็ว บางตัวกำลังน้อยไม่สามารถจะวิ่งไปได้เร็ว เสือก็น่าจับกินตัวที่มีกำลังน้อย ทีละตัวจนในที่สุดจึงเหลือจิ้งจอกตัวเดียว จิ้งจอกเมื่อรู้ว่าพวกตัวเองเหลือแต่ตัวเดียว จึงหันหน้ามาคุยกันว่า ถ้ายังต้องหนีอย่างนี้อีกต่อไป พวกเราก็คงต้องตายกันหมด จึงร่วมกันคิดหาวิธีแก้ไขโดยตกลงกันว่า ถ้าพวกเราจะวิ่งหนี จะมีทางรอดไหม ก็ตอบว่า มี แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะรอดทุกตัวหรือเปล่า ถ้าเราจะสู้ พวกเราก็สามารถจะรอดได้ เพราะเสือน่าจับกินมีเล็บเป็นอาวุธ พวกเราก็มีเขี้ยวเป็นอาวุธ จึงตกลงกันว่าเมื่อหากินจะหันท้ายเข้าหากัน หันหน้าออกเป็นรูปวงกลม เมื่อเสือเข้ามาตรงตัวไหนก็สู้กับเสือ เมื่อเสือมาจิ้งจอกก็ช่วยกันขวิด จนสุดท้ายเสือก็โดนจิ้งจอกขวิดตาย แต่กว่าที่เสือจะตายได้จิ้งจอกก็หมดไป 90 ตัวแล้ว สุดท้ายก็จะถามชาวบ้านว่า “รู้ไหมว่าใครคือจิ้งจอกและใครคือเสือ?” ชาวบ้านเป็นจิ้งจอก นายทุนเป็นเสือ เพราะพวกเขาไม่รู้จักรวมตัวกันจึงต้องโดนนายทุนเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา สุดท้ายจะกลายเป็นคนอนาถาเพราะว่าไม่มีแม่ที่อยู่หรือที่หากิน ดังนั้น เราต้องรวมตัวกันเพื่อสร้างพลังให้เกิดขึ้นกับชุมชน กับครอบครัวของเราเองให้ได้ ผ่านกิจกรรมกลุ่มจะสะสมทรัพย์

หลังจากที่เปรียบเทียบให้ญาติโยมฟังแล้ว ก็ตั้งคำถามและชวนญาติโยมคิดว่า ความเป็นจริงขณะนี้ในหมู่บ้านเราเป็นอย่างไร เราจะยอมเป็นจิ้งจอกที่ถูกเสือกินไปที่ละตัว ๆ หรือเราจะเป็น จิ้งจอกที่รวมตัวกันสู้ ฝึกกำลังกันเพื่อเอาชนะ ซึ่งการรวมกลุ่มกันนำเงินมาสะสมร่วมกัน นี่เป็นแนวทางที่เราจะรวมตัวกัน เพื่อพึ่งตนเองได้ และต่อสู้กับนายทุน โดยเราจะไม่กู้เงินจากนายทุน เราจะกู้เงินกันเอง ดอกผลก็อยู่ในหมู่บ้านเรา เพื่อความอยู่ดีกินดีของเราทุกคน

ระหว่างการจัดตั้งหรือการดำเนินงานของกลุ่ม

เมื่อพระสงฆ์ท่านได้มีการเปิดโอกาสให้ญาติโยมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีการอธิบายถึงความเสียเปรียบของญาติโยมต่อนายทุน และความที่ญาติโยมต่างคนต่างอยู่ดังที่ผ่านมานั้น ส่งผลเสียต่อการพัฒนาศักยภาพตนเอง ต่อการยกระดับฐานะของตนเอง และเสียโอกาสในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองแล้ว ขั้นตอนต่อนั้นเมื่อชาวบ้านมีสัมมาทิฐิร่วม คือเห็นดีเห็นงามร่วมกันแล้ว พระสงฆ์ก็จะอธิบายถึงการอยู่ร่วมกันว่า ต้องมีหลักธรรม เป็นเครื่องประคับประคองเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจึงจะอยู่

5) ขบวนการธรรม คือ หลักในการอยู่ร่วมกันของคฤหัสถ์ 4 ประการ

1) สัจจะ คือ ความจริงใจต่อกัน อธิบายความได้ว่า กลุ่มสัจจะ ก็คือกลุ่มที่มีความจริงใจต่อกัน เพราะว่าการอยู่ร่วมกัน ต้องมีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อกัน จึงจะทำให้ภายในกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และทำให้กลุ่มเกิดความเชื่อมั่นกัน ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยดี ไม่มีความหวาดระแวงต่อกัน ยิ่งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๔ เป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องเงินด้วยแล้วความจริงใจ ความซื่อสัตย์ต่อกันจึงมีความจำเป็นและสำคัญมาก

2) ทมะ คือ การรู้จักข่มจิตใจของตนเอง พระสงฆ์จะอธิบายความให้ญาติโยมได้ฟังว่า การทำกิจกรรมร่วมกัน หรือการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก ย่อมมีอะไรกระทบกระทั่งกันบ้าง ต้องมีการรู้จักข่มใจตนเองไว้บ้าง เพราะการทำกิจกรรมร่วมกันย่อมมีความเห็นไม่ตรงกันบ้าง เราซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์๔กัน ต้องรู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้จักข่มใจตนเอง ใช้สติระลึกรู้และปัญญาใคร่ครวญไตร่ตรองพิจารณาให้รอบคอบก่อน โดยการรู้จักอดกลั้นข่มใจตนเอง

3) ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้น ต่อสิ่งที่เข้ามากระทบกับอารมณ์ความรู้สึก ความอดทนอดกลั้นนี้ถือได้ว่าเป็นตบะอย่างยิ่ง การอดทนในที่นี้หมายถึงการอดทนต่อความไม่พอใจในการกระทำของบุคคลอื่นที่เราไม่พอใจ ซึ่งเป็นบันไดขั้นที่สองต่อการรู้จักข่มใจตนเอง และการอดทนในที่นี้ เป็นการอธิบายให้สมาชิกในกลุ่มสัจจะ๔ ฟังด้วยว่า หมายถึงการอดทนรอการสะสมหรือการนำเงินน้อย ๆ มารวมกันให้มีจำนวนมากขึ้นได้ เพราะฉะนั้นสมาชิกทุกคนต้องมีความอดทนในการรอคอย เปรียบเสมือนการที่น้ำหยดลงในตุ่มที่ตั้งอยู่ในที่กลางแจ้ง ถ้าน้ำหยดแบบสม่ำเสมอไม่เข้าตุ่มนั้นก็จะมีน้ำเต็มฉันใด การที่เราสมาชิกทุกคนสะสมเงินร่วมกันแม้ทีละน้อย แต่สะสมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เงินกองทุนนั้นก็จะมีมากจนเพียงพอต่อการใช้จ่ายในชุมชนฉันนั้น เพราะฉะนั้นสมาชิกทุกคนต้องมีความอดทนในการรอคอย อย่าวใจร้อนและอย่าเลิกล้มความตั้งใจลาออกจากการเป็นสมาชิกไปก่อน

4) จาคะ คือการให้ การเสียสละ และการแบ่งปัน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นกลุ่มที่มาช่วยกันออมเงิน เพื่อสงเคราะห์กันเองในหมู่บ้าน ใครที่มีความเดือนร้อนมากกว่าบุคคลอื่นก็จะได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มก่อน เพราะฉะนั้นสมาชิกกลุ่มทุกคนเบื้องต้นทุกคนได้สละเงินของตนเองในการนำเงินมาออมรวมกัน นี่เป็นการให้ในเบื้องต้นก่อน การให้ในท่ามกลาง คือการที่สมาชิกที่มีความเดือนร้อนหลายคนได้ยื่นเสนอกู้เงินเพื่อไปบรรเทาความเดือนร้อน แต่ด้วยข้อจำกัดที่กลุ่มเพิ่งเริ่มก่อตั้งจึงยังมี

และการให้ที่สำคัญในกระบวนการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๕ คือการรู้จักให้อภัยกัน เพราะการทำกิจกรรมร่วมกัน ย่อมมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง โดยเฉพาะคณะกรรมการกลุ่มที่เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการกลุ่ม โดยยึดหลักกฎกติกาของกลุ่มเป็นสำคัญ บางครั้งอาจจะมีการกระทบกระทั่งกับสมาชิกได้บ้าง แต่สิ่งสำคัญคือต้องให้อภัยแก่กัน เพื่อการอยู่ร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันให้เป็นไปด้วยดี เพราะฉะนั้นหลักธรรมคือจาคะ จึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการให้เพื่อได้สิ่งดี ๆ ที่จะตามมาซึ่งมีค่ามาก

6) พรหมวิหาร คือธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติหรือควรปฏิบัติของผู้ใหญ่ 4 ประการ

เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาให้คนอื่นเป็นสุข กรุณา ความสงสารปรารถนาให้คนอื่นพ้นทุกข์ การที่คนในชุมชน (สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ) นำเงินเล็กน้อยของตนมาออกรวมกันและให้คนที่กำลังเดือดร้อน กู้เอาไปใช้ก่อน เพื่อบรรเทาความเดือนร้อนนั้น เป็นการช่วยเหลือให้คนเหล่านั้นได้พ้นทุกข์ ให้เขาได้มีโอกาสลืมตาอ้าปากขึ้นมาได้อีกครั้ง ถือได้ว่าสมาชิกกลุ่มสัจจะฯ ทุกคนได้ร่วมกันปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนา คือ เมตตา กรุณา และเราอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกัน เราต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อความเป็นสุขที่จะเกิดขึ้นในชุมชนด้วยกัน

มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี หลักธรรมข้อนี้พระสงฆ์จะนำมาอธิบายให้แก่สมาชิกฟัง โดยยกตัวอย่าง ระหว่างสมาชิกที่มีความเดือดร้อนเหมือนกันหลายคน และมีความเดือนร้อนไม่เท่ากัน เมื่อเสนอรายชื่อขอกู้ คนที่มีความเดือนร้อนมากกว่าย่อมได้กู้ก่อน คนที่มีความเดือนร้อนน้อยกว่าก็ไม่ได้กู้ เพราะข้อจำกัดคือ เงินกองทุนมีน้อย สมาชิกที่ไม่ได้กู้นี่แหละ ที่จะต้องนำหลักธรรมคือ มุทิตาไปเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ ไม่ควรที่จะมีความอิจฉาริษยา หรือมีความเสียใจ เพราะการที่เราเสียสละให้กับเขาที่เดือดร้อนกว่า โดยที่เรามีใจเบิกบานที่ได้ช่วยให้เขาได้พ้นทุกข์ถือว่าเป็นการทำบุญที่ได้านิสงค์มาก

อุเบกขา ความวางเฉย ในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น คณะกรรมการผู้ดำเนินการกลุ่มสัจจะฯ ต้องมีหลักธรรมคือความวางเฉย เมื่อพิจารณาปล่อยกู้ให้กับคนที่เดือนร้อนกว่าไปแล้ว ที่เหลือก็มีความเดือนร้อนเหมือนกัน แต่มีความเดือนร้อนน้อยกว่า คณะกรรมการต้องรู้จักการวางเฉย เพื่อไม่เก็บความรู้สึกนั้นมาเป็นความเศร้าหมองในจิตใจ เพื่อปลดเปลื้องความหดหู่ใจลงไป ต้องมีหลักธรรม คืออุเบกขา ความวางเฉย เพราะเราทำตามหน้าที่ ทำตามข้อตกลงของกลุ่ม ถูกต้องโปร่งใสเรียบร้อยแล้ว เมื่อคณะกรรมการกลุ่มคิดได้อย่างนี้แล้ว ก็จะทำให้คณะกรรมการมีจิตใจที่สดใสและกล้าหาญ ไม่รู้สึกผิด แต่จะมีความเข้มแข็งใจว่าได้กระทำตามกฎกติกาของกลุ่มแล้ว

7) ทัศนคติที่มีกตประโยชน์

คือหลักธรรมที่เมื่อคนปฏิบัติตามแล้วจะอำนวยประโยชน์ให้เห็นในปัจจุบันนี้ 4 ประการ

1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริตฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดี จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี การที่สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะมีเงินมาออมรวมกับกลุ่มได้ สมาชิกเองก็ต้องมีความขยันประกอบกิจการหน้าที่การงาน เพื่อนำเงินที่ได้มาออมรวมกับกลุ่ม เป็นการขยันหมั่นเพียรอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ดุจแมลงผึ้งที่ขยันอย่างต่อเนื่องในการบินไปหาเกษรมาทำน้ำหวาน กว่าผึ้งจะหาน้ำหวานและทำรังได้ใหญ่อย่างที่เรเห็นกัน ผึ้งต้องใช้ความขยันหมั่นเพียรบินไปบินมาเป็นร้อย ๆ เทียบพันเที่ยว และแล้วความสำเร็จของผึ้งจึงมาเยือนคือได้มีรังที่สวยงาม มีน้ำหวานไว้เลี้ยงตัวอ่อน ได้ขยายพันธุ์ ชันใด การดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีความขยันหมั่นเพียร ไม่หยุดหย่อนไม่ย่อท้อ ทำงานที่สุจริต ในไม่ช้าผลสำเร็จคือการก่อร่างสร้างตัวได้ก็จะตามมา เพราะฉะนั้นสมาชิกกลุ่มสัจจะฯทุกคนควรมีความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพ และสั่งสมบุญต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อความสำเร็จและความสุขในการดำเนินชีวิต

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือการรู้จักคุ้มครองดูแลรักษาและจัดการทรัพย์หรือผลงานที่จัดหาหรือสร้างมาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หมดไปโดยไร้เหตุผล หรือเสื่อมไป การรักษาทรัพย์ในที่นี้ต้องเป็นการรักษาทรัพย์ที่ฉลาดคือทำให้เกิดมิตรด้วย เพราะถ้าเรานำเงินไปฝากธนาคาร คนในหมู่บ้านเราหรือพี่น้องเราที่ไปกู้เงินธนาคารก็ไม่ว่าไปกู้เงินเรามาบรรเทาความเดือนร้อน แต่ถ้าเราทำการรักษา (สะสม) ทรัพย์ผ่านกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯ ภายในหมู่บ้าน คนที่ไปกู้เงินจากกลุ่มเพื่อไปบรรเทาความเดือดร้อน ก็จะมีเงินของเรามา

3) กัลยาณมิตรตา การคบคนดีเป็นเพื่อน คือการรู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเอาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณธรรม ผู้มีความสามารถ เพราะการคบคนไม่ดีมาเป็นเพื่อน ก็จะถูกชักชวนไปในทางที่ไม่ดี ดังที่สุภาษิตได้สอนเอาไว้ว่า “คบคนพาล คนพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” อย่างสังคมเราในปัจจุบันนี้วัยรุ่นหรือใครหลายคน ต้องเสียอนาคต เสียทรัพย์สินเงินทอง ผิดศีล ต่าง เมื่อไปสอบถามถึงสาเหตุกับเขาเหล่านั้น ส่วนใหญ่จะได้รับคำตอบว่า เพื่อนชวน เพราะเพื่อน เพราะสังคม ดังนั้นการเลือกคบคนที่ดี จึงถือว่ามีผลต่อการดำเนินชีวิตมาก ในกลุ่มสัจจะนี้ก็เช่นเดียวกัน การคบคนดีเป็นมิตรมีความสำคัญ เพราะกระบวนการในขั้นตอนการกู้เงิน ต้องมีคนค้ำอย่างน้อย 2 คน ถ้าสมาชิกคนใดเป็นคนไม่ดี หรือมีเพื่อนที่ไม่ดี การจะหาคนให้มาค้ำเงินกู้ของตนให้ครบ 2 คน ตามเงื่อนไขของกลุ่มนั้นก็ยาก แต่ถ้าใครเป็นคนดี และมีเพื่อนที่ดี การจะหาคนค้ำให้ครบ 2 คนไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไร ดังนั้นการคบเพื่อนดีจึงถือเป็นปัจจัยหรือเป็นเรื่องที่สำคัญในการดำเนินชีวิต

4) สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี พอเพียง เหมาะสมกับรายได้ คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้ มิให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือยให้รายได้เหนือรายจ่าย รู้จักประหยัดอดออม หลักธรรมข้อนี้ จะเป็นการสอนให้สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ รู้จักวางแผนการเงินให้กับตนเอง เพราะสมาชิกกลุ่มสัจจะฯ ต้องคิดวางแผนทางการเงินว่า สิ้นเดือนเมื่อถึงวันส่งสัจจะ จะนำเงินตรงไหนมาส่ง ต้องมีการคิดวางแผนการใช้จ่าย เมื่อสมาชิกกลุ่มมีความคิดในการวางแผนการใช้จ่ายแล้ว ก็จะทำให้เขามีระบบการจัดการการเงินภายในครอบครัวของเขาดีขึ้น เมื่อในครอบครัวมีการบริหารจัดการการเงินที่ดีและมีการออมเงินเป็นประจำทุกเดือนแล้ว ก็จะส่งผลให้ฐานะการเงินของครอบครัวดีขึ้น

8) โภควิภาค คือหลักในการแบ่งทรัพย์สิน 4 ส่วน คือ

- 1) เอเกน โภค ภูญเชย 1 ส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตนเอง เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงดู และนำไปสร้างสาธารณะประโยชน์เพื่อส่วนรวม
- 2) ทวิทิ กมุมนิ ปโยชเย 2 ส่วน ใช้ในการลงทุนประกอบกิจการ เพื่อให้ได้ทรัพย์สินใหม่มา
- 3) จตุตถญจ นิธาเปยฺย อีกหนึ่งส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น การจับจ่ายใช้สอยทรัพย์สินนี้ พึงเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหารักษาและครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้

ซึ่งเมื่อพระสงฆ์แนะนำด้วยการอธิบายถึงการดำรงชีวิตกับการจัดการทรัพย์สินให้สมาชิกกลุ่ม
 สัจจะฯ ได้ฟัง สมาชิกจะมีการมองเห็นภาพ เพราะกลุ่มสัจจะฯ ตั้งขึ้นมาแล้วมีกระบวนการออก
 กระบวนการกู้ เป็นตัวอย่างเป็นรูปธรรมให้ทุกคนได้เห็น จึงทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในการนำ
 หลักธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะก่อนที่จะมีกลุ่มสัจจะฯ นั้น ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่
 เงินในการลงทุนหรือใครเดือนร้อนมา ก็วิ่งไปหานายทุน ต้องแบกหน้าไปกู้ยืมเงิน ดอกจะแพงอย่างไรก็
 ต้องยอมจ่ายให้ เพราะมีความจำเป็นต้องใช้ แต่เมื่อมีกลุ่มสัจจะฯ แล้ว ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน
 รวมตัวกัน นำเงินคนละเล็กคนละน้อยมาออกรวมกัน แล้วให้คนที่มีความเดือนร้อนมากกว่าไปเพื่อ
 บรรเทาความเดือดร้อนนั้น สิ่งเหล่านี้ปรากฏให้ชาวบ้านได้เห็นเป็นรูปธรรม จึงสร้างความเชื่อมั่นใน
 สุภาสิตที่กล่าวว่า “ทำดีได้ดี” มากยิ่งขึ้น หรือเชื่อในหลักธรรมทางศาสนามากขึ้น เพราะมีรูปธรรมที่สื่อ
 ให้เห็นได้ชัดเจนมากขึ้น

9) อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมให้คนประสบความสำเร็จ 4 ประการ

1) ฉันทะ คือความพอใจ ชอบใจ มุ่งมั่นในสิ่งนั้น พระสงฆ์จะอธิบายให้สมาชิกกลุ่มได้ฟัง
 สม่่าเสมอว่า การที่จะทำอะไรให้สำเร็จเราต้องมุ่งมั่นจริงจัง การที่จะมุ่งมั่นหรือจริงจังได้ สิ่งหนึ่งที่สำคัญ
 คือ ใจ จิตใจต้องมุ่งมั่นแล้วจะทำให้การทำงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ สำเร็จได้ ในทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้
 ว่าใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เช่น “มโน ปุพฺพํกมา ธมฺมา มโน เสฏฺฐา มโนมยา ฯลฯ กรรมทุก
 อย่างมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐสุด สำเร็จได้ด้วยใจ ...” หรือในภาษาไทย ๆ ที่กล่าวว่า “จิตใจเป็น
 นาย กายเป็นบ่าว” “คิดดี พูดดี ทำดี” เหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าเรื่องจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด
 เพราะฉะนั้นกลุ่มสัจจะฯ จะดำเนินการไปได้จิตใจของสมาชิกก็เป็นสิ่งสำคัญมาก จึงต้องหลวมรวมจิตใจ
 ของสมาชิกให้มีความพอใจและมุ่งมั่น เพื่อกระบวนการของกลุ่ม เพื่อเป้าหมายของกลุ่มคือ ใช้เงินเป็น
 เครื่องมือ เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรม”

2) วิริยะ ความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อ หมายความว่า การกระทำการสิ่งใด ย่อมมีอุปสรรค
 บ้าง แต่คนที่มีความเพียรพยายามทำอย่างต่อเนื่องจะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคนั้น ๆ ไปได้ ดังคำสอน
 ในทางพระพุทธศาสนาว่า “วิริเยน ทุกขมจฺเจติ คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ” และสุภาสิตไทยที่

3) จิตตะ การเอาจิตใจไปจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น (กลุ่มสัจจะฯ) เพราะสมาชิกกลุ่มทุกคนต้องมีจิตใจที่จดจ่ออยู่กับการดำเนินงานของกลุ่มว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นในวันใด เช่น กำหนดวันออกหรือส่งสัจจะ สมาชิกต้องเอาจิตใจไปจดจ่อว่าวันไหน เมื่อถึงแล้วก็มาร่วมกันออมเงิน เพราะถ้าไม่มาออมหรือลืม ก็จะถูกปรับค่าเสียสัจจะฯ บัญชี (สมุด/คน)ละ 10บาท เพราะฉะนั้นจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่สมาชิกทุกคนต้องมีความจดจ่ออย่างต่อเนื่อง

4) วิมังสา การใคร่ครวญหรือทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อปรับปรุงแก้ไขการทำงานให้ดีขึ้น โดยเฉพาะคณะกรรมการกลุ่มจะมีการประชุมสรุปงานพูดคุยกันทุกเดือนหลังจากดำเนินงานเรียบร้อยแล้ว เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน สรรวจความผิดพลาด เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น หรืออะไรที่ดำเนินการได้ดีก็จะคงดำเนินการต่อและทำให้ดียิ่งขึ้น

10) สังคหวัตถุ 4 ธรรมะอันเป็นยึดเหนี่ยวใจกัน 4 ประการ

1) ทาน การให้ การแบ่งปันช่วยเหลือกัน สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ ได้มีการช่วยเหลือกันโดยการ นำเงินที่ตนมีคนละเล็กคนละน้อยมาออรวมกัน เพื่อให้คนที่เดือนร้อนในชุมชนได้นำไปใช้เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนนั้น ถือว่าได้มีการช่วยเหลือกัน และการช่วยเหลือกัน คนที่ได้ช่วยเหลือให้คนอื่นได้พ้นจากความทุกข์ก็จะมีความสุข และเป็นที่ยรักของคนทั่วไป

2) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน การที่สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ มีเป็นจำนวนมาก การดำเนินกิจกรรมบางที่มีการกระทบกระทั่งกันบ้างระหว่างคณะกรรมการกับสมาชิก คำพูดจึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อทุกคนพูดกันด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน ความบาดหมางกันก็มีน้อย ความสมัครสมานสามัคคีของหมู่คณะก็จะเกิดขึ้น ซึ่งความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นที่ทุกหมู่คณะจำต้องมี พระสงฆ์จะอธิบายให้สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มได้ฟังและนำไปปฏิบัติ

3) อุตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น คือสมาชิกกลุ่มได้มีการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในเบื้องต้น คือการได้ช่วยเหลือคนที่เดือนร้อนในหมู่บ้านได้บรรเทาความเดือนร้อนลง ในท่ามกลางของการบำเพ็ญประโยชน์ คือ คณะกรรมการกลุ่มได้เสียสละเวลาทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่ม นี่คือการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ พอทุกฝ่ายบำเพ็ญหรือทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อกันอย่างนี้แล้ว ประโยชน์ก็จะตกแก่หมู่บ้านและชุมชน พระสงฆ์จะอธิบายให้ชาวบ้านได้เห็นจริง โดยมีรูปธรรม คือ ผลการดำเนินของกลุ่มสังฆะฯ จึงทำให้สมาชิกกลุ่มมีความเชื่อมั่นและนำไปปฏิบัติ

4) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย เป็นคุณธรรมที่สำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะการวางตนดีย่อมได้รับความนับถือ เชื่อถือจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มจึงควรวางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย เช่นคณะกรรมการกลุ่มสังฆะฯ เมื่อได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการกลุ่มแล้ว ต้องมีการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่หลงในหน้าที่ ในตำแหน่ง แล้วจะได้รับความไว้วางใจและความนับถือ เกรงใจจากสมาชิก ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มดำเนินการไปได้ด้วยดี

หลังการก่อตั้งกลุ่มแล้ว

กลุ่มสังฆะฯ จะสะสมทรัพย์ ฯ ที่พระสงฆ์ไปดำเนินการก่อตั้งแล้ว ระหว่างดำเนินการจะมีการอธิบายพูดคุยให้สมาชิกและคณะกรรมการ นำหลักธรรมต่าง ๆ ไปประพฤติและปฏิบัติระหว่างการดำเนินงานของกลุ่ม แต่เมื่อกลุ่มตั้งได้แล้ว มีการดำเนินงานแล้ว การที่จะรักษาหรือป้องกันไม่ให้ออกแตกแยกหรือสลายไป จำเป็นต้องให้สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มนำหลักธรรมคือ อปริหานิยธรรมไปเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

11) อปริหานิยธรรม คือ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมสลาย สร้างความเป็นปึกแผ่น และเป็นไปเพื่อความเจริญของชุมชนฝ่ายเดียว

1) **หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์** ธรรมตามนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความคิด แม้แต่คนในครอบครัวเดียวกัน อยู่ในชุมชนเดียวกัน อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ยังตีความไปคนละอย่าง นั่นก็แล้วแต่ฐานคิดที่แต่ละคนมีเป็นพื้นฐาน หากไม่มีการพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกัน แต่ละคนย่อมคิดไปคนละทาง การไม่มีการประชุมกันบ่อย ๆ ถือว่าเป็นความประมาทอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดความหะหลวมไม่เอาใจใส่ต่อความเป็นไปของชุมชนหรือกลุ่ม สุดท้ายก็นำเอาความเสื่อมมาสู่สังคมนั้น การมาประชุมร่วมกันก็เพื่อประสานความคิดเห็นกันบ่อย ๆ ทำให้ความขัดแย้งทางความคิดถูกกำจัดออกไปเกิดเป็นความเห็นร่วมกันอยู่เสมอ ยิ่งกว่านั้นการประชุมกันบ่อย ๆ ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จากที่คนไม่เคยรู้จักได้รู้ จากที่รู้แล้วก็รู้ยิ่งขึ้น ผลรวมของการผสมผสานความคิดเห็นอาจทำให้เกิด

ในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะฯ ก็จะมีการประชุมกันเนื่องด้วย คือสมาชิกทุกคนจะมาพร้อมเพียงกันในวันส่งเงินสะสม ซึ่งมีกำหนดวันเวลาที่ชัดเจน และมีเวลาจำกัด คือกลุ่มจะเปิดทำการแค่ 2-3 ชั่วโมงเท่านั้นแล้วก็จะปิดรับเงินสะสม คนที่มาส่งเงินสะสมก็จะมาพร้อมเพียงกัน และได้พูดคุยกัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สอบถามถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำมาหากิน และคนที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์เคยผ่านปัญหานั้นๆ มาก่อนก็จะมีการบอกกล่าวเล่าให้กันฟัง แนะนำให้คนที่ประสบปัญหาอยู่นำไปแก้ไข ซึ่งในวันส่งเงินสะสมนี้ ถ้าประธานกลุ่มมีเรื่องหรืออะไรก็มีการประชุมเป็นทางการ แต่ถ้าไม่มีเรื่องอะไรเร่งด่วน สมาชิกก็จะนั่งประชุมหรือพูดคุยแลกเปลี่ยนกันตามอัธยาศัย เป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ของสมาชิก เพราะมีการนำปัญหาในการทำมาหากินมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งตรงกับคำขวัญที่ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) พร้อมเพียงกันประชุม พร้อมเพียงกันเลิกประชุมและพร้อมเพียงกันทำกิจ หากทุกคนในชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องราวต่าง ๆ มีความสนใจใคร่รู้หรือมีเรื่องที่จะบอกกล่าวให้แก่สมาชิกได้ทราบเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ทุกคนต่างมีความกระตือรือร้นที่จะมาประชุม ย่อมแสดงออกถึงความพร้อมเพียงในการประชุม ขณะประชุมมีการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนข้อมูลที่แต่ละคนมีอยู่ ถกเถียง ได้แย้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปหรือมติที่เห็นชอบร่วมกัน ถือเป็นพันธกิจ (Mission) ที่เป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือควบคุม (Control) ให้สมาชิกปฏิบัติภารกิจนั้นภายใต้กฎระเบียบที่วางไว้อย่างเคร่งครัด มีวินัย ดังนั้นชุมชนมีความพร้อมเพียงกันประชุมมากเท่าใด ย่อมบ่งบอกถึงชุมชนมีพลังแห่งความคิดและพลังแห่งการทำงานมากเท่านั้น

การดำเนินงานของกลุ่มสัจจะฯ นั้น ได้ให้ความสำคัญกับการมีความพร้อมเพียงกันในการประชุมและเลิกประชุม ได้มีการกราบพระก่อนเข้าร่วมประชุมและเมื่อเลิกประชุมจะมีการนำกราบพระด้วยทุกครั้ง และการประชุมของกลุ่มสัจจะฯ นั้นจะเน้นให้ทุกคนได้พูด ได้แลกเปลี่ยน และรับฟังความคิดเห็นของทุกคน จึงทำให้ทุกคนรู้สึกมีส่วนร่วมและมีความสำคัญในที่ประชุม ทำให้สมาชิกให้ความสำคัญกับการประชุม จึงอยู่ร่วมส่วนใหญ่ และการประชุมเป็นทางการจะไม่ประชุมกันนาน เพราะสมาชิกทุกคนต้องไปทำสวนประกอบอาชีพ นอกจากวันปันผลเท่านั้นที่ประชุมกันนาน เพราะต้องมีการ

3)ไม่บัญญัติและเลิกล้มข้อบัญญัติที่เป็นมติของชุมชนโดยพลการ การดำเนินงานของกลุ่ม
สัจจะฯ จะมีการตั้งกฎกติการ่วมกันของกลุ่ม มีหลักเกณฑ์ที่เข้าร่วมกันร่างขึ้นในวันก่อตั้งกลุ่ม และมี
ข้อตกลงร่วมกันว่า กฎกติกาและข้อตกลงเงื่อนไขต่าง ๆ นี้จะมีการเปลี่ยนแปลงตอนสิ้นปี ในวันประชุม
ใหญ่ เพราะฉะนั้นคณะกรรมการผู้บริหารกลุ่มจะมีการเปลี่ยนแปลงกฎกติกาหรือข้อตกลงที่เข้าร่วมกัน
กำหนดขึ้นในที่ประชุมของสมาชิกไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นความยั่งยืนของกลุ่ม และคณะกรรมการได้ยึด
หลักปฏิบัติตามหลักอธิปไตยทุกประการ

ส่วนที่ 3 กระบวนการ วิธีการ เทคนิค ในการบูรณาการและการประยุกต์หลักธรรม

การปลูกให้ตื่น

เป็นกระบวนการเริ่มแรกที่มีผลต่อการดำเนินการในขั้นต่อไปมาก ที่ผ่านมามีประชาชนจะเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการพัฒนาเสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยได้มีโอกาสที่จะคิดเอง และพัฒนาเอง มีแต่หน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้บอกและทำให้ ส่วนการทำงานของพระสงฆ์ในกระบวนการกลุ่มสี่จะฯ จะเน้นให้ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง และรับผลประโยชน์เอง การปลูกให้ตื่นด้วยวิธีการชวนชาวบ้านคิด โดยการนำปัญหาที่ชาวบ้านกำลังประสบอยู่มาเป็นตัวตั้ง โดยการขยายที่มาที่ไปของปัญหาให้กว้างขึ้นและลึกขึ้น โดยมีการยกอุทาหรณ์ ยกเหตุการณ์ตัวอย่างประกอบ และไม่ใจร้อนสรุปผลในทันทีทันใด ให้ความสำคัญให้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเห็นด้วย (สัมมาทิฐิ) เมื่อส่วนใหญ่ตื่น และรับรู้สาเหตุของปัญหาที่แท้จริงแล้ว จึงได้ร่วมกันคิดทางออกกับชาวบ้านด้วย

การเจาะกลุ่มเป้าหมาย

ถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการดำเนินการทุกอย่าง พระสงฆ์ที่ทำการเผยแพร่กลุ่มสี่จะฯ ก็เช่นกัน ท่านได้มีการเข้าไปหากกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ที่เข้ามาร่วมทำบุญในวันพระ โดยพระจะเข้าไปเทศน์หรือชวนกลุ่มคนที่มาทำบุญที่วัดในวันพระพูดคุย กันแบบไม่เป็นทางการ แต่เน้นปัญหาที่ชาวบ้านกำลังเผชิญอยู่ คือเรื่องหนี้สิน และความยากจน มาเป็นประเด็นพูดคุย ชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในวันพระส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความเชื่อในพระสงฆ์อยู่แล้ว และเป็นคนมีคุณธรรมอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว เมื่อพระสงฆ์มาชวนคิด และชวนทำในสิ่งที่ดี มีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องประกอบ และชี้แนะแนวทาง จึงทำให้นุคคลกลุ่มดังกล่าวยอมรับ และร่วมกันหาทางแก้ปัญหา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ จึงทำให้กลุ่มสี่จะฯ เผยแพร่ไปในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

สร้างความคุ้นเคย

ดังที่ได้กล่าวในข้อต้นว่า กลุ่มคนที่พระสงฆ์เข้าไปชวนคิดหรือชวนทำนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่เข้ามาทำบุญในวัดในวันพระอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จะมีความคุ้นเคยกับพระสงฆ์อยู่เป็นอย่างดี และพระสงฆ์ที่เข้าไปชวนคิดนั้น เข้าไปแบบไม่เป็นทางการ และยกประเด็นปัญหาที่ชาวบ้านกำลังเผชิญอยู่มาพูดคุยด้วยความเป็นกันเอง ยิ่งสร้างความคุ้นเคยได้เร็ว เมื่อชาวบ้านคุ้นเคยแล้วก็จะเกิดความไว้วางใจ เมื่อไว้วางใจแล้ว ก็จะทำให้เกิดความร่วมมือ และให้ความจริงใจในการร่วมคิดร่วมทำมากขึ้น

กระบวนการมีส่วนร่วม

ถือเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มสี่จะฯ จะเน้น

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ญาติโยมมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ปัญหา และ รากเหง้าของ ปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ และร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นด้วย โดยที่พระสงฆ์ก็ร่วมคิดอยู่ในวง เสนอนั้นด้วย และพระสงฆ์จะคอยเป็นผู้ที่ตั้งประเด็นคำถามหรือมองต่างมุมกับเรื่องบางเรื่องที่ชาวบ้าน เสนอขึ้นมา แต่มองต่างมุมในลักษณะที่ไม่คัดค้านแต่เป็นการตั้งคำถามในลักษณะกระตุ้นให้ญาติโยม ได้คิดให้ลึกซึ้งถึงสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง และพยายามให้ญาติโยมได้คิดในลักษณะที่ฟังตนเองให้มาก ที่สุด หรือช่วยตนเองก่อน ที่จะคิดให้คนอื่นหรือทางราชการมาช่วย ให้ญาติโยมร่วมคิด และร่วม วางแผนแก้ปัญหา และนำความคิดที่ญาติโยมคิดได้นั้นแหล่มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่กำลัง ประสบอยู่ ซึ่งญาติโยมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกับกิจกรรมที่ได้ทำ จึงทำให้กระบวนการกลุ่มสำเร็จ ดำเนินมาได้ด้วยดีและประสบความสำเร็จ เพราะพระสงฆ์จะให้ญาติโยมเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น จนถึง ญาติโยมได้ลงมือทำเอง และเมื่อเกิดผลประโยชน์ขึ้น เช่นมีเงินหมุนเวียนในชุมชน มีกองทุน สวัสดิการ เป็นต้น ญาติโยมก็เป็นผู้ที่รับประโยชน์เอง จึงทำให้ญาติโยมเกิดความภาคภูมิใจใน ความสามารถของตนเอง

การทำให้เห็นและนำไปทำทันที

ถือเป็นจิตวิทยาที่สำคัญในการทำงานกับชุมชน เพราะเมื่อชวนญาติโยมคิด และหาทางออกได้ แล้ว พระสงฆ์จะนำญาติโยมเริ่มออมหรือสะสมทรัพย์ในทันที และมีการปล่อยกู้กันในวันนั้นทันที ซึ่งที่ ผ่านมา ชาวบ้านมีการออมทรัพย์ผ่านกระบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แต่ต้องรอเป็นปีจึงจะ สามารถกู้เงินได้ แต่กลุ่มสัจจะฯ ที่พระเป็นผู้นำนี้ ท่านให้ชาวบ้านได้ทำทันที และชาวบ้านได้รับ ผลประโยชน์ทันที ชาวบ้านเห็นประโยชน์ในทันที และได้รับผลประโยชน์เอง ซึ่งเกิดจากการที่ตนเองได้ กระทำเอง และตนเองมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น ชาวบ้านเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทันทีทันใด จึง เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ นี้เป็นความชาญฉลาดของพระสงฆ์ที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด เมื่อชาวบ้านเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาแล้ว ชวนทำทันที เป็นการดีเหลือเกิน ใน ขณะที่เหล็กยังร้อนอยู่ และเมื่อทำแล้วเห็นผลประโยชน์เกิดขึ้นทันที จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจและ ศรัทธาในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้การทำงานเรื่องกลุ่มสัจจะฯ ยั่งยืนถึงปัจจุบัน

การยกนิทานและอุทาหรณ์ประกอบ

การอธิบายสิ่งที่ยาก และยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมมาก่อน การมีนิทานหรืออุทาหรณ์ประกอบ จะเป็นตัวช่วยให้คนฟังเข้าใจได้มากขึ้น พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะฯ ก็ได้นำวิธีการนี้มาใช้ โดยมีการอธิบายเรื่องผลดีของการที่ชาวบ้านมีความสามัคคีกันให้ฟัง แล้วยกนิทานเรื่องเสือกับวัวและนิ้ว มือทั้ง 5 มาเล่าประกอบให้ญาติโยมได้มองเห็นภาพ ซึ่งก็เป็นการสื่อสารที่เข้าใจง่าย มองเห็นเป็นรูปธรรม

พระไม่รับอะไร ให้อย่างเดียว

เป็นเทคนิควิธีข้อใจญาติโยม เพราะพระสงฆ์ที่ไปตั้งกลุ่มสี่จจะฯ ที่เดินทางไปพูดคุยนั้น ไม่ได้รับปัจจัย หรือสิ่งของอะไรจากญาติโยมเลย พระสงฆ์เดินทางไปด้วยตนเอง และร่วมวงเสวนากับญาติโยมแบบเป็นกันเอง ร่วมแนะนำ ชี้แนะ ตั้งประเด็นคำถาม ชวนชาวบ้านคิด ทำ และรับผลประโยชน์ เมื่อตั้งกลุ่มได้แล้ว มีการสะสมเงินหุ้นกันแล้ว ก็ปล่อยกู้กันเลย พระสงฆ์ไม่ได้จับเงิน ไม่ได้รับเงิน ไม่ได้รับผลประโยชน์จากกลุ่มเลย มีแต่ให้ ทั้งให้ธรรมและให้ทั้งแนวทางแก้ไขปัญหา ตลอดจนให้หมู่บ้านชุมชนมีกองทุนหมุนเวียนที่เป็นของชาวบ้านเอง จึงเป็นการสร้างศรัทธาให้กับญาติโยมเป็นอย่างดี

ให้ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพของตนเอง

การบริหารจัดการเงินกลุ่มนั้น พระสงฆ์เปิดโอกาสให้คนในหมู่บ้านขึ้นมาเป็นผู้บริหาร และเป็นคณะกรรมการดูแลกลุ่มเอง เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพและความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการเลือกคณะกรรมการขึ้นมาดูแลและบริหาร ไม่มีการเลือกขึ้นมาเองตามความพอใจของผู้เฝ้า แต่เป็นการเลือกขึ้นมาจากสมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เห็นสมควร และคณะกรรมการมีกำหนดวาระ 1 ปี เมื่อครบวาระก็มีการเลือกตั้งกันใหม่ ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้เป็นการให้ชาวบ้านดูแลกันเอง และเป็นการสอนให้ชาวบ้านรู้จักการมีประชาธิปไตยภายในหมู่บ้าน และชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มมากขึ้น

กระบวนการกลุ่ม

การทำงานของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำในการก่อตั้งกลุ่มสี่จจะฯ การรวมกลุ่มเป็นเทคนิคที่สำคัญ ที่ทำให้คนภายในชุมชน ได้มารู้จัก ได้มาพูดคุยและร่วมกันคิดอย่างลึกซึ้ง ซึ่งที่ผ่านมามีคนในชุมชนนั้น ๆ อาจมีความรู้จักกันอยู่บ้างแล้ว แต่ความสัมพันธ์อาจจะยังไม่ลึกซึ้ง เพราะรู้จักกันผ่านการสนทนาในงานบุญประเพณีต่าง ๆ แต่การทำงานกลุ่มสี่จจะฯ พระสงฆ์ใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือให้ชาวบ้านได้มาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมรับผลประโยชน์ จนชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มสี่จจะฯ อย่างเต็มตัว ซึ่งเป็นการทำให้คนในชุมชนได้พูดคุยกันอย่างลึกซึ้ง และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดความไว้วางใจ

3.10) หลักเกณฑ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นี้ จะมีหลักเกณฑ์กฎกติกาหรือข้อปฏิบัติร่วมกันของสมาชิก ซึ่งก็เหมือนกับกลุ่มอื่น ๆ แต่ในกฎกติกาของกลุ่มสัจจะฯนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ให้ละเอียดแล้ว ในแต่ละข้อจะมีการแฝงเรื่องการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม ให้มีศีลธรรม และสามารถที่จะสร้างชุมชนคุณภาพให้เกิดขึ้นได้ เพราะในบางข้อของกฎกติกา จะแฝงไปด้วยการให้ชุมชนมีความสามัคคีกัน และในกฎกติกาจะไม่มีการบอกให้ทุกคนปฏิบัติธรรมะตรง ๆ แต่จะมีการซ่อนไว้ หรือไม่ให้เห็นเป็นหลักธรรมโดยตรง แต่เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มแล้ว ถือว่าสมาชิกทำนั้นได้ ปฏิบัติธรรมไปด้วย เมื่อสมาชิกทุกคนปฏิบัติธรรมเหมือนกันหมดทุกคน โดยที่ตัวสมาชิกเองก็ไม่ได้รู้สึกว่าคุณเทศน์ให้ปฏิบัติธรรม จึงทำให้เกิดชุมชนคุณภาพขึ้นได้ และเป็นารเกิดจากการที่สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกลุ่ม ซึ่งในหลักเกณฑ์แต่ละข้อมีเหตุผลและซ่อนหลักธรรมและคุณธรรมไว้ด้วย

3.11) การอบรมเสริมจิตวิญญาณ

เป็นกิจกรรมที่พระสงฆ์และคณะทำงานประจำของศูนย์การเรียนรู้กลุ่มสัจจะฯ จังหวัดตราด จัดขึ้นเพื่ออบรมให้กับคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม เพื่อเป็นการทบทวนแนวคิดอุดมการณ์และเป้าหมายของกลุ่มสัจจะฯ โดยมีกำหนดจัดอบรมแต่ละกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 1 ครั้ง ในรอบ 1 ปี และแต่ละครั้งจัดอบรม 2 วัน 1 คืน โดยมีขั้นตอนในการอบรม คือ

- เริ่มด้วยกิจกรรมละลายพฤติกรรม ซึ่งจะใช้การเกมส์สนุกเป็นตัวช่วย และ การปรบมือให้สมาชิกทุกคนรู้สึกเป็นกันเอง และมีความสนุกที่เข้าร่วมการอบรม

- การทบทวนอุดมการณ์ เป้าหมายของกลุ่ม โดยจะมีการร่วมกันระดมสมองตอบใจท์ว่า เราตั้งกลุ่มสัจจะมาเพื่ออะไร ? และกลุ่มสัจจะจะมีผลต่อวิถีชีวิตของเราอย่างไร ?

- แบ่งกลุ่มย่อยวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มสัจจะฯ ที่ดำเนินการมาในรอบ 1 ปี ว่ามีอะไรบ้าง โดยแยกคณะกรรมการ และสมาชิกแยกกลุ่มกันอยู่ เพื่อให้คณะกรรมการได้สะท้อนปัญหาที่สมาชิกสร้างขึ้น และสมาชิกจะได้บอกปัญหาที่เกิดจากกรรมการ และทุกกลุ่มก็จะนำมาสรุปให้ฟัง หลังจากนั้นพระสงฆ์และคณะทำงานจะหาทางออกของปัญหาต่าง ๆ ไล่ไปที่ละข้อ เพื่อให้คณะกรรมการและสมาชิกมีทางออกร่วมกัน ซึ่งที่ผ่านมาในการทำกลุ่มสัจจะที่หมู่บ้านนั้นอาจจะมีปัญหาคาใจที่สมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการไม่ได้คุยกัน แต่ได้มีโอกาสได้พูดคุยกันในเวทีนี้ เพื่อเป็นการปรับระบบการทำงานให้ดีขึ้น

- การแบ่งกลุ่มย่อยวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนของการดำเนินงานของกลุ่ม

- การนำเกมส์มาประยุกต์หรือให้สื่อถึงคุณธรรม เช่น เกมไม้จิ้มฟัน เป็นการให้สมาชิกทุกคนร่วมวางไม้จิ้มฟันเป็นรูปต่าง ๆ แล้วแต่จินตนาการ โดยแบ่งการเล่นออกเป็น 2 ช่วง โดยช่วงแรกห้ามพูดห้ามถาม ห้ามปรึกษา ห้ามส่งภาษามือ และวางแล้วห้ามยกขึ้นอีก ถ้าผิดกติกาถือว่าแพ้ ผลที่ออกมาจะไม่เป็นรูปเป็นร่าง เพราะต่างคนต่างวางและไม่ได้วางแผนและปรึกษากัน ส่วนในช่วงที่ 2 อนุญาตให้ปรึกษากันได้ วางแผนได้ คุยกันได้ ซึ่งผลที่ออกมา จะเป็นรูปเป็นร่าง ดูสวยงาม

ซึ่งสุดท้ายได้ให้ทุกคนได้วิเคราะห์ร่วมกันว่า ใน 2 ช่วงที่มีผลออกมาต่างกันอย่างไร เพราะอะไร หลายคนก็จะบอกว่า เพราะเราไม่ได้คุยกัน ไม่รู้ว่าแต่ละคนคิดจะวางเป็นรูปอะไร จึงส่งผลให้ครั้งที่ 1 ออกมาไม่รู้ว่าเป็นรูปอะไร แต่ช่วงที่ 2 เราได้พูด ได้ปรึกษากัน และรู้ร่วมกันว่าแต่ละคนคิดอะไร และสรุปเราจะวางเป็นรูปอะไร จึงทำให้เราวางเป็นรูปร่างที่ชัดเจนได้

สรุปได้ว่า การที่เราทำอะไรโดยไม่ค่อยได้ปรึกษาหรือพูดคุยกัน ไม่มีความสามัคคีกัน ไม่ได้มีการปรับความคิดให้ตรงกัน (สัมมาทิฐิ) จะทำให้ผลออกมาไม่ดี แต่ถ้าเราได้มีการพูดคุยกัน ปรึกษาหารือกันแล้ว ผลงานที่เราทำจะมีผลดี เหมือนกับการทำงานกลุ่มตอนอยู่ที่หมู่บ้าน เรามีปัญหาคาใจกัน และไม่ได้พูดคุยกัน ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ จะทำให้กลุ่มไปไม่รอด หรือไปรอดก็ไม่ดี เหมือนกับการวางไม้จิ้มฟันครั้งที่ 1 แต่หลังจากที่ได้มีการพูดคุยกัน ปรึกษาหารือกันปรับความคิดให้ตรงกันแล้ว จึงทำให้การวางไม้จิ้มฟันเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาได้ เหมือนกับการทำงานกลุ่ม ถ้ามีปัญหาหรือไม่เข้าใจตรงจุดใด หรือมีข้อสงสัยตรงจุดใดเรื่องใด ให้มีการพูดคุยหรือสอบถามกันให้เข้าใจ แล้วกลุ่มสัจจะฯของหมู่บ้านเราจะสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายที่เราตั้งไว้ร่วมกันว่า เราตั้งกลุ่มสัจจะฯขึ้นเพื่อเป็นการพึ่งตนเอง และสร้างสุขภาวะให้ชุมชน

3.12) เงื่อนไขในการปล่อยเงินกู้และการจ่ายเงินสวัสดิการ

การดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นจะมีหลักเกณฑ์ในการปล่อยเงินกู้แก่สมาชิก เป็นเครื่องมือแกมบังคับสมาชิกกลุ่ม ให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม คือ การปล่อยเงินกู้นี้ ถ้าสมาชิกที่ขอกู้ นั้น มีประวัติที่กินเหล้า และยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข หรือไม่ทำมาหากินเป็นหลักแหล่ง ก็จะกู้เงินได้น้อยกว่า สมาชิกคนอื่น หรือบางกลุ่มให้กู้ได้เท่าเงินสะสมในบัญชีของตน เพราะทางกลุ่มไม่มั่นใจว่าจะนำเงินมาส่งได้ครบ จึงทำให้สมาชิกทุกคนต้องลด ละ และเลิกจากการดื่มเหล้าและอบายมุขไปโดยปริยาย และเงื่อนไขการจ่ายสวัสดิการก็เช่นกัน ถ้าสมาชิกคนใดเจ็บป่วยเพราะการกินเหล้า ทางกลุ่มจะไม่จ่ายสวัสดิการให้ และในกลุ่มจะมีทุนการศึกษาแก่บุตรของสมาชิกกลุ่ม ถ้าครอบครัวใด พ่อบ้านหรือแม่บ้านกินเหล้า บุตรของสมาชิกท่านนั้นจะถูกตัดสิทธิ์ออกจากกรที่จะจับฉลากรับทุนการศึกษาจากกลุ่มด้วย ซึ่งเงื่อนไขสวัสดิการนี้ ถ้าเงินกองทุนสวัสดิการมีมาก และมีผลตอบแทนแก่สมาชิกมากแล้ว จะเป็นเครื่องมือเหมือนจะเป็นการบังคับให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมได้ดีมาก นี่ถือเป็นความชาญฉลาดที่น่าประโยชน์ที่จะได้รับมาสัมพันธ์กับการประพฤติปฏิบัติตนของสมาชิก

3.13) การประชุมใหญ่ปันผล

วันประชุมปันผลพระสงฆ์จะถือโอกาสที่สมาชิกมาประชุมพร้อมกัน ทบทวนความหลัง ตั้งแต่ยังไม่มีกลุ่มสัจจะในหมู่บ้าน ว่าวิถีชีวิตของคนบ้านเราเป็นอย่างไร และได้ยี่วิถีชีวิตเป็นอย่างไร เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือว่าแย่ลง ทุกคนก็จะตอบว่าดีขึ้น พระก็จะถามตอบว่า ดีขึ้นเพราะอะไร และก็จะบรรยายว่านี่แหละเป็นเพราะพวกเราทุกคนมีธรรมะและปฏิบัติตามธรรมะ จึงทำให้วิถีชีวิตของเราดีขึ้น และก็จะบรรยายธรรมะ คือเรื่องการอยู่ร่วมกัน และความซื่อสัตย์ต่อกันเป็นต้น ซึ่งจะทำให้สมาชิกกลุ่มยอมรับมากขึ้น และเห็นผลของการปฏิบัติตามหลักธรรมได้เป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น

ส่วนที่ 4 สภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกกลุ่ม และ หมู่บ้านที่มีกลุ่มสัจจะ

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ก่อตั้งโดยการนำของพระสงฆ์ (พระอาจารย์สุบิน ปณีโต) อาศัยความศรัทธาเลื่อมใสที่มีอยู่แล้วจากชาวบ้านซึ่งจัดว่าเป็นทุนชุมชน และอาศัยหลักการพัฒนา ที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้เดินดูคงค้ำไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พูดคุยสนทนากับปราชญ์ชาวบ้านทำให้ท่านประยุกต์หลักธรรมคำสอนของศาสนาและหลักการพัฒนา ทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นการส่งเสริมชาวบ้านให้รู้จักปัญหาของตนเอง เรียนรู้ปัญหา และหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกัน หรือที่เรียกว่า การเทศน์สอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นนามธรรม มีความเป็นตัวหนังสือ หรือภาษาธรรมที่เข้าใจหรือเข้าถึงได้ยาก ให้เป็นรูปธรรมโดยผ่านกระบวนการจัดตั้งกลุ่มและดำเนินกิจกรรม จึงเป็นแนวทางและวิธีการสอนธรรมในภาคของการปฏิบัติอย่างได้ผล

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ได้ประยุกต์การออมทรัพย์ที่ได้เรียนรู้มาจากกลุ่มออมทรัพย์ที่จังหวัดสงขลา ของครูชบ ยอดแก้ว นำมาผสมผสานกับหลักคำสอนทางศาสนา สร้างรูปแบบการพัฒนา ที่มีหลักธรรมคือ คำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ด้วย เป็นรูปแบบการอิงอาศัย ทุนชุมชน (คือทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินทองข้าวของที่เป็นสิ่งช่วยในการดำเนินชีวิตและทุนทางสังคม ได้แก่ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ในคำสอนทางศาสนา บุญ-บาป ตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณี) สร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น เพื่อจะนำพาชุมชนและสังคมให้มีศักยภาพในการแก้ปัญหา โดยทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ในทุก ๆ ด้าน เช่น

- ด้านเศรษฐกิจ คือ การมีเงินทุนหมุนเวียน เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตได้
- ด้านจิตใจ คือ การได้เรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอันเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ให้เกิดความสงบสุข
- ด้านชุมชน คือ สร้างจิตสำนึกร่วมให้เกิดในชุมชน มีการช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อกัน
- ด้านสังคม คือ การสร้างสวัสดิการให้เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง ถือว่าเป็นการสร้างความเข้มแข็ง จากปัจเจกชนไปสู่ครอบครัว ไปสู่ชุมชนและสังคม เพื่อจะพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง
- ด้านวัฒนธรรม คือ การฟื้นฟูและส่งเสริมวัฒนธรรมอันดี ให้กลับมาในชุมชนอีกครั้ง
- ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ใช้น้ำยาปราบศัตรูพืชและปุ๋ยจากจุลินทรีย์ เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม
- ด้านสุขภาพ คือ การให้มีประกันสุขภาพในชุมชน จากเงินส่วนที่เป็นกองทุนชุมชน สำหรับสมาชิกที่เจ็บป่วยและตาย

การก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ โดยการนำของพระสงฆ์นี้ เป็นการปลุกให้ประชาชนได้ลุกขึ้นมาแก้ปัญหาให้กับตนเอง โดยไม่ต้องรอคอยให้แต่เจ้าหน้าที่รัฐมาช่วย หรือใครยื่นมือเข้ามาช่วย โดยการอธิบายว่า เราต้องช่วยตนเองก่อน ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนแล เป็นที่พึ่งแห่งตน” และเป็นการทำงานที่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาก โดยจะให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้อยู่กับปัญหาได้วิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้ก่อน และเมื่อได้สาเหตุแล้วให้ร่วมกันคิดต่อว่า เราจะแก้อย่างไร และให้พยายามตัดความคิดหรือยกความคิดหรือทางออกจากปัญหาที่คิดจะให้คนอื่นมาช่วยออกไปหรือวางไว้ก่อน หรือได้ให้แนวทางว่า ขณะที่เรารอคอยความช่วยเหลืออยู่นี้ เราต้องช่วยตนเองไปด้วย นั่นคือทำให้เกิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยตนเองออกจากปัญหา จึงทำให้สมาชิกกลุ่มทุกคนจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่ม ได้ให้ความร่วมมือในการพัฒนา กลุ่มอย่างเต็มที่

เมื่อสมาชิกทุกคนให้ความร่วมมือในการพัฒนา กลุ่มอย่างเต็มที่แล้ว จึงมีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นกับชุมชนที่เป็นผลผลิตจากการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ

1) **กองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน** ด้วยเหตุที่สมาชิกของกลุ่มทุกคนจะมีการส่งเงินสะสมให้กับกลุ่มทุกเดือน และเงินสะสมของสมาชิกนั้น เมื่อคณะกรรมการรวบรวมเรียบร้อยแล้ว ก็จะปล่อยให้สมาชิกที่มีความเดือดร้อน กู้ไปแก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนของตน ซึ่งสมัยก่อนไม่มีกลุ่มสัจจะฯ นั้นประชาชนในหมู่บ้าน เมื่อมีความเดือดร้อนต้องใช้เงิน ต้องไปหาผู้นำทุนนอกหมู่บ้านและต้องเสียเงินค่าดอกแพงประกอบกับต้องมีสินทรัพย์หรือมีคนที่น่าเชื่อถือไปค้ำให้ ซึ่งก็เป็นความยากลำบากของผู้เดือดร้อนเป็นอย่างมาก แต่ปัจจุบันในหมู่บ้านมีกลุ่มสัจจะฯ เมื่อเดือดร้อนต้องใช้เงิน สมาชิกก็สามารถกู้เงินจากกลุ่มได้เลย ซึ่งเงินที่สมาชิกกู้ไปนั้น เป็นเงินของสมาชิกทุกคนในหมู่บ้าน ถึงจะเสียค่าบำรุงให้กับกลุ่มเหมือนกับเสียดอกเบี้ยให้กับนายทุนที่ต้องไปยืมนอกบ้าน แต่มีความต่างกันคือ ดอกเบี้ยที่เสียให้กับนายทุน เสียให้เขาแล้ว เขาก็เอาไปเป็นของเขาเลย แต่ค่าบำรุงที่เสียให้กับกลุ่ม ซึ่งถูกกว่าไปกู้ยืมนายทุนอยู่แล้ว และที่สำคัญเมื่อจ่ายค่าบำรุงให้กับกลุ่มแล้ว ค่าบำรุงไม่ได้ไปไหน จะหมุนกลับมาให้ผู้กู้เงินของกลุ่มไป ในสองทางคือ ทางที่หนึ่ง กลับมาในทางสวัสดิการ คือ ถ้าผู้กู้ยืมนอนโรงพยาบาล ก็สามารถมาเบิกเงินจากกลุ่มไปช่วยเป็นค่ารักษาพยาบาลได้ตามเกณฑ์ที่กลุ่มกำหนดร่วมกัน และทางที่สอง กลับมาในทางเงินปันผลเมื่อสิ้นปี เพราะสมาชิกของกลุ่มทุกคนเมื่อครบ 1 ปี ทางกลุ่มจะมีการจ่ายเงินปันผลของกลุ่มให้แก่สมาชิกทุกคน ตามจำนวนหุ้นที่สมาชิกถือไว้ ดังนั้นเมื่อมีกลุ่มสัจจะฯ แล้ว จึงทำให้เกิดเงินทุนหมุนเวียนกันอยู่ภายในชุมชน เป็นที่พึ่งแก่ชุมชนได้

2) **กองทุนสวัสดิการชุมชน** คำว่า “สวัสดิการ” เป็นคำที่ประชาชนทั่วไปเคยได้ยินและรู้ว่า คนที่จะมีเงินสวัสดิการได้นั้นต้องเป็นข้าราชการเท่านั้น จึงจะเบิกเงินค่าสวัสดิการได้ และเมื่อไม่นานมานี้ ก็จะมี เงินสวัสดิการจากการประกันสังคม แต่คนที่จะมีการประกันสังคมได้ ก็ต้องเป็นคนที่ทำงานใน โรงงาน มีนายจ้างจ่ายเงินสมทบให้ด้วย แต่ถ้าประชาชนคนที่อยู่ในชนบทไม่มีสิทธิจากประกันสังคม เพราะฉะนั้นคำว่า “สวัสดิการ” จึงเป็นสิ่งที่มีความเฉพาะในบางกลุ่มเท่านั้น และต้องมีคนอื่นมาหยิบยื่นให้ด้วย ทั้งข้าราชการและพนักงานโรงงาน แต่เมื่อมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้ว สมาชิกกลุ่มทุกคนก็สามารถมี สวัสดิการ เบิกค่ารักษาพยาบาลได้เหมือนกัน แต่ยังไม่สามารถเบิกได้ 100 % แต่ยิ่งถือว่าดีกว่าไม่มี หลักประกันอะไรบ้างเลย แล้วกลุ่มสัจจะฯ นำเงินส่วนไหนมาจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิก คำตอบง่าย ๆ ก็คือ เอาเงินของสมาชิกทุกคนนั่นเอง

สมาชิกที่กู้เงินจากกลุ่มไป กลุ่มก็คิดค่าบำรุงซึ่งคิดในราคาถูกกว่านายทุนอยู่แล้ว ค่าบำรุงที่ สมาชิกจ่ายให้กับกลุ่มนั้น เมื่อสิ้นปีคณะกรรมการจะนำมาแบ่งครึ่ง ครึ่งหนึ่งนำไปจ่ายเป็นเงินปันผลแก่ สมาชิกตามจำนวนหุ้น แต่เงินอีกครึ่งหนึ่ง นำมาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ สำหรับให้สมาชิกที่เจ็บป่วย หรือเข้าหลักเกณฑ์ความเดือนร้อนที่กลุ่มต้องช่วยเหลือ ที่สมาชิกร่วมกันตั้งขึ้น ก็สามารถมาขอเบิกจาก กองทุนสวัสดิการได้ ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนนี้ที่เมื่อป่วยหรือเดือนร้อน ต้องใช้เงินเก็บที่ตัวเองเก็บสะสมไว้ ถ้าไม่มีก็ไปกู้นายทุน แต่เดี๋ยวนี้ เจ็บป่วย ตาย กลุ่มมีสวัสดิการให้ ตามศักยภาพของแต่ละกลุ่ม ซึ่งนี่คือ สิ่งที่เกิดขึ้นหลังมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

3) **เงินออมในครัวเรือน** กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการใช้เงินใน ครัวเรือน เพราะคนทุกคนสามารถเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะฯได้ ตั้งแต่แรกเกิด เพราะฉะนั้น ถ้า ครอบครัวหนึ่งมี 4 คน ถือหุ้นคนละ 20 บาท เมื่อถึงเวลาส่งเงินสะสมประจำเดือนของกลุ่ม ครอบครัวนี้ ก็ ต้องส่งเงินสะสมกับกลุ่มจำนวน 80 บาท และต้องส่งอย่างนี้ไปทุกเดือน ถ้าขาดส่งเดือนใดจะถูกปรับค่า เสียสัจจะ (เงินที่ปรับนี้จะมีการลงบัญชีบันทึกไว้ และนำเงินค่าปรับนี้ไปสมทบเข้ากับกองทุนสวัสดิการ) ดังนั้นจึงทำให้ครัวเรือนเกิดการวางแผนการใช้เงิน เพราะต้องมีเก็บไว้เพื่อส่งสัจจะทุกเดือน จากเดิมที่ เมื่อก่อนไม่ได้มีความคิดหรือข้อบังคับอะไรที่จะต้องเก็บเงินทุกเดือน เมื่ออยู่ไป 1-2-3-4 --- ปี ก็ไม่มีเงิน เก็บเป็นก้อนได้ แต่นับจากนี้ไป เมื่อมีกลุ่มสัจจะฯแล้ว ต้องมีการออมเงินทุกเดือนไปโดยปริยาย เมื่อ ครอบ 1-2-3--- ปี เงินออมก็จะมีมากขึ้น ๆ เป็นทวีคูณ เป็นการสร้างความมั่นคงในชีวิตและครอบครัวได้ ทำให้ครัวเรือนมีเงินออมมากขึ้น

4) **ร้านค้าไม่มีร้าน คือ ร้านขายของที่ไม่ต้องมีอาคารสถานที่** กลุ่มสัจจะฯจะเปิดทำการ หนึ่งวันในหนึ่งเดือน เพราะฉะนั้นคณะกรรมการกลุ่ม จึงได้นัดกับสมาชิกว่า วันทำการกลุ่มนี้ นอกจาก

5) **การพัฒนาศักยภาพของประชาชน** คือ ก่อนที่จะมีกลุ่มสัจจะฯ นั้น ประชาชนต่างก็ประกอบอาชีพของตน คือการเป็นเกษตรกร มีความรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 บ้าง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บ้าง ซึ่งมีวิถีชีวิตต่างคนต่างอยู่ คิดเพียงว่าให้ตนเองมีเงินเลี้ยงครอบครัว มีความเป็นปัจเจกสูง ไม่ค่อยได้มีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กัน ไม่ค่อยได้มีกิจกรรมในการพัฒนาความรู้ตนเอง มีโอกาสคิดเงินก็เพียงเงินที่ได้จากการทำเกษตรกรรมซึ่งไม่มากนัก และไม่ค่อยได้มีการคิดเรื่องกำไรหรือขาดทุนที่เป็นระบบ การออมในครัวเรือนก็ไม่เป็นระบบ และแต่ละครัวเรือนก็ไม่ค่อยมีระบบในการออมนัก

แต่หลังจากที่มีกลุ่มสัจจะฯ สหกรณ์ฯ ในหมู่บ้านแล้ว ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของประชาชนใน 4 ด้าน คือ

1) คณะกรรมการผู้บริหารกลุ่มสัจจะฯ ซึ่งแต่ก่อนไม่ได้มีโอกาสคิดบัญชีหรือบริหารเงินเป็นจำนวนมาก เมื่อมีกลุ่มสัจจะฯ แล้ว จากประชาชนผู้มีความรู้แค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 -6 ก็สามารที่จะเรียนรู้เรื่องการทำบัญชี และบริหารการเงินซึ่งถึงปัจจุบันนี้มีหลายล้านบาทได้ สามารถบริหารกลุ่มให้มีการจ่ายเงินสวัสดิการแก่คนในชุมชนได้อย่างเป็นระบบ

2) การพัฒนาในด้านเงินออมของครัวเรือน ก่อนมีกลุ่มสัจจะฯ แต่ละครัวเรือนใช้จ่ายเงินกันแบบไม่มีระบบการออม มีเงินก็จับจ่ายใช้สอยไปตามความจำเป็น ไม่มีใครมาบังคับให้มีการออมเป็นประจำทุกเดือน จึงทำให้ที่ผ่านมแต่ละครัวเรือนไม่มีเงินออม แต่หลังจากมีกลุ่มสัจจะฯ แล้วทำให้ทุกครัวเรือนต้องออมเงินเป็นประจำทุกเดือน ตามข้อตกลงเรื่องการมีสัจจะฯ ต่อกัน ทำให้ปัจจุบันทุกครัวเรือน (ทุกคนในครอบครัว) มีเงินออมที่เป็นของตนเอง เกิดความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น

3) การวางแผนการใช้จ่ายเงิน กลุ่มสัจจะฯ เข้าไปมีบทบาทในการใช้จ่ายเงินของสมาชิกมาก เพราะทุกเดือนมีระบบการออม และมีการส่งเงินกู้ของสมาชิกที่กู้ไปทุกเดือน ถ้าไม่ส่งต้องเสียเงินค่าปรับที่เสียสัจจะฯ เพราะฉะนั้นสมาชิกกลุ่มสัจจะฯ ต้องมีวินัยในการใช้จ่ายเงิน ต้องมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือนขึ้น ทำให้ประชาชนมีการคิดที่เป็นระบบ และแผนในการดำเนินชีวิต

4) ระบบคิด สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ จะได้รับการปลูกฝังให้รู้จักการพึ่งตนเอง การรู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิต และดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ให้มีความรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ ไม่จับจ่ายใช้สอยฟุ้งเฟ้อ รู้เท่าทันและไม่หลงกระแสนิยม มีระบบคิดและระบบวางแผนการใช้จ่ายเงิน ตลอดจนให้คิดถึงบุญการและการตอบแทนคุณ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวมานี้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของกลุ่ม จะปลูกฝังอยู่เป็นประจำที่มีโอกาส เช่น การเทศน์ในวันพระ การพูดคุยสนทนากลุ่มย่อยในวันทำการกลุ่ม และในวันประชุมใหญ่สามัญประจำปี นอกจากพระสงฆ์แล้ว ยังมีคณะกรรมการกลุ่ม และคณะกรรมการเครือข่ายซึ่งจะมีการจัดอบรมเสริมคุณธรรมและจิตวิญญาณเป็นครั้งคราว ที่จะเข้าไปอธิบาย และชวนสมาชิกคิดเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ ให้สมาชิกได้ฟังและให้สมาชิกคิดตาม ด้วยวิธีการดังกล่าวมาจึงทำให้สมาชิกมีการพัฒนาระบบคิดมากขึ้น

6) **สุขภาวะชุมชน** ในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ สะสมทรัพย์ มีแนวคิดในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม ห่างไกลจากอบายมุข โดยใช้ความอยากของคนมาเป็นเครื่องมือ คือความอยากมีเงิน เพราะถ้าไม่มีเงินมาเป็นเครื่องมือ จะทำให้คนไม่ค่อยให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เมื่อมีตัวดึงดูดคือ การใช้จ่ายเงินเป็นเครื่องมือดึงคนเข้ามาแล้ว กลุ่มสัจจะฯ ก็จะมีเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม และห่างไกลจากอบายมุข นั่นคือ

6.1) กฎกติกาของกลุ่มสัจจะฯ โดยกลุ่มจะมีกฎกติกาให้สมาชิกของกลุ่มปฏิบัติตามจำนวน 17 ข้อ แต่ละข้อนั้นจะมีการสอนหลักธรรม คุณธรรม หรือมีข้อคิดในเรื่องของการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม เช่น การมีค่าปรับเมื่อเสียสัจจะฯ ก็เป็นการสอนแค้นบังคับให้คนพยายามรักษาสัจจะฯ เป็นต้น

6.2) เงื่อนไขในการจ่ายสวัสดิการ ในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ นั้น มีกองทุนสวัสดิการของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลกำไรที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อนำมาเป็นกองทุนช่วยเหลือสมาชิกทุกคนที่ประสบความเดือดร้อน แต่ในการช่วยเหลือสมาชิกนั้น ทางกลุ่มจะมีกฎกติการ่วมกันเพื่อเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม เช่น ถ้าคนที่ป่วยหรือบาดเจ็บเพราะมีเหล้าเป็นสาเหตุ ทางกลุ่มจะไม่จ่ายเงินสวัสดิการให้ เพราะสมาชิกไม่มีศีลและเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับน้ำเมาทำให้เกิดการขาดสติและประมาทเองจึงทำให้บาดเจ็บ หรือครอบครัวใดไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเลย บุตรหลานของครอบครัวนั้นจะได้รับ

ด้วยเหตุนี้เมื่อสมาชิกของกลุ่มทุกคน ซึ่งก็คือคนในหมู่บ้านแทบทุกคนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่ม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมหรือในหมู่บ้าน ร่มเย็น ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่มีอันธพาล เด็กเล็ขโมยน้อย มีแต่ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน เพราะทุกบ้านมีกิจกรรมร่วมกัน และมาเจอกันทุกเดือน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันทุกเดือน จึงทำให้ทุกคนมีความคุ้นเคยสนิทสนมกันมากขึ้น จนก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข หรือ สุขภาวะชุมชน

7) ความสามัคคี หมู่บ้านหรือชุมชนที่มีกลุ่มสัจจะฯ นั้น จะมีปัญหาเรื่องความแตกแยกกันน้อยมาก เพราะได้มีกิจกรรมและพูดคุยกันภายในหมู่บ้านสัจจะฯ ทุกเดือน และ จากการสอบถามผู้นำในหมู่บ้าน และประชาชนทั่วไปในหมู่บ้านก็พบว่า หลังจากมีกลุ่มสัจจะฯ แล้ว ประชาชนมีความสามัคคีกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก เมื่อก่อนที่ยังไม่มีกลุ่มสัจจะฯ ถ้าทางหมู่บ้านมีเรื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือของชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะประกาศหอบกระจ่ายข้าว แล้วก็รอ ชาวบ้านมาทีละคนสองคน มานิดเดียว แต่เดี๋ยวนี้ หลังจากมีกลุ่มสัจจะฯ แล้ว สมาชิกในหมู่บ้านมีความสามัคคีพร้อมเพียงกันมากขึ้น วัดได้จากถ้ามีกิจกรรมเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านประกาศหอบกระจ่ายข้าวแล้ว ไม่นานสมาชิกในหมู่บ้านก็จะมาพร้อมเพียงกัน มาช่วยกันทำจนงานสำเร็จลง การทะเลาะวิวาทกันก็น้อยลง เพราะสมาชิกได้มีกิจกรรมมีผลประโยชน์ร่วมกันทุกเดือน คือ การส่งเงินสะสม การกู้เงินกลุ่ม และการรับสวัสดิการ จึงทำให้สมาชิกทุกคนมีความปรองดองสามัคคีกัน เห็นใจกัน ช่วยเหลือกันมากขึ้น

8) การพึ่งตนเองได้ของชุมชน กลุ่มสัจจะฯ เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน ได้เข้ามาสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ได้มาสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนหมู่บ้านพึ่งตนเองได้ในหลาย ๆ เรื่อง เช่น เรื่องทุนในการประกอบอาชีพ ทุนในการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันในรูปสวัสดิการ และในเรื่ององค์ความรู้ที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกประจำทุกเดือน และเมื่อประชาชนในหมู่บ้านทุกคน เห็นผลว่าการรวมกลุ่มกัน การสามัคคีกัน นั้นทำให้หมู่บ้านดีขึ้นอย่างเห็นเป็นตัวอย่างคือกลุ่มสัจจะฯ ที่เขามีอยู่ในหมู่บ้านแล้วนั้น เชื่อได้ว่าในอนาคตเมื่อมีปัญหาหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านของพวกเขา จะทำให้เขาตระหนักร่วมกันว่า ต้องร่วมกันคิด ต้องรวมกลุ่มกัน ร่วมกันหาทางออก และสามัคคีกันให้มาก เหมือนที่พวกเขาประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มกัน ดำเนินการกลุ่มสัจจะฯ มาแล้ว เพราะฉะนั้นเราสามารถจะอนุมานได้ว่า ในอนาคตกลุ่มสัจจะฯ จะเติบโตขึ้น พร้อมกับการกลับมาของศีลธรรมอันเข้มแข็ง จะทำให้ชุมชนที่มีกลุ่มสัจจะฯ พึ่งตนเองได้ ทั้งในเรื่องทุน และระบบคิด

อภิปรายผลการศึกษา

ในอดีตพระสงฆ์และวัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน เป็นศูนย์รวมเกี่ยวกับภูมิปัญญาในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การแพทย์แผนไทย เป็นที่เรียนหนังสือของเด็ก และเป็นที่พักบิณฑบาตหรือเรื่องต่าง ๆ ของประชาชน เป็นต้น ดังนั้นในอดีตประชาชนจึงมีชีวิตที่ใกล้ชิดกับวัด กับพระสงฆ์มากกว่าปัจจุบัน และในขณะที่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์นั้นก็จะได้มีโอกาสในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันบ่อย ซึ่งที่ผ่านมาในอดีตพระสงฆ์ก็จะใช้โอกาสนั้นในการสอดแทรกหลักธรรมะ และคุณธรรมในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนได้ง่ายและไม่ซับซ้อนมากนัก จึงทำให้คนโบราณในสมัยก่อนเป็นคนที่มีความรู้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต ปัญหาสังคมต่าง ๆ ก็มีน้อย แต่ในปัจจุบันบทบาทของวัดและของพระสงฆ์ได้ถูกความเจริญในด้านต่าง ๆ เบียดบังไปมากพอสมควร เช่น แต่ก่อนการเรียนหนังสือที่เด็กส่วนใหญ่จะเรียนกับพระสงฆ์ แต่เดี๋ยวนี้มีโรงเรียนวัดหรือโรงเรียนเอกชนที่เปิดให้บริการแก่เด็กนักเรียนอย่างทั่วถึง แต่ก่อนการประชุมพบปะหรือนัดหมายอะไร คนในหมู่บ้านก็จะบอกว่า นัดที่วัดง่ายดี สถานที่กว้างขวางดี แต่เดี๋ยวนี้มีศาลาประชาคมหมู่บ้าน มีศาลากลางหมู่บ้าน ประชาชนก็จะนัดเจอกันที่ศาลาดังกล่าวแทนที่วัด แต่ก่อนวัดเป็นที่พึ่งทางใจและทางกายในเรื่องความสงบร่มเย็น ประชาชนเหน็ดเหนื่อยหรือร้อนก็จะแวะเข้าไปขอพักใต้ร่มไม้ในวัด เพื่อคลายความร้อนทั้งร้อนกายและร้อนใจโดยการเข้าไปสนทนากับพระสงฆ์ แต่ปัจจุบันมีห้างร้านใหญ่โตเปิดแอร์ไว้บริการแก่ประชาชนทั้งวัน ถ้าร้อนกายก็หลบเข้าไปเดินห้าง ถ้าร้อนใจก็มีตู้เพลงคาราโอเกะ มีโรงหนังโรงภาพยนตร์ให้คลายเครียดและมีอุปกรณ์คลายเครียดต่าง ๆ อีกมากมาย นี่เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้บทบาทของวัดและของพระสงฆ์ลดน้อยถอยลงไป จึงทำให้โอกาสที่พระสงฆ์จะนำหลักธรรมะไปสอดแทรกในการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไปมีน้อยมาก และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ กระแสสังคมเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาสังคมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ นอกจากมีปัญหาคาใจทุกข์ทางใจ และยังมีปัญหาทางด้านการดำเนินชีวิต เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เกิดจากพลวัตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งบีบบังคับให้วิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนต้องดิ้นรน ขวนขวายทำงานเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว จนกระทั่งก่อให้เกิดแนวคิดวัตถุนิยมเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต

ด้วยพลวัตของสังคมดังที่ได้กล่าวมาจึงทำให้ประชาชนห่างไกลจากวัดมากขึ้น มวลชนหรือประชาชนมีเวลาเข้าวัดน้อยลง หรือถ้ามีเวลาเข้ามาในวัด ก็จะเข้ามาด้วยความเร่งรีบ เพราะต้องทำงานแข่งกับเวลา เพื่อหาปัจจัยสี่มาหล่อเลี้ยงชีวิต ดังนั้นโอกาสในการที่พระสงฆ์จะได้แนะนำหลักธรรมหรือสนทนาหรือเทศน์สอนญาติโยมแบบดั้งเดิมนั้นจึงมีน้อยมาก เมื่อประชาชนเห็นห่างจากหลักธรรมซึ่งเป็นธงหรือเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต กลับไปมองเห็นสิ่งอื่นมีความสำคัญมากกว่า จึงทำให้ประเทศ

วิธีการดำเนินการส่งเสริมศีลธรรมและคุณธรรม โดยการปรับประยุกต์หลักความเชื่อในทางศาสนาเข้ากับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่ได้เพียงแต่ก่อให้เกิดผลต่อชุมชนในด้านคุณธรรมศีลธรรมต่อประชาชน ตามเป้าหมายของศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มระดมเงินออมสร้างเป็นทุนชุมชน โดยมีพื้นฐานอันเกิดจากแนวความคิดเรื่อง บุญ (ความศรัทธา) ใจ (ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความจริงใจ) เงิน (เครื่องมือในการสร้างกลุ่ม) อันเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้ตามหลักศาสนา สังคม และเศรษฐกิจ เข้าด้วยกัน แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาแบบองค์รวม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองทั้งในด้านการสร้างทุนและการบริหารจัดการกองทุนของตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดเป็นกองทุนสวัสดิการเป็นที่พึ่งแก่ประชาชนยามเดือนร้อน ซึ่งเป็นการสร้างให้ชุมชนพึ่งตนเอง และทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองมีที่พึ่งและมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต

การเกิดขึ้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ในจังหวัดตราด เกิดจากการประมวลภาพประสบการณ์ที่ผ่านมาของพระอาจารย์สุบิน ที่ท่านได้พบในสังคมจากการเดินธุดงค์ จึงทำให้สามารถเข้าถึงปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน และปัญหาความแตกสามัคคีของคนในชุมชน ท่านจึงได้หยิบยกปัญหาขึ้นมาเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ชุมชนได้คิด จึงเป็นการกระตุ้นและพูดในสิ่งที่โดนใจชุมชน จึงสามารถดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และหนุนเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี และในกระบวนการที่ชุมชนรู้สึกว่าพระสงฆ์พูดได้โดนใจ และพระสงฆ์รู้ปัญหาจริงและแก้ปัญหาได้ตรงจุดนี้เอง พระสงฆ์ท่านจึงได้ประยุกต์หลักธรรมเข้ามาในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยที่ชุมชนไม่รู้สึกรู้ว่า ต้องปฏิบัติธรรมเลย จึงทำให้ชุมชนรู้สึกเพลิดเพลินไปกับการปฏิบัติธรรม ซึ่งท่านสามารถทำให้การปฏิบัติธรรมหรือการรับฟัง

จากข้อมูลที่ได้ศึกษามาสามารถที่จะอธิบายได้ว่า พระสงฆ์ท่านได้มีวิธีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยท่านได้นำเงินมาเป็นเครื่องมือในการรวมคน และนำผลประโยชน์ของกลุ่ม คือการกู้ยืม และสวัสดิการ มาเป็นเงื่อนไขในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคน ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนนี้ โดยยึดหลักธรรมเป็นบรรทัดฐาน เช่น ถ้าครอบครัวใดยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข จะได้รับสวัสดิการ หรือได้รับเงินกู้ที่น้อยกว่าครอบครัวอื่น เพราะครอบครัวนั้นไม่มีศีลธรรม และยังหมกมุ่นอยู่กับอบายมุขแสดงว่ามีเงินพอสมควร เหล่านี้เป็นกระบวนการ หรือเครื่องมือล่อให้สมาชิกได้ปฏิบัติตามหลักธรรม

การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้มีวิธีการในการกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อกัน โดยยกนิทานอุทาหรณ์เป็นเครื่องเปรียบเทียบประกอบกับหลักธรรมในเรื่องฆราวาสธรรม โดยการนำหลักจิตวิทยาชุมชน คือยกย่องและชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วม เน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของกลุ่มให้ชุมชนรู้จักรักและหวงแหนกลุ่ม ตลอดจนใช้ความดำรงอยู่และความล้มลงของกลุ่มเป็นเครื่องมือให้สมาชิกยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หรือในการดำเนินงานของกลุ่มอย่างเคร่งครัด เพราะเมื่อสมาชิกได้รับประโยชน์จากกลุ่มคือ การกู้เงิน หรือการสงเคราะห์ด้วยสวัสดิการ พระสงฆ์จะนำเงื่อนไขตรงนี้มาชักชวนให้สมาชิกยึดมั่นในการปฏิบัติตามหลักธรรม เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามหลักธรรมแล้ว จิตใจจึงได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมมากขึ้น

กระบวนการสอดแทรกหลักธรรม คุณธรรมในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมมากขึ้น ด้วยกระบวนการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นับว่าพระสงฆ์ได้มีการลุกขึ้นมาปรับเปลี่ยนระบบเผยแผ่ธรรมะให้มีความทันสมัยหรือเท่าทันโลกมากขึ้นด้วยกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างชุมชนคุณภาพให้เกิดขึ้นได้ คำว่า ชุมชนคุณภาพ คือ ชุมชนที่มีสมาชิกมีคุณธรรมปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มุ่งเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยชุมชนคุณภาพมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) บุคคลที่ซัดเกล้าแล้ว สมาชิกของกลุ่ม คือบุคคลที่ได้รับการซัดเกล้าแล้วระดับหนึ่ง โดยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอันเป็นทุกขร้อนใหญ่หลวงให้เขา ชักชวนเขาให้เข้ามารวมกลุ่มกัน และให้มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมเรียนรู้ จากสิ่งต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่ม โดย

2) ความเข้มแข็งของครอบครัว เมื่อครอบครัวได้หลุดพ้นจากปัญหาเฉพาะหน้าคือ ความเดือดร้อนเรื่องหนี้สิน และการที่สมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรมเพราะได้รับการขัดเกลาด้วยหลักเกณฑ์และกฎกติกาของกลุ่ม ตลอดจนในครอบครัวมีระบบการออม มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน และระบบที่ครอบครัวมีที่พึ่งคือระบบสวัสดิการกลุ่ม และคนในครอบครัวทุกคนสามารถสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มได้ทุกคน ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ และลูก หลาน สามารถคุยเรื่องกลุ่มได้จะรู้เรื่องเหมือนกันหมด เมื่อถึงวันทำการกลุ่มทุกคนในครอบครัวก็จะมีกิจกรรมร่วมกันคือการนำเงินไปส่งกลุ่ม หรือการช่วยเป็นผู้เตือนและบอกกันภายในครอบครัวถึงกำหนดวันส่งเงินออม ทั้งหมดนี้ทำให้คนในครอบครัวมีเรื่องคุยกัน และคุยกันรู้เรื่องด้วยจึงเป็นปัจจัยทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง

3) ความเข้มแข็งของชุมชน การใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อผลประโยชน์ร่วมของชุมชน ควบคู่ไปกับคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน การชักชวนและแนะนำให้ชุมชนเกิดสำนึกในการหาทางก้าวพ้นจากปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ร่วมกัน การชี้เหตุผลว่าถ้าต่างคนต่างอยู่ก็จะเป็นเหมือนอย่างที่เราเป็นมา แต่ถ้าเราวมกลุ่มกันเหมือนนายทุนทั้งหลายรวมตัวกัน เอาเงินมารวมกัน แล้วก็กดราคาสินค้าต่าง ๆ ต่อชุมชน เพราะฉะนั้นชุมชนต้องรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และการคิดกลวิธีให้ชุมชนมีกิจกรรมทำร่วมกันทุกเดือน ทำให้ชุมชนเชื่อมโยงกันอย่างเหนียวแน่น จึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สังคมไทยทุกวันนี้หลายฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า กำลังเข้าสู่วิกฤติด้านศีลธรรม เพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจในเรื่องความถูกต้องหรือไม่ได้น้อมนำหลักธรรมในทางศาสนา มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต ส่วนสาเหตุว่าทำไมประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยซึ่งเป็นชาวพุทธ ซึ่งมีหลักธรรมขั้นพื้นฐานคือศีล 5 เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนอยู่แล้ว ทำไมสังคมไทยจึงเข้าสู่คำว่า “วิกฤติด้านศีลธรรม”

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนมีพฤติกรรมดังกล่าวอย่างน้อยอยู่ 3 ประการ คือ

1) ด้วยสภาวะสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ เรื่อง ทั้งเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน คือการเกิดศาลาประชาคม ศาลาอเนกประสงค์ ศาลากลางบ้าน ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ทำให้ประชาชนเข้ามาใช้สอยประโยชน์ในวัดน้อยลง จึงทำให้ห่างไกลพระสงฆ์และห่างไกลธรรมะไปด้วย

2) การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นแต่ความมั่งคั่งในเรื่องปัจจัยสี่ เน้นการผลิตเพื่อส่งออก และรับกระแสโลกคือเรื่องการบริโภคนิยม ที่ทำให้ค่านิยมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ทำมาหากินพออยู่พอกิน ต้องเปลี่ยนมาทำเพื่อส่งออก เน้นความมั่งคั่งมั่งคั่งเหมือนกับที่รัฐบอก จึงทำให้ประชาชนต้องดิ้นรนขวนขวายทำงาน เพราะถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็เท่ากับตกกระแสไม่ทันครอบครัวอื่น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ ต้องเอาเวลาส่วนใหญ่ไปทำงาน เพื่อหาเงินมาซื้อสิ่งของให้ทัดเทียมกัน ทำให้สังคมต้องแข่งขันกันทำงาน เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน หรือเวลาที่จะเข้าวัดฟังธรรม หรือวันพระซึ่งเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนควรหยุดทำบุญกัน ก็ไม่สามารถหยุดได้ ทำให้วิถีชีวิตห่างไกลหลักธรรมคำสอนเพราะไม่มีเวลาจะเข้าไปเรียนรู้

3) การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งเมื่อก่อนมีการบรรจุวิชาศีลธรรม และหน้าที่พลเมืองเข้าไปในหลักสูตรและเป็นวิชาบังคับ ที่ทุกคนต้องเรียน จึงทำให้เด็กมีความใกล้ชิด และได้เรียนรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองและเรื่องศีลธรรม ตั้งแต่เด็ก และพ่อแม่ก็มีเวลาพาลูกเข้าวัดฟังธรรมมากกว่าปัจจุบัน แต่ปัจจุบันการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือหลักสูตรไม่มีวิชาศีลธรรมและหน้าที่พลเมือง มีแต่วิชาจริยธรรม และเป็นวิชาเลือก ประกอบกับพ่อแม่ในยุคปัจจุบันไม่มีเวลาพาลูกเข้าวัด จึงทำให้เด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันห่างไกลจากศีลธรรมมากขึ้น และ

4) การเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ยังไม่เท่าทันกับกระแสโลกในปัจจุบัน พระสงฆ์มีการทำงานเชิงรุกน้อย ไม่เข้าไปในหมู่บ้าน ยังใช้วิธีการเผยแพร่หลักธรรมผ่านการเข้าวัดอยู่ ซึ่งในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้สังคมไทยในปัจจุบันจึงอยู่ในคำกล่าวที่ว่า วิกฤติคุณธรรมจริยธรรม แต่ในภาวการณ์เช่นนี้ พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งได้พยายามทำงานเผยแผ่ธรรมะในเชิงรุก นำหลักธรรมที่เป็นนามธรรมมาประยุกต์ให้เห็นเป็นรูปธรรม เห็นของจริง ปฏิบัติตามได้ง่าย และอำนวยความสะดวกในปัจจุบันได้ เพื่อสู้กับกระแสโลกที่ถาโถมเข้ามาสู่สังคมไทย โดยที่ไม่มีอะไรเป็นขีดกั้นกำหนดได้ แม้กระทั่งกำแพงประเพณีและวัฒนธรรม ที่คนรุ่นก่อนได้พยายามรักษาเอาไว้ แต่ในปัจจุบันได้ถูกทำลายหรือถูกบิดเบือนไปเป็นจำนวนมาก โดยท่านได้นำสิ่งที่เป็นความต้องการของทุกคน นั่นคือ เงิน มาเป็นเครื่องมือในการรวมคน เพราะเมื่อมีผลประโยชน์ร่วมกันแล้วคนจึงมารวมกลุ่มกัน และท่านได้ช่วยโอกาสขณะที่ผู้คนมารวมกลุ่มกันนี้ ทำการสอดแทรกธรรมะเข้าไปในกระบวนการดำเนินงาน และอธิบายชี้แนะให้สมาชิกทุกคนได้เห็น และได้คิดว่านี่แหละคือผลของการที่เราได้ปฏิบัติตามหลักธรรมะ

การศึกษาและวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาคน ของกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ฯ จังหวัดตราด เพื่อศึกษาถึงหลักธรรมและวิธีการในการบูรณาการหลักธรรม เข้าไปในกระบวนการกลุ่มสังฆะฯ เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น ซึ่งหลักธรรมที่ท่านได้บูรณาการเข้ากับการดำเนินงานของกลุ่มสังฆะฯ นั้น ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

- 1) ก่อนการก่อตั้งกลุ่ม
- 2) ระหว่างการดำเนินงานของกลุ่ม
- 3) ภายหลังเมื่อตั้งกลุ่มแล้ว

และวิธีการในการบูรณาการหลักธรรม คุณธรรมและจริยธรรมในกระบวนการกลุ่มสังฆะฯ นั้น ได้มีกระบวนการบูรณาการจำนวน 13 วิธี คือ

- 1) การปลูกให้ตื่น
- 2) การเจาะกลุ่มเป้าหมาย
- 3) การสร้างความคุ้นเคย
- 4) กระบวนการมีส่วนร่วม
- 5) การทำให้เห็นและนำไปทำทันที
- 6) การยกนิทานและดูท่าหรือประกอบ

- 7) พระไม่รับอะไร ให้อย่างเดียว
- 8) การให้ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพของตนเอง
- 9) กระบวนการกลุ่ม
- 10) หลักเกณฑ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต
- 11) การอบรมเสริมจิตวิญญาณชุมชน
- 12) เงื่อนไขในการปล่อยเงินกู้และการจ่ายสวัสดิการ
- 13) กระชุมใหญ่ประจำปีปีนผล

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ในอำเภอเมือง จังหวัดตราด จำนวน 10 กลุ่ม จากจำนวนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ทั้งหมดในจังหวัดตราด จำนวน 160 กลุ่ม

การวิจัยครั้งนี้ ได้นำแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาคุณให้มีคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น นำมาเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเข้าไปร่วมกิจกรรมกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การสังเกต พูดคุย อย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถาม ประกอบการสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์พระสงฆ์ซึ่งเป็นแกนนำในการตั้งกลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลที่สัมพันธ์กับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาความตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

จากผลการวิจัย ได้สรุปผลการวิจัยออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นและลักษณะทั่วไปของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- ส่วนที่ 2 หลักธรรม คุณธรรม และจริยธรรมที่พระสงฆ์นำมาบูรณาการในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- ส่วนที่ 3 กระบวนการ เทคนิค วิธีการ ในการบูรณาการ หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม
- ส่วนที่ 4 สถานะการที่เกิดขึ้นแก่หมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นและลักษณะทั่วไปของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในจังหวัดตราด เกิดขึ้นมาจากการที่พระอาจารย์สุบิน เดินธุดงค์ไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้พบเห็นสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ว่าในหมู่บ้านต่าง ๆ นั้นผู้คนมีความแตกร้าง ต่างคนต่างอยู่ ไม่สามัคคีกัน และถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นหนี้สิน ซึ่งเป็นวังวนอยู่อย่างนี้ ที่ผ่านมาพระสงฆ์ก็ได้มีการเทศน์ให้ญาติโยมฟังอยู่เป็นประจำ แต่ญาติโยมก็ไม่สามารที่จะนำเอาไปปฏิบัติตาม

ลักษณะและโครงสร้างของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

1) จังหวัดตราด มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งหมด 160 กลุ่ม สมาชิกทั้งหมด 50,119 คน ในการบริหารเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภายในจังหวัดนั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับหมู่บ้าน หรือระดับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ระดับตำบล หรือ ในเครือข่ายระดับตำบล

ระดับจังหวัด หรือ ในเครือข่ายระดับจังหวัด

2) ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการประยุกต์ระบบการทำงานจากรูปแบบต่าง ๆ เช่น ระบบการเงิน การรับฝากเงิน และการกู้ จากระบบธนาคารและสหกรณ์ และระบบการจ่ายสวัสดิการ จากระบบประกันสังคม เป็นต้น แต่เน้นที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสมาชิกทุกคนดูออกมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารหรือคณะกรรมการกลุ่มสัจจะ มีการเลือกตั้งขึ้นมาจากสมาชิกกลุ่ม มีวาระการดำรงตำแหน่ง 1 ปี

3) โครงสร้างคณะกรรมการ เป็นโครงสร้างที่ไม่ยุ่งยากและไม่ซับซ้อนมากนัก เน้นการเข้าใจง่าย และพยายามให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกกลุ่ม โดยคณะกรรมการแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายเงินออม ฝ่ายเงินกู้ ฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายสวัสดิการ โดยจะมีประธานกลุ่ม ซึ่งได้มาจากการเลือกตั้งขึ้นมาของสมาชิกกลุ่ม

ส่วนที่ 2 หลักธรรม คุณธรรม และจริยธรรมที่พระสงฆ์นำมาบูรณาการในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

สำหรับหลักธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์และบูรณาการเข้ากับกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะ ฯ นั้น แบ่งได้ออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลา คือ ช่วงก่อนการก่อตั้งกลุ่ม ช่วงระหว่างการจัดตั้ง และช่วงหลังจากก่อตั้งแล้ว สำหรับหลักธรรมแต่ละช่วงเวลานั้น ยังมีความจำเป็นและสำคัญมากที่คณะผู้บริหารกลุ่มและสมาชิกกลุ่มต้องนำหลักธรรมทั้ง 3 ช่วงนั้นมาเป็นข้อยึดเหนี่ยวปฏิบัติอย่างจริงจังตลอดเวลา ซึ่งหมายความว่า หลักธรรมที่พระสงฆ์ใช้ในชว่ก่อนการจัดตั้งกลุ่มนั้น ก็มีความสำคัญที่จะต้องนำมาใช้ในระหว่างการจัดตั้งกลุ่มด้วย และหลักธรรมก่อนและระหว่างการจัดตั้ง ก็มีความสำคัญและจำเป็นต้องนำมาปฏิบัติผสมผสานเข้ากับหลักธรรมหลังการจัดตั้งด้วย สรุปคือ หลักธรรมทั้ง 3 ช่วงระยะเวลานั้น ไม่ใช่ใช้ในแต่ละช่วงเท่านั้น แต่ต้องใช้แบบผสมผสานกันไปทั้งกระบวนการ หรือทำให้เป็นวิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่มสัจจะนั่นเอง

หลักธรรมที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้ก่อนการจัดตั้งกลุ่ม คือ

1) อริยสัจ 4 หรือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ

- 1) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ หรือ ความลำบากของชุมชน ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน
- 2) สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ หรือ สาเหตุที่ทำให้เกิดความลำบากหรือปัญหาชุมชน
- 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หรือการแก้ปัญหาความลำบากของชุมชน
- 4) มรรค คือ หนทางดับทุกข์ หรือวิธีการที่จะทำให้การแก้ปัญหาชุมชนประสบความสำเร็จ

2) สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความคิดเห็นร่วมกันจนตกผลึกทางความคิด ซึ่งจะก่อให้เกิดกำลังในการผลักดันการพัฒนาชุมชนมาก

3) ปฏิจจสมุปบาท หรืออิทัปปัจจยตา หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เป็นเหตุ เป็นผลของกันและกัน สิ่งนี้เป็นปัจจัยให้เกิดสิ่งนั้น สิ่งทั้งหลายในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดดเดี่ยว โดยตัวของมันเองได้ ดังเช่นปัญหาเรื่องหนี้สินของประชาชนก็ต้องมีสาเหตุที่ต้องไปก่อให้เกิดหนี้ เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมนี้จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มสัจจะมองเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาต่าง ๆ และช่วยให้มีการวิเคราะห์ และสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดได้ นั่นคือต้องแก้ที่ตนเองก่อน หรือแก้ด้วยการพึ่งตนเองก่อนไม่ไปก่อปัญหาใหม่

4) ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพียง ความร่วมมือช่วยกันของประชาชนในหมู่บ้านหรือของสมาชิกกลุ่ม ถือว่าเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญมากในช่วงก่อนการจัดตั้งกลุ่ม และหลังจากมีกลุ่มแล้ว

หลักธรรมที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้ในระหว่างการจัดตั้งกลุ่ม คือ

5) พรวาสธรรม 4 คือ หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของประชาชนด้วยความสงบสุข 4 ประการ

- 1) สัจจะ ความจริงใจต่อกัน ความซื่อสัตย์ต่อกัน ความเชื่อมั่นกัน
- 2) ทมะ การรู้จักข่มจิตข่มใจของตนเอง ไม่แสดงอาการปฏิกิริยาที่ไม่สมควรออกมา หรือไม่แสดงอารมณ์ออกมา
- 3) ขันติ ความอดทน ต่อความทุกข์ ทั้งทางกาย วาจา และใจ หรือความอดทนต่อความยากลำบากในการทำงาน และอดทนต่อคำพูดที่ไม่พึงประสงค์
- 4) จาคะ การให้ การเสียสละ และการแบ่งปัน การสงเคราะห์กัน ซึ่งกลุ่มสัจจะมีเป้าหมายในเรื่องบุญ คือการช่วยเหลือ ช่วยสงเคราะห์คนที่เดือดร้อนภายในหมู่บ้าน และการรู้จักให้ภัยแก่กัน เพราะการทำงานร่วมกัน ทำกลุ่มร่วมกัน ย่อมมีความกระทบกระทั่งกัน บ้างสมาชิกทุกคนต้องมีจาคะคือการรู้จักให้ภัยกัน

6) พรหมวิหาร 4 คือธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติหรือควรปฏิบัติของผู้ใหญ่ 4 ประการ

- 1) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้คนอื่นเป็นสุข
- 2) กรุณา คือ ความสงสารปรารถนาให้คนที่มีความทุกข์ให้พ้นจากความทุกข์
- 3) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่มีความอิจฉาริษยา
- 4) อุเบกขา คือ ความวางเฉย คือไม่ไปใส่ใจกับคำพูดหรือเรื่องเล็กๆน้อยๆที่ไม่มีความสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่ม

7) ติฐฐัมมิกัตถประโยชน์ คือ หลักธรรมที่เมื่อคนปฏิบัติตามแล้วจะอำนวยประโยชน์ให้ในปัจจุบันนี้ 4 ประการ

- 1) อุฏฐานสัมปทา คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการงาน ขวนขวายในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ด้วยความสุจริต
- 2) อารักขสัมปทา คือ รู้จักรักษาทรัพย์หรือชื่อเสียงที่หามาได้หรือสร้างขึ้นมาได้ คือรักษาทรัพย์ให้คงอยู่หรือใช้ทรัพย์ให้เป็น
- 3) กัลยาณมิตรตา คือ การคบเพื่อนดี คบคนดีเป็นมิตร ไม่คบเพื่อนที่ไม่ดีที่ชักชวนไปในทางที่เสีย เพราะถ้าคบเพื่อนดี ก็จะไปพบแต่ในสิ่งที่ดี ถ้าคบเพื่อนไม่ดีก็จะพาไปในสิ่งที่ไม่ดี
- 4) สมชีวิตตา คือ การเลี้ยงชีวิตหรือการเป็นอยู่พอดี พอเพียง และให้สมกับรายได้ รู้จักกำหนดหรือวางแผนการใช้จ่ายเงินได้

8) โภควิภาค คือ หลักในการแบ่งทรัพย์ 4 ส่วน เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว ควรแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ

- 1 ส่วน นำมาใช้จ่ายเลี้ยงตนเอง เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงดู และนำไปสร้างสาธารณะประโยชน์

2 ส่วน นำมาใช้ในการลงทุนประกอบกิจการงาน เพื่อให้ได้ทรัพย์สินใหม่มา

อีก 1 ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

9) **อิทธิบาท** คือ คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมให้คนประสบความสำเร็จ 4 ประการ

- 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ ชอบใจ มุ่งมั่น ในการทำงานที่จะทำ หรือในกิจกรรมใดที่ตนกำลังทำอยู่
- 2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อ ต่อปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามาขัดขวางการดำเนินงานของตน
- 3) จิตตะ คือ การเอาจิตใจไปจดจ่ออยู่กับกิจกรรมที่ทำ
- 4) วิมังสา คือ การใคร่ครวญหรือทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา ว่ามีความบกพร่องในเรื่องใดบ้าง จะได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือเรื่องใดที่ทำได้แล้ว จะได้เป็นการให้กำลังใจตนเองและกำลังใจกลุ่ม

10) **สังคหวัตถุ 4** คือ ธรรมะอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน 4 ประการ

- 1) ทาน การให้ การแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน คนมีช่วยคนจน
- 2) ปิยวาจา การเจรจาหรือการพูดคุยกันด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน
- 3) อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 4) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือยศหรือหลงตัวเอง หรือไม่หลงไปกับตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย

หลักธรรมที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้หลังการก่อตั้งกลุ่ม คือ

11) **อปรีหานิยธรรม 7** คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแต่เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว

- 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
- 2) พร้อมเพียงกันประชุมและพร้อมเพียงกันเลิกประชุม
- 3) ไม่บัญญัติและตั้งข้อบัญญัติใหม่โดยที่ชุมชนหรือสมาชิกไม่เห็นด้วย
- 4) ไม่เลิกล้มกฎกติกาที่สมาชิกร่วมกันกำหนดหรือตั้งไว้แล้ว
- 5) เคารพผู้มีอายุมากกว่า คือ ให้เกียรติผู้ใหญ่ เชื้อฟังผู้ใหญ่
- 6) ไม่ลุแก่อำนาจความอยากที่เกิดขึ้น คือ ไม่หลงในตำแหน่งหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย
- 7) พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ไม่ฟุ้งเฟ้อ และยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่ที่จะเข้ามาในกลุ่ม

ส่วนที่ 3 กระบวนการ เทคนิค วิธีการ ในการบูรณาการ หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม

การดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ถ้าไม่มีการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์หรือมาบูรณาการเข้าไปกับกระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มแล้ว ก็จะไม่ต่างไปจากกลุ่มออกทรัพย์ทั่วไปที่มีหลายหน่วยงานตั้งขึ้น เพราะกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะฯ ไม่ได้มุ่งเน้นหรือไม่ได้กำหนดเป้าหมายไว้ที่ต้องมีเงินมาก แต่เป้าหมายของกลุ่มสัจจะฯ คือการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม โดยการนำเงินมาเป็นเครื่องมือ ดังนั้นรูปแบบแนววิธีการในการบูรณาการหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะฯ มีดังนี้คือ

1) การปลุกให้ตื่น เป็นการกระตุ้นหรือชวนให้ญาติโยมได้ถูกคิด โดยนำปัญหาที่ญาติโยมประสบอยู่มาเป็นตัวตั้งแล้วก็เปิดเวทีระดมสมองพูดคุยแบบเป็นกันเอง และร่วมกันหาทางออกด้วยวิธีการต่าง พระสงฆ์จะให้ความสำคัญกับทุกความคิดที่โยมคิดมา และจะคอยกระตุ้นในเรื่องต้องพึ่งตนเองก่อนนะ และต้องแก้ที่ต้นตอของปัญหานั้นจริง ๆ

2) การเจาะกลุ่มเป้าหมาย คือ การดำเนินการกลุ่มสัจจะฯ นั้นในช่วงแรกเน้นให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นัดรวมคนให้แล้วพระก็เข้าไปเผยแผ่หลักการของกลุ่มสัจจะฯ และนำธรรมะเข้าไปสอดแทรกด้วย แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่หลังจากมีการเจาะกลุ่มเป้าหมายไปที่คนที่มาทำบุญที่วัดในวัดพระแล้ว การเผยแผ่แนวทางกลุ่มสัจจะฯ และการบูรณาการหรือการสอดแทรกธรรมเข้าไปก็ดำเนินการไปได้ด้วยดี

3) การสร้างความคุ้นเคย พระสงฆ์กับญาติโยมที่เข้าวัดทำบุญในวันพระจะมีความเคารพและคุ้นเคยกับพระสงฆ์เป็นอย่างดี เมื่อญาติโยมมีความคุ้นเคยแล้ว จึงเกิดความไว้วางใจ เมื่อไว้วางใจแล้วจึงยอมพูดคุยทุกเรื่องและนำปัญหาที่แท้จริงมาคุยกันอย่างเปิดเผย ก็ทำให้พระสงฆ์ได้ใจญาติโยมมา แล้วจึงสามารถโน้มน้าวหรือชักชวน หรืออธิบายหลักธรรมประกอบการดำเนินการเรื่องกลุ่มสัจจะฯ ได้เป็นอย่างดี

4) กระบวนการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมจะมีมากได้นั้น ต้องเกิดจากการให้เกียรติกับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ เพราะเมื่อมีการให้เกียรติผู้เข้าร่วมแล้ว ผู้เข้าร่วมจะรู้สึกว่ามีคุณค่า และจะให้ความร่วมมือในหลาย ๆ เรื่องตามมา การบูรณาการหลักธรรมเข้าไปในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ พระสงฆ์จะให้เกียรติญาติโยมที่เข้าร่วมระดมสมอง โดยการรับฟังและร่วมแลกเปลี่ยนกับทุกประเด็นคำถามที่ญาติโยมเสนอขึ้นมา และพยายามไม่บอกว่าไม่ใช่ หรือฆ่าความคิดของญาติโยม เมื่อมีการให้เกียรติผู้เข้าร่วมสนทนาอย่างนี้ จิตใจของผู้สนทนาด้วยจะเปิดยอมรับ จึงทำให้พระสงฆ์สามารถนำธรรมเข้าสู่จิตใจญาติโยมได้ พร้อมกับการดำเนินงานเรื่องกลุ่มสัจจะฯ ด้วย

5) การทำให้เห็นและนำไปทำทันที เป็นจิตวิทยาของชุมชนอย่างดียิ่งเยี่ยม คือเมื่อพูดคุยระดมสมองกันตลกผลึกทางความคิดแล้ว ก็เริ่มให้ดำเนินการในทันที คือเริ่มระดมเงินออม และมีการปล่อยให้กั้

6) การยกนิทานและอุทาหรณ์ประกอบ การอธิบายหลักธรรมให้เป็นที่น่าสนใจ และให้สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม และเป็นที่ชอบใจของญาติโยมนั้น ต้องมีนิทานชาดกหรือมีอุทาหรณ์ประกอบ เพื่อให้ญาติโยมได้มองเห็นภาพ จะทำให้เรื่องธรรมะซึ่งเป็นเรื่องยากกลายเป็นเรื่องง่าย และเป็นที่จดจำนำไปปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมได้ชัดเจนยิ่ง การสอดแทรกหลักธรรมในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ พระสงฆ์ก็นำนิทานชาดกมาประกอบการอธิบายถึงหลักการหรือความจำเป็นที่ต้องมีความสามัคคีกัน หรือเมื่อมีความสามัคคีกันแล้วจะส่งผลดีอย่างไร พระสงฆ์ก็นำนิทานชาดกมาเล่าประกอบ ทำให้สื่อภาพที่ชัดเจนทำให้ญาติโยมได้มองเห็นเป็นรูปธรรมได้

7) พระสงฆ์ไม่รับอะไร ให้อย่างเดียว เป็นจิตวิทยาชุมชนอย่างหนึ่ง ที่ผู้นำแสดงออกถึงความเสียสละเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระจะอยู่พูดคุยกับญาติโยมตั้งแต่เริ่มกระบวนการสนทนาจนสามารถตั้งกลุ่ม มีการออมและมีการปล่อยกู้กัน จะต้องอยู่ทั้งวันพระสงฆ์ก็จะอยู่ด้วย เป็นการแสดงถึงความมุ่งมั่นร่วมกับญาติโยม และเมื่อตั้งกลุ่มและดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ญาติโยมจะมีความยอมรับหรือศรัทธาพระสงฆ์มาก เพราะเห็นถึงความเสียสละ เมื่อญาติโยมศรัทธาหรือถึงพระซื่อใจด้วยความเสียสละอย่างนี้แล้ว พระสงฆ์ก็สามารถอธิบายหลักธรรมต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น เพราะเป็นที่ยอมรับของญาติโยมแล้ว คือยอมเสียก่อนเพื่อที่จะได้ในภายหลัง

8) ให้ญาติโยมได้แสดงศักยภาพของตนเอง เป็นการแสดงถึงการยอมรับว่าญาติโยมมีความสามารถ คือเมื่อญาติโยมยอมรับพระสงฆ์และศรัทธาในตัวพระสงฆ์แล้ว พระสงฆ์ก็แสดงออกถึงการยอมรับความสามารถของญาติโยมด้วย โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการเลือกคณะกรรมการเพื่อมาบริหารการเงินของกลุ่ม และได้ทำการสอนเรื่องการทำบัญชีแก่คณะกรรมการที่ได้รับเลือกจนเข้ามาและทำได้ แล้วก็ทดลองให้ทำในทันที และสุดท้ายได้กล่าว มอบหมายให้ญาติโยมในหมู่บ้านช่วยกันดูแลบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเป็นสมบัติของสมาชิกทุกคน เมื่อญาติโยมทุกคนเกิดความเชื่อมั่นในพระสงฆ์และเชื่อมั่นในตนเองว่าทำได้แล้ว ก็จะมีการยอมรับพระสงฆ์มากขึ้น เมื่อยอมรับพระสงฆ์มากขึ้นก็จะเปิดใจรับเรื่องการสอดแทรกหลักธรรมของพระสงฆ์และนำไปปฏิบัติอย่างเต็มใจ

9) กระบวนการกลุ่ม โดยการใช้นาเวร่วมคือคนที่เข้าวัดทำบุญประจำทุกวันพระอยู่แล้ว เป็นผู้ไปชักชวนลูกหลานมาร่วมรับฟังด้วย และให้ความอิสระแก่ทุกคนที่อยู่ในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ เบื้องต้นได้มีการถกเถียงและแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มอย่างเข้มข้น ในระหว่างที่ทุกคนแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่นั้น พระสงฆ์ก็นำหลักธรรมมาสอดแทรกเป็นระยะๆ จึงเป็นเทคนิคในการสอดแทรกหลักธรรมด้วยกระบวนการตอบโต้ โดยมีกลุ่มเป็นเครื่องมือในการรวมคน

10) หลักเกณฑ์ของกลุ่มสี่จะสะสมทรัพย์ กลุ่มสี่จะสะสมทรัพย์ จะมีหลักเกณฑ์หรือกฎกติการ่วมกันอยู่ 15 ข้อ (ซึ่งตั้งเริ่มต้นเป็นตุ๊กตาไว้ก่อน) แต่บางกลุ่มอาจจะตั้งมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ ขึ้นอยู่กับมติของกลุ่ม ในหลักเกณฑ์แต่ละข้อนั้นจะแฝงไปด้วยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว เช่น ข้อที่ว่า สมาชิกต้องส่งเงินสะสมจำนวนเท่ากันทุกเดือนในวันทำการกลุ่ม ก็มีการธรรมะคือสี่จะความซื่อสัตย์ และการรักษาศีลข้อ 4 คือ ไม่กล่าวเท็จต่อกัน เป็นต้น และสมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มอย่างเคร่งครัด ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็มีบทลงโทษด้วย เช่น ถ้าสมาชิกขาดส่งเงินสะสมประจำเดือนต้องส่งย้อนหลังให้ครบ และต้องเสียค่าปรับที่ขาดสี่จะ (คือทำผิดหลักธรรมข้อสี่จะ) เพื่อนำมาเป็นกองทุนสวัสดิการของกลุ่ม เป็นต้น นี่คือนโยบายการนำหลักธรรมไปไว้ในกฎกติกาของกลุ่ม เพื่อเป็นเงื่อนไขบังคับให้สมาชิกได้ปฏิบัติธรรมไปด้วย

11) การอบรมเสริมจิตวิญญาณชุมชน เป็นการจัดอบรมโดยพระอาจารย์สุบินและคณะทำงานของศูนย์การเรียนรู้กลุ่มสี่จะสะสมทรัพย์ฯ ทางคณะทำงานจะมีการวางแผนกำหนดวัน เวลา แล้วจะมีการเชิญคณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่มมาเข้ารับการอบรมที่ศูนย์ฯ ปีละ 1 ครั้ง กระบวนการในการอบรม เบื้องต้น จะเป็นการทบทวนอุดมการณ์และเป้าหมายของกลุ่มสี่จะที่แท้จริง และให้คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกสะท้อนปัญหาในการดำเนินการมา 1 ปี แล้วให้หาทางออกร่วมกัน ต่อจากนั้นให้ร่วมกันมองภาพของกลุ่มในอนาคตว่าอยากให้มีความเป็นอย่างไร และมีการนำเกมส์ที่เป็นสื่อหรือต้องใช้ความสามัคคีและความเสียสละในการเล่น มาประกอบให้สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มได้ร่วมกันเล่น แล้วพระสงฆ์และคณะทำการอบรมจะสรุปเป้าหมายของเกมส์ให้ฟัง และสุดท้ายได้มีการจุดเทียนอุดมการณ์ร่วมกัน คือ นำเทียนให้สมาชิกทุกคน จุดแล้วถือไว้ และพระสงฆ์จะบรรยายการทำงานพัฒนาเพื่อสังคม ต้องมีความเสียสละและสอดแทรกธรรม อุดมการณ์เป้าหมายของกลุ่มสี่จะ เพื่อขัดเกลาและกล่อมเกลาจิตใจของทั้งกรรมการ และสมาชิก ให้มีคุณธรรมและต่อย้าอุดมการณ์ของกลุ่มสี่จะเข้าไปด้วย

12) เงื่อนไขในการปล่อยเงินกู้และการจ่ายเงินสวัสดิการ การดำเนินงานกลุ่มสี่จะสะสมทรัพย์ นั้นจะมีหลักเกณฑ์ในการปล่อยเงินกู้แก่สมาชิก เป็นเครื่องมือเกมบังคับสมาชิกกลุ่ม ให้ประพฤติตนอยู่

13) การประชุมใหญ่ปีนผล วันประชุมปีนผลพระสงฆ์จะถือโอกาสที่สมาชิกมาประชุมพร้อมกัน ทบทวนความหลังตั้งแต่ยังไม่มียุทธศาสตร์จะในหมู่บ้าน ว่าวิถีชีวิตของคนบ้านเราเป็นอย่างไร และเดี๋ยวนี้ วิถีชีวิตเป็นอย่างไร เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือว่าแย่ลง ทุกคนก็จะตอบว่าดีขึ้น พระก็จะถามตอบ ว่า ดีขึ้นเพราะอะไร และก็จะบรรยายว่านี่แหละเป็นเพราะพวกเราทุกคนมีธรรมะและปฏิบัติตามธรรมะ จึงทำให้วิถีชีวิตของเราดีขึ้น และก็จะบรรยายธรรมะเรื่องการอยู่ร่วมกัน และความซื่อสัตย์ต่อกันเป็นต้น ซึ่งจะทำให้สมาชิกกลุ่มยอมรับมากขึ้น และเห็นผลของการปฏิบัติตามหลักธรรมได้เป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น

ส่วนที่ 4 สภาวะการที่เกิดขึ้นแก่หมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์

1) กองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน การเกิดขึ้นของกลุ่มจะสะสมทรัพย์นำมาซึ่งกองทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน ซึ่งมาจากความเสียสละของสมาชิกในหมู่บ้านทุกคน นำเงินมารวมกันเป็นกองทุน แล้วให้คนที่มีความเดือดร้อนมากที่สุดในแต่ละเดือนนำไปบรรเทาความเดือดร้อน ซึ่งไม่ต้องไปพึ่งนายทุนภายนอกชุมชน เหมือนแต่ก่อนที่ผ่านมา

2) กองทุนสวัสดิการชุมชน คือหลักประกันความมั่นคงและมั่นใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งเกิดขึ้นมาจากเมื่อมีกลุ่มจะแล้ว มีกระบวนการให้กู้ยืม มีการจ่ายเงินค่าบำรุงแก่กลุ่ม เมื่อสิ้นปีกลุ่มนำเงินค่าบำรุงทั้งหมดที่เก็บได้มาแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งจ่ายปันผลคืนแก่สมาชิกตามจำนวนหุ้น และอีก 1 ส่วนตั้งไว้เป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งส่งผลให้สมาชิกกลุ่มทุกคนมีที่พึ่งเมื่อเจ็บป่วย

3) เงินสะสมในครัวเรือน เมื่อมีกลุ่มจะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ทุกคนเป็นสมาชิกได้หมดตั้งแต่

เด็กแรกเกิดจนไม่จำกัดอายุ เมื่อทุกคนในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะแล้ว ก็ต้องมีการส่งเงินสะสมประจำทุกเดือน เมื่อมีการส่งเงินสะสมประจำทุกเดือน จึงทำให้แต่ละครอบครัวมีเงินสะสมที่เป็นของครอบครัวตนเอง สร้างความมั่นคงและมั่นใจให้ทุกคนในครอบครัวมากขึ้น

4) ร้านค้าไม่มีร้าน เมื่อประชาชนจำนวนมากมารวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมกลุ่มสัจจะแล้ว ปกติทุกคน ทุกครอบครัวมีความจำเป็นต้องกินต้องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือนเป็นประจำอยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมามีคนต่างซื้อ จึงทำให้ต้องซื้อในราคาที่แพง แต่เมื่อมีกลุ่มเกิดขึ้น ทุกคนจึงคิดรวมกลุ่มกันไปซื้อของกินของใช้ในครัวเรือนที่ละมาก ๆ เพื่อต่อรองราคากับพ่อค้าได้ราคาถูกลง และนัดมารับของกันในวันทำการกลุ่มสัจจะ ฯ จำทำให้กลุ่มมีร้านค้าขายของโดยไม่ต้องมีร้านค้าที่สร้างเป็นอาคารถาวร แคมีโต๊ะมาตั้งวางของก็เพียงพอแล้ว

5) ประชาชนได้รับการพัฒนาศักยภาพ การพัฒนาศักยภาพแยกได้ 3 ส่วนคือ

5.1 คณะกรรมการผู้บริหารกลุ่ม ได้รับการพัฒนาให้รู้จักการบริหารจัดการกลุ่มและจัดการการเงินเป็นจำนวนมากของกลุ่มสัจจะฯ ซึ่งมีความรู้เพียงแค่นั้น ป.4-ป.6 ก็สามารถบริหารการเงินเป็นล้านบาทได้ โดยการเรียนรู้ระบบบัญชี ที่เป็นแบบชาวบ้าน ง่ายๆ ไปรษณีย์ ตรวจสอบได้

5.2 ระบบการออมในครัวเรือน กลุ่มสัจจะฯ มาสร้างนิสัยการออมให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกในครัวเรือนหรือในชุมชนมาก เพราะมีกำหนดที่จะต้องส่งเงินสะสมหรือเงินออมเป็นประจำทุกเดือน ถ้าไม่ส่งต้องเสียค่าปรับ จึงทำให้ทุกคนทุกครัวเรือนต้องมีการออมทุกเดือน

5.3) การวางแผนการใช้เงิน สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ ได้รับการพัฒนาเรื่องแนวคิดทำให้มีการวางแผนการใช้เงินให้ดี โดยต้องนึกหรือคิดไว้เสมอว่า 1 เดือนต้องมีการส่งเงินสะสมต่อกลุ่ม 1 ครั้ง เพราะฉะนั้นจะใช้จ่ายเงินซื้อของอะไรต้องระมัดระวังและรู้จักวางแผนการเงินไว้เพื่อมาส่งเงินสะสมด้วย

5.4) ระบบคิด สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ ถูกปลูกฝังให้รู้จักการพึ่งตนเอง ดำเนินชีวิตแต่พอดี ไม่ให้หลงไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ และไม่หลงไปกับกระแสบริโภคนิยม ให้ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ให้รู้จักแบ่งปันความสุขแก่กันและกัน ดังนั้นระบบคิดของสมาชิกจึงได้รับการพัฒนาไม่ให้หลงไปกับกระแสสังคมต่าง ๆ โดยพระสงฆ์และคณะทำงานของศูนย์จะคอยชวนให้สมาชิกกลุ่มได้คิดเป็นระบบ และเห็นถึงความเชื่อมโยงว่า ถ้าเราหลงไปกับกระแสบริโภคนิยมหรือทุนนิยมแล้วอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง เพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดของสมาชิกไว้

6) สุขภาวะชุมชน กระบวนการกลุ่มสัจจะฯ ตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการก่อตั้งกลุ่ม และเมื่อกลุ่มเปิดดำเนินการมา ทุกกระบวนการมีการสอดแทรกหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาให้สมาชิกได้นำไปประพฤติและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยพระสงฆ์และโดยคณะทำงานของศูนย์ด้วยกระบวนการและ

7) ความสามัคคี เมื่อคนในหมู่บ้านมีกิจกรรมร่วมกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน และได้มีการมาพบปะเจอเจอพูดคุยกันทุกเดือนในวันที่ต้องมาส่งเงินสะสมประจำเดือนของกลุ่มสัจจะฯ จึงทำให้ทุกคนได้รู้จักคุ้นเคยกันมากขึ้น รักกันมากขึ้น เพราะเงินที่ตนเองเคยได้เก็บไปเพื่อบรรเทาความเดือนร้อนนั้นเป็นเงินของทุกคนในหมู่บ้าน จึงทำให้ทุกคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ความสามัคคีจึงเกิดขึ้นแก่หมู่บ้านที่มีกลุ่มสัจจะฯ ส่งผลให้การพัฒนาในด้านต่างๆ ดำเนินไปได้ด้วยดี

8) การพึ่งตนเองได้ของชุมชน กลุ่มสัจจะฯ เข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน ได้เข้ามาสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ได้มาสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนหมู่บ้านพึ่งตนเองได้ในหลาย ๆ เรื่อง เช่น เรื่องทุนในการประกอบอาชีพ ทุนในการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันในรูปสวัสดิการ และในเรื่ององค์ความรู้ที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกประจำทุกเดือน และเมื่อประชาชนในหมู่บ้านทุกคน เห็นผลว่าการรวมกลุ่มกัน การสามัคคีกัน นั้นทำให้หมู่บ้านดีขึ้นอย่างที่เห็นเป็นตัวอย่างคือกลุ่มสัจจะฯ ที่เขามีอยู่ในหมู่บ้านแล้วนั้น เชื่อได้ว่าในอนาคตเมื่อมีปัญหาหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านของพวกเขา จะทำให้เขาตระหนักร่วมกันว่า ต้องร่วมกันคิด ต้องรวมกลุ่มกัน ร่วมกันหาทางออก และสามัคคีกันให้มาก เหมือนที่พวกเขาประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มกัน ดำเนินการกลุ่มสัจจะฯ มาแล้ว เพราะฉะนั้นเราสามารถจะอนุมานได้ว่า ในอนาคตกลุ่มสัจจะฯ จะเติบโตขึ้น พร้อมกับการกลับมาของศีลธรรมอันเข้มแข็ง จะทำให้ชุมชนที่มีกลุ่มสัจจะฯ พึ่งตนเองได้ ทั้งในเรื่องทุน และระบบคิด

ข้อค้นพบ

1) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เป็นเครื่องมือในการรวมคนให้เข้ามาช่วยกันคิด และร่วมกันแก้ปัญหา โดยมีเงินเป็นเครื่องมือ มีการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม พึ่งตนเองได้ และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นเป้าหมายที่ได้ผลมาก

2) สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ มีกระบวนการพัฒนาการทางความคิดให้มีความรู้เท่าทันกับกระแสบริโภคนิยม ด้วยวิธีการคือการประชุมพูดคุยกันทุกเดือน และในการประชุมใหญ่สามัญ

3) การดำเนินงานกลุ่มสัจจะฯ ภายในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดพลังในการต่อรองกับภายนอกได้ ซึ่งที่เห็นได้ชัด คือการดำเนินการ ร้านค้าไม่มีร้าน (การรวมกันซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น) ทำให้ชุมชนได้ซื้อสินค้าในราคาถูกลงกว่าท้องตลาด

4) การมีกลุ่มสัจจะฯ ในหมู่บ้าน ทำให้ชีวิตของชาวบ้านมีความมั่นคงขึ้น สุขภาพจิตของชาวบ้านดีขึ้น เพราะชาวบ้านรู้สึกว่ามีที่พึ่ง ตนเองมีเงินสะสมไว้ใช้ยามแก่ชรา และเมื่อเจ็บป่วยทางกลุ่มก็มีสวัสดิการคอยช่วยเหลือ

5) กลุ่มสัจจะฯ ตอนนี้ได้มีการแพร่กระจายไปในหลายจังหวัดโดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ ซึ่งถ้าดำเนินการตรงตามอุดมการณ์ของกลุ่มสัจจะฯ เดิม ก็จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนอื่นเป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ผู้นำเครื่องมือคือกลุ่มสัจจะฯ ไปพัฒนาชุมชน ให้มีความรู้และความเข้าใจเรื่องกลุ่มสัจจะฯ อย่างจริงจัง เพื่อจะได้มีประโยชน์แก่ชุมชนที่มีกลุ่มสัจจะฯ อย่างแท้จริง

2. ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของพระสงฆ์ในเรื่องการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนให้แพร่หลายมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะพระสงฆ์ถือเป็นทุนทางสังคมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในหมู่บ้านที่มีอิทธิพลทางจิตใจของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดขึ้นในชุมชน อันเป็นผลมาจากการประยุกต์พุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน

2. ควรมีการศึกษาถึงการพึ่งตนเองได้ การมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น การมีคุณธรรมขึ้น ของสมาชิกกลุ่มสัจจะฯ เพื่อนำมาเป็นบทเรียนแก่ชุมชนอื่น

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตารางการขยายตัวของกลุ่มสี่จะสะสมทรัพย์ฯ จังหวัดตราด

(ปี 2533 – 2547)

ปี	จำนวน กลุ่ม	วิธีการเกิดกลุ่ม
2533	2	เริ่มก่อตั้งกลุ่มครั้งแรกเริ่มจากชวนคนในบ้านเกิดก่อน และกลุ่มที่สอง ที่ วัดทุ่งเขาซึ่งเป็นวัดที่ท่านเจ้าพรรษา ท่านตระหนักว่า การจะขยายกลุ่ม ต่อไปนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ อีกมาก
2534	-	
2535	8	พระสุบิน ย้ายมาพำนักและจำพรรษาที่วัดไผ่ล้อม ได้รับการช่วยเหลือ จากพระครูสังฆรักษ์ทรงวุฒิทั้งด้านปัจจัย และการเตรียมการต่างๆ การ ขยายกลุ่มจะใช้ช่วงเวลาเข้าพรรษา เดือนกรกฎาคม-ตุลาคม เป็นหลัก โดยใช้ 2 วิธีคือ (1) ใช้โอกาสวันพระ ที่ชาวบ้านมาทำบุญที่วัด ท่านจะ เช่ารถออกไปตามวัดต่างๆ ขอเวลาเจ้าอาวาสวัดช่วงที่พระฉันอาหาร เข้า เติญชวนให้ชาวบ้านตั้งกลุ่ม (2) ใช้วิธีแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้นำ หมู่บ้านที่รู้จัก ถ้าผู้นำเห็นด้วยก็ให้นัดหมายลูกบ้านไว้ ท่านจะเดินทาง ไปตั้งกลุ่มให้ เช่น กลุ่มบ้านเปร็ดโน กลุ่มบ้านดงกลาง เป็นต้น
2536	21	
2537	19	
2538	23	
2539	29	
2540	4	
2541	17	
2542	7	
2543	21	
2544	7	
2545	-1	ขอเลิก 1 กลุ่ม เนื่องจากขาดอาสาสมัครที่เสียสละมาเป็นกรรมการ
2546	1	พระศักดิ์ สุนทรโร เป็นผู้ก่อตั้ง
2547	3	วิธีการตั้งกลุ่มยังใช้แบบเดิม นอกจากนั้น จะมีชาวบ้านมานิมนต์ให้ท่าน ไปช่วยตั้งกลุ่ม โดยแกนนำจะชักชวนรวบรวมคนที่สนใจไว้แล้ว
รวม	160	

ข้อมูล ณ พฤศจิกายน 2548

วัดที่ใช้เป็นสถานที่ตั้งกลุ่ม รายชื่อประธานที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
และประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

ที่	สถานที่ก่อตั้ง	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	ประธานฝ่ายสงฆ์	ประธานกลุ่ม
1	วัดไผ่ล้อม	1	บางพระ	เมือง	พระสุบิน ปณีโต	นายประดิษฐ์ ดวงนภา
2	วัดตะกาง	2	ตะกาง	เมือง	พระมหาสุรชัย สุรชัย	พระมหาสุรชัย
3	วัดแหลมหิน	2	หนองคันทรอง	เมือง	พระถาวรพัฒน์นาทร	น.ส.สำลี กองสมัค
4	วัดธรรมามิขุข	3	เนินทราย	เมือง	พระครูสุธรรมมาทร	นายวินัย การวิทย์
5	วัดทุ่งไก่อัด	4	ท่ากุ่ม	เมือง	พระอธิการนิคม สุนทรโ	นายปัญญา กุมภะ
6	วัดวิเวกวราราม	5	เนินทราย	เมือง	พระครูศุภกิจวิบูลย์	นายละม่อม ตราพงษ์
7	วัดเนินทราย	1	เนินทราย	เมือง	พระครูไพบุลย์วรกิจ	นายสมหวัง จันท
8	วัดท่าประดู่	7	วังกระแจะ	เมือง	พระอธิการทศพร ทศวโร	นายประเทือง บุตรทอง
9	วัดวังกระแจะ	6	วังกระแจะ	เมือง	พระอธิการชัย ฐานิสฺสโร	นายสยาม เงามาย
10	วัดโคก	6	หนองเสม็ด	เมือง	พระอธิการเล็ง อภิญญา	นางสำอางค์ หนองแพ
11	วัดสะพานหิน	6	แหลมกลัด	เมือง	พระศักดิ์ สุนทรโ	พระศักดิ์ สุนทรโ
12	วัดสวนใน	6	วังกระแจะ	เมือง	พระอธิการสมพิก	นายทรงยศ สุทธิวาริ

ผนวก ข

กฎกติกาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรรชีวิต

- 1) สมาชิกต้องเป็นคนในหมู่บ้าน ยกเว้นที่ปรึกษา
- 2) การจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ ต้องมีกรรมการอย่างน้อย 5 คน
- 3) สมาชิกต้องสะสมเงินประจำเดือนอย่างน้อย 10 บาท อย่างมาก 100 บาท จะลดหรือเพิ่มเงินฝากได้เมื่อครบรอบปีนผล
- 4) สมาชิกกู้เงินได้บัญชีละ 1,000 บาท ผ่อนส่งไม่เกิน 10 งวด โดยไม่ต้องเสียค่าดอกเบี้ย แต่ต้องเสียค่าบำรุงร้อยละ 2 ต่อเดือน ในระบบผ่อนส่งเงินต้นพร้อมค่าบำรุงทุกเดือนในวันประชุมประจำเดือน
- 5) สมาชิกกู้เงินตามข้อ 4 หากมีความจำเป็นไม่สามารถปฏิบัติได้ ให้ผ่อนผันไปได้อีก 5 เดือน เมื่อผ่อนผันแล้วยังไม่หมด จะต้องเสียค่าบำรุงเพิ่มเป็นร้อยละ 6 ต่อเดือน
- 6) ในวันประชุมและผ่อนส่งเงินประจำเดือน สมาชิกไม่สามารถส่งเงินได้ ต้องเสียค่าปรับบัญชีละ 10 บาท เงินค่าปรับนำส่งกองทุนสวัสดิการ
- 7) สมาชิกจะกู้ยืมเงินใหม่ได้ จะต้องชำระบัญชีเก่าให้หมดก่อน หากใช้บัญชีเล่มอื่น จะต้องไม่เกิน 3 บัญชี ในคราวเดียวกัน
- 8) การพิจารณาให้กู้ คณะกรรมการควรพิจารณาให้ตามความจำเป็น ตามลำดับความสำคัญ เจ็บป่วยใช้หนี้ เสียค่าบำรุงการศึกษา อื่น ๆ หากมีผู้กู้หลายราย เงินกู้ไม่เพียงพอให้ใช้วิธีปรึกษากับแบบพี่น้อง
- 9) ครบ 12 เดือน จะต้องแบ่งเงินปันผลตามหุ้นโดยคิดหุ้นละ 10 บาท 50 % ของค่าบำรุงทั้งหมดปันผลให้ตามหุ้น 50 % ส่งเข้าสวัสดิการ พร้อมจัดสรรให้ผู้ทำบัญชีตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร
- 10) เมื่อเงินเหลือจากการกู้ยืมแล้ว ต้องนำฝากสถาบันการเงิน เช่น สหกรณ์ ธนาคาร หรือนำไปถือหุ้นในสหกรณ์อื่น เพื่อหาเงินเขากลุ่ม
- 11) สมาชิกใหม่ จะกู้ยืมได้จะต้องเป็นสมาชิกครบ 6 เดือนก่อนจึงมีสิทธิกู้
- 12) สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เป็นสมาชิกครบ 12 เดือน จึงมีสิทธิรับบริการจากกองทุนสวัสดิการตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม
- 13) สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เมื่อออกจากกลุ่มไปแล้ว ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ จะหมดสิทธิรับบริการจากกองทุนสวัสดิการและจะสมัครเป็นสมาชิกใหม่ได้เมื่อเกิน 3 ปี
- 14) สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จะถอนเงินสะสมคืนได้ เมื่อมีเงินสะสมฝากเงินเกิน 10,000 บาท ขึ้นไป โดยถอนคืนได้เพียงครั้งหนึ่งเท่านั้น

- 15) คณะกรรมการทำบัญชีจะได้รับเงินค่าตอบแทนเมื่อสิ้นปีตามฐานะทางการเงิน โดยความเห็นชอบของสมาชิกกลุ่ม
- 16) กลุ่มออมทรัพย์รับสมาชิกเพียง 4 รุ่น แล้วปิดรับ หากสมาชิกออกให้ชื้อหุ้นกันได้ หากมีการรับสมาชิกเกินกว่ากฎเกณฑ์ ต้องประชุมคณะกรรมการพิจารณาเพื่อขอความเห็นชอบ
- 17) หากมีเรื่องอื่นที่นอกเหนือจากหลักเกณฑ์นี้ ให้คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป หากต้องการยืมเงินกว่าสิทธิ์ จะใช้บัญชีคนอื่นก็ ต้องให้เจ้าของบัญชีมาคู่ให้

ผนวก ค

ประเมินคุณธรรมในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ

ต่อไปนี้เป็นกิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ท่านได้ทำหรือไม่

	ทำ	ไม่ได้ทำ	เหตุผล
สำหรับสมาชิก			
1. เขียนสมุดประจำตัวมาเอง			
2. เข้าแถวเวลาส่งเงิน			
3. เตรียมเงินมาพอดีกับที่ต้องส่งกลุ่ม			
4. เข้าร่วมประชุมกลุ่มสัจจะฯ เป็นประจำ			
5. ร่วมทำกิจกรรมของกลุ่ม เช่น ซื้อสินค้ากลุ่ม ฯลฯ			
6. เคยขาดส่งเงินสัจจะ หรือเงินกู้ หรือไม่			
7. เคยค้าเงินกู้เกิน 2 คน หรือไม่			
8. เคยให้คนอื่นยืมสมุดกู้หรือไม่			
9. เคยรับผิดชอบจ่ายแทนคนกู้หรือไม่			
10. เข้าใจในกฎกติกาของกลุ่มดี หรือไม่			
11. ท่านปฏิบัติตามกฎกติกาด้วยดี หรือไม่			
12. ท่านพอใจในกฎกติกาทั้งหมด หรือไม่			
สำหรับกรรมการ			
1. เข้าใจในกฎกติกาของกลุ่มดี หรือไม่			
2. ท่านปฏิบัติตามกฎกติกา หรือไม่			
3. สามารถทำงานตามกำหนดเวลา หรือไม่			
4. ในกลุ่มมีการรายงานผลงานประจำเดือนต่อชุมชน			
5. มีการประชุมกรรมการทุกเดือน หรือไม่			
6. ในกลุ่มมีการปล่อยกู้ที่ไม่เป็นธรรม หรือไม่			
7. ในกลุ่มมีการนำเงินไปใช้ก่อนโดยไม่ทำเรื่องกู้ หรือไม่			

แบบสอบถามสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต

อำเภอเมือง จังหวัดตราด

คำสั่ง ขอให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่เป็นความจริงตามความคิดของท่าน

ตอนที่ 1

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

- 1) ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หมู่บ้าน..... ตำบล.....
- 2) เพศ ชาย หญิง
- 3) อายุ ต่ำกว่า 20 ปี 20-30 ปี 31-40 ปี 41 ปี ขึ้นไป
- 4) สถานภาพ โสด สมรส หม้าย
- 5) อาชีพ เกษตรกร ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ อื่นๆ
- 6) การศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี มัธยมศึกษา ประถมศึกษา อื่นๆ
- 7) ประสบการณ์การเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะฯ
 - เป็นสมาชิกรุ่นที่ 1 เป็นสมาชิกรุ่นที่ 2
 - เป็นสมาชิกรุ่นที่ 3 เป็นสมาชิกรุ่นที่ 4
- 8) ท่านเข้าร่วมกับกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การออมเงินทุกเดือน การประชุมสมาชิก ฯลฯ ในลักษณะใด
 - ทุกครั้ง บางครั้ง ไม่เคยเข้าร่วมเลย

ตอนที่ 2 หลักธรรม และคุณธรรม ในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ และแนวทางการบูรณาการ
ส่วนที่ 1 ท่านเคยได้รับฟังหลักธรรม คุณธรรม เหล่านี้ในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ อย่างไร

หลักธรรม	เคย	ไม่เคย
1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง และจริงใจต่อกัน		
2) ทมะ การรู้จักข่มใจตนเอง ไม่ให้ฝึกไปไปในทางที่จะทำผิด		
3) ขันติ ความอดทน อดกลั้น ในอุปสรรค สิ่งยั่วยวนและรอคอยความสำเร็จได้		
4) จาคะ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ ให้อภัย ไม่ผูกอาฆาต		
5) เมตตา ความรักใคร่ คิดและปรารถนาให้ทุกคนเป็นสุข		
6) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยเหลือให้คนอื่นพ้นทุกข์		
7) มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อคนอื่นได้ดี ไม่อิจฉา		
8) อุเบกขา ความวางเฉย ไม่เข้าเต็มเมื่อผู้อื่นเกิดภัยพิบัติ		
9) อุกุศลสัมปทา มีความขยัน หมั่นเพียรในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ		
10) อารักขสัมปทา รู้จักรักษาคุณงามความดีและทรัพย์ที่หามาได้		
11) กัลยาณมิตตา การรู้จักเลือกคบคนดีเป็นมิตร		
12) สมชีวิตา การรู้จักใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับรายได้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย		
13) ทาน การให้ และรู้จักแบ่งปันสิ่งของและน้ำใจให้แก่บุคคลทั่วไป		
14) ปิยวาจา การพูดจากับคนอื่นด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน		
15) อุตตจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม		
16) สมนัตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย มั่นคงในการทำความดี		
17) หิริ ความละอายต่อการทำผิดศีลธรรม (ละอายต่อการทำชั่ว)		
18) โอตตัปปะ ความเกรงกลัวการกระทำความชั่ว		
19) ความสามัคคีพร้อมเพียง ร่วมแรงร่วมใจกัน ทำงานต่าง ๆ		
20) ความเสียสละเวลา เพื่อส่วนร่วมและสิ่งของช่วยเหลือกันและกัน		
21) การประหยัด อดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การรู้จักใช้ทรัพย์		
22) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกัน		
23) การพึ่งตนเอง		
24) การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน		

ส่วนที่ 2 วิธีการและกิจกรรมในการสอดแทรกหลักสูตร คุณธรรม ในกระบวนการกลุ่มสัจจะฯ
ท่านเคยได้ยื่นหรือเคยเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่มสัจจะฯในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

กิจกรรม	เคย	ไม่เคย
1) การออมเงินทุกเดือน		
2) การเทศน์ / การอบรมของพระสงฆ์		
3) การอบรมเพื่อยกระดับจิตวิญญาณ		
4) การประชุมใหญ่ประจำปี การประชุมปันผล		
5) การประชุมเป็นกรณีพิเศษของกลุ่มสัจจะฯ		
6) การทบทวนกฎกติกาของกลุ่มสัจจะฯ		
กิจกรรมอื่น ๆ ระบุ		
7)		
8)		
9)		
10)		

ตอนที่ 3 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของท่าน หลังจากที่ท่านได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์ฯ

ด้านเศรษฐกิจ

1) การเงินในครอบครัวท่าน

เหมือนเดิม แยกว่าเดิม มีสภาพคล่องดีขึ้น มีเงินเก็บมากกว่าเดิม

2) คนในครอบครัวท่านมีนิสัยการใช้เงินเป็นอย่างไร

เหมือนเดิม พุ่มเพื่อยมากกว่าเดิม รู้จักประหยัดและอดออมมากขึ้น

3) หนี้สินในครอบครัวท่านเป็นอย่างไร

เท่าเดิม มีหนี้มากขึ้นกว่าเดิม มีหนี้ลดลง

4) เรื่องอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวท่าน ระบุ.....

.....

ด้านสังคม

5) ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านของท่านในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีกลุ่มสัจจะฯ มีลักษณะเป็นอย่างไร

- เหมือนเดิม ต่างคนต่างอยู่ สามัคคีกันมากขึ้น

6) ปัญหาการลักขโมยในปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนมีกลุ่มสัจจะฯ มีลักษณะเป็นอย่างไร

- เหมือนเดิม มีการลักขโมยมากขึ้น มีการลักขโมยน้อยลง ไม่มีเลย

7) การให้ความร่วมมือของชาวบ้านต่อกิจกรรมของหมู่บ้านในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีกลุ่มสัจจะฯ มีลักษณะเป็นอย่างไร

- เหมือนเดิม ให้ความร่วมมือน้อยลง ให้ความร่วมมือมากขึ้น

8) ปัญหาการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้าน ในปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีกลุ่มสัจจะฯ มีลักษณะเป็นอย่างไร

- เท่าเดิม มีการทะเลาะกันน้อยลง มีการทะเลาะกันมากขึ้น

ด้านจิตใจ

9) เมื่อท่านเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ แล้ว ท่านรู้สึกอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เหมือนเดิม
 รู้สึกเป็นภาระมากขึ้น
 มีความสุขมากขึ้น
 รู้สึกภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือกัน
 รู้สึกว่ามีที่พึ่งในยามทุกข์ยากมากขึ้น

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538

กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสานการพิมพ์, 2530

การพัฒนาชุมชน. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิชการพิมพ์, 2542

โครงการศึกษาทางเลือก. องค์กรประชาชนกับทางเลือกการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเองบ้านกับเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์จำกัด, 2529

ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. สวัสดิการโดยภาคชุมชน (1) กลุ่มออมทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสันเพรสโปรดักส์จำกัด , 2544

เดวิท แมทิวส์ เขียน สุริวุฒิ เสนาคำ แปลเรียบเรียง. จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง, พิมพ์ครั้งที่ 2 , จัดพิมพ์โดย โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2547.

เทพเวที, พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). เศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดชวนพิมพ์, 2537.

ธรรมปิฎก, พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2544.

นันทิยา หุตานุกัฏ และณรงค์ หุตานุกัฏ. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน (พอช.),2546

นิติย์ สัมมาพันธ์. การบริหารเชิงพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์ ,2529.

ปธาน สุวรรณมงคล. “ทัศนะบางประการในเรื่องสภาพตำบลกับการมีส่วนร่วมของชุมชน” .

กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527

ประเวศ วะสี, ธรรมิกสังคัม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2538.

—————. ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน. 2541.

—————. การปกครองท้องถิ่นที่ประชาสังคมมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิศการพิมพ์

จำกัด. 2541.

ปรัชญา เวสารัชช์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทย

คดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. นโยบายและมาตรการส่งเสริมการทำธุรกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2540.

ปรีชา เปี่ยมพงศานต์ และคณะ. “ทิศทางใหม่การพัฒนา”. ในวิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทยวิถีใหม่แห่ง

การพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เอดิสัน เพรสโปรดักส์การพิมพ์, 2537.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.). 2541

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย,
2534.

วิทยากร เชียงกุล. ธรรมชาติปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนได้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
บุญญปัญญา, 2543

สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น. องค์กรชุมชนกลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม,
พิมพ์ที่ บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด, 2540

สุบิน ปณีโต พระ. สังคมเกษตรกรรม : สังคมทุนสังคม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่น
พัฒนา, 2541

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช , 2529

อภิชัย พันธเสน. พัฒนาชนบทไทย: สมัยและมรดกตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีและภาพรวมของการ
พัฒนา. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินติ้งแอนพลับลิชชิ่งจำกัด, 2539

_____ . พุทธเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2544

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2541

อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์. พลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบพิการพิมพ์
จำกัด, 2541

อิระวัชร จันทร์ประเสริฐ. การมีส่วนร่วมของประชาชน : ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางสมศรี
จันทร์ประเสริฐ. 2541

อุทิศ จิตเงิน. พุทธปรัชญาเพื่อพลังชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. สถาบันพัฒนาที่แยกอินโดจีน. 2544

เอกสารอื่นๆ

จิตติ มงคลชัยอรัญญา. การบวนการและขั้นตอนในการจัดตั้งกลุ่มและสนับสนุนการดำรงอยู่ของกลุ่ม.
2532 (อัดสำเนา)

บัณฑิต อ่อนดำ. การบวนการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มเกษตรกรรายย่อย. วารสารสังคมพัฒนา
ฉบับที่ 1-3,5-6 , 2533

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน. วารสารการพัฒนาชุมชน 2 . กุมภาพันธ์ 2531

ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวนิช. “ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนา (สาธารณสุข)ชนบท”
เอกสารประกอบการเสวนาสภาภาแพชของกลุ่มสังคมศาสตร์ สาธารณสุข , 2526

เสรี พงศ์พิศ. ชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง “รวมบทความที่เคยตีพิมพ์ในหนังสือมติชนสุดสัปดาห์และ
รายวัน . 2543-2545”

วิทยานิพนธ์

กมลลา สาครมณีทรัพย์. “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพ:ศึกษา
เฉพาะกรณี ชุมชนหลังวัดลานบุญ” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2545

วิเชียร ชาญณรงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อลด
ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณี พระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม วิฑิตีโล)” วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546

วิสมัญญา ฑูยไทสงค์. “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชน เพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544

สุจริต ขวัญทอง. “การศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2442